

**SOSIAALITYÖN ASiantuntijuus TURVAKODIN
KONTEKSTISSA**

VÄKIVALTATYÖ JA LASTEN KANSSA TYÖSKENTELY

Lapin yliopisto

Sosiaalityön laitos

Pro-gradu tutkielma

Kevät 2019

Pia Nevalainen (0464549) ja Anu Rantanen (11193)

ptahvana@ulapland.fi , ar.rantanen@gmail.com

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

**Työn nimi: SOSIAALITYÖN ASiantuntijuus TURVAKODIN
KONTEKSTISSA VÄKIVALTATYÖ JA LASTEN KANSSA TYÖSKENTELEY**

Tekijät: Pia Nevalainen ja Anu Rantanen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ _x_ Sivulaudaturtyö __ Lisensiaatintyö __

Sivumäärä: 116 s. + 3 liitettä

Vuosi: 2019

Ohjaaja: Marjo Romakkaniemi

Tiivistelmä:

Pro gradu-tutkimuksessamme tarkastelemme sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta väkivallalle altistuneiden lasten kanssa tehtävässä työssä turvakodin kontekstissa. Tutkimuskysymyksiämme olivat: 1) Millaisena toimintaympäristönä ja millaisina ammattikäytäntöinä turvakotityöskentely näyttäytyy väkivallalle altistuneiden lasten kanssa työskenneltäessä? 2) Millaista on sosiaalityön erityinen asiantuntijuus turvakodin kontekstissa?

Tutkimusasetelma on laadullinen ja se toteutettiin kahdessa osassa; sähköisellä kyselyllä sekä sosiaalityöntekijöiden haastatteluilla. Tutkimustuloksemme valottavat sitä, mistä tekijöistä sosiaalityöntekijän asiantuntijuus turvakodeissa koostuu, miten lasten kanssa turvakodeissa työskennellään, ja miten sosiaalityön asiantuntijuus eroaa muiden turvakodissa työskentelevien ammattilaisten asiantuntijuudesta. Lisäksi haastatteluista nousi esiin erilaisia ilmiöitä, joita turvakodin sosiaalityöntekijät kohtaavat arjessaan, kuten asiakkaiden monimutkaiset ja haastavat tilanteet, joihin voi lähisuhdeväkivallan lisäksi liittyä esimerkiksi vainoa, tai erilaisia riippuvuuksia sekä taloudellisia haasteita.

Sosiaalityön asiantuntijuus turvakodeissa välittyi monimuotoisena ja laaja-alaisena. Sosiaalityö näyttäytyi tärkeänä osana moniammatillista työyhteisöä. Asiantuntijuus rakentui erilaisista tiedon ja taidon lajeista, kuten formaalista ja kokemusperäisestä tiedosta, sekä sosiaalityöhön olennaisesti liittyvästä etiikasta ja arvoista. Osan sosiaalityön asiantuntijuudesta muodostivat väkivaltakäsitykset sekä ymmärrys väkivallan syistä ja seurauksista, jotka yhdistyvät laaja-alaiseksi ymmärrykseksi, jota turvakotityössä hyödynnetään muuttuvissa asiakastilanteissa. Tällaisia käsityksiä olivat sukupuolittunut väkivalta, kontrollivaltaan liittyvä väkivalta sekä maahanmuuttajien kohtaamaan väkivaltaan liittyvät kulttuuriset erityispiirteet. Väkivaltaymmärrys sekä identiteettieroihin liittyvä ymmärrys muokkasivat tutkimuksen mukaan turvakodissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta.

Haastatteluaineistossa ja kyselyaineistossa piirtyi turvakodista kuva ympäristönä, jossa turvallisuus, asiakaslähtöisyys ja kodinomaisuus painottuvat, ja jossa lapsi pyrittiin huomioimaan vanhemman rinnalla väkivallalle altistuneena asiakkaana. Lasta pyrittiin tukemaan sekä osallistamaan työskentelyyn. Työntekijät pyrkivät kuulemaan lapsen ja hänen perheensä palvelutarpeen ja yksilöllisen tilanteen. Sosiaalityöntekijä vastaa lapsen asiakkuuden prosessista kokonaisuutena, suunnittelee työyhteisön kanssa lapsityön tavoitteita ja huolehtii, että prosessi etenee valittuja tavoitteita kohti.

Turvakodin asiantuntijuuden voidaan vastausten perusteella nähdä koostuvan lisäksi työryhmän taidoista ja ominaisuuksista, kuten työryhmän hyvästä ja moniammatillisesta tiimitoiminnasta sekä jaetusta innostuksesta kehittää ammattiosaamistaan. Tärkeänä nähtiin kyky keskustella ja käsitellä yhdessä vaikeitakin asioita. Työryhmän ammatillisuuden ominaisuuksiksi luettiin työntekijöiden erilaiset koulutus- ja työtaustat, erityisosaaminen, jota pyrittiin jakamaan, sekä erilaiset kiinnostuksen kohteet. Myös työntekijöiden erilaiset elämäkokemukset ja elämänvaiheet katsottiin työryhmän ammatillisuutta vahvistaviksi tekijöiksi. Asiantuntijuuteen liittyväksi tekijäksi mainittiin myös yhteisöllisyys asiakkaiden ja työntekijöiden välillä.

Tärkeä havainto oli, että turvakodin asiantuntijuuden voidaan katsoa koostuvan myös organisaatiotason kautta. Organisaatio voi tukea ja antaa asiantuntijuudelle raamit mahdollistaen koulutuksiin ja työnohjauksen osallistumisen. Luomalla hyvän ja viihtyisän työympäristön ja kohtelemalla työntekijöitä hyvin, vaikutetaan työyhteisön hyvinvointiin. Organisaation tuen ja hyvän johtamisen nähtiinkin olevan tärkeä tekijä asiantuntijuuden rakentumisessa.

Tutkimustuloksemme tuo lisätietoa sosiaalityön asiantuntijuudesta väkivaltatyön kehityksessä, minkä lisäksi saatuja tuloksia voidaan hyödyntää myös perheiden ja lasten kanssa tehtävän turvakotityön valtakunnallisessa kehittämisessä ja koulutuksen suunnittelussa. Toisaalta jatkotutkimusta tarvitaan, sillä lasten näkökulmasta turvakotien sosiaalityö ja lasten auttaminen saattavat näyttäytyä toisella tavalla. Jatkotutkimuksissa tulisikin ottaa huomioon lapsilla itsellään oleva tieto turvakodissa olosta ja siitä, kuinka lapsia turvakodeissa kohdataan.

Avainsanat: sosiaalityön asiantuntijuus, turvakoti, lapsityö, väkivaltatyö, lähisuhdeväkivalta, laadullinen tutkimus, kyselylomake, temahaastattelu

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	5
3. SOSIAALITYÖN AMMATILLISUUS JA ASiantuntijuus TURVAKODISSA	8
3.1 Turvakotipalvelut Suomessa	8
3.2 Asiantuntijuus ja ammatillisuus sosiaalityössä	10
3.3 Reflektiivinen asiantuntijuus	11
3.4 Lasten kanssa tehtävän sosiaalityön erityispiirteet	13
4. VÄKIVALTA LÄHISUHTEISSA JA SIIHEN LIITTYVÄT KÄSITEET	16
4.1 Lähisuhdeväkivallan käsite ja ilmiöt	16
4.2 Lähisuhdeväkivalta sukupuolittuneena ilmiönä	19
4.3 Omassa kodissaan väkivallalle altistuneet lapset	20
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	26
5.2 Sähköinen kyselylomake	29
5.3 Sosiaalityöntekijöiden haastattelut	30
5.4 Tutkimusetiikka	33
6. TURVAKOTI MONIALAISENA TYÖYHTEISÖNÄ	39
6.1 Turvakoti työympäristönä ja turvakodin asiakkaat	39
6.2 Turvakoti toimintana ja ammatillisina käytäntöinä	41
6.3 Lasten kanssa työskentely turvakodissa	46
6.4 Osaamisen haasteet ja kehittämistarpeet	50
6.5 Sosiaalityö osana moniammatillista työyhteisöä	55
7. SOSIAALITYÖN ASiantuntijuus TURVAKODIN KONTEKSTISSA	59
7.1 Sosiaalityön tieto, taito ja etiikka	59
7.2 Sosiaalityön erityisasiantuntijuus turvakodissa	75
7.3 Väkivaltaymmärrys osana asiantuntijuutta	78
7.4 Kulttuuristen erityispiirteiden ymmärrys	90
7.5 Turvakodissa kohdataan yhteiskunnalliset haasteet ja rakenteet	94
8. POHDINTA	98
KIRJALLISUUS	107
LIITTEET	118

1. JOHDANTO

Naisiin kohdistuva väkivalta on globaali ongelma, ja EU:n sisällä joka kolmas nainen on kohdannut väkivaltaa (EU 2014). Suomessa arviolta 20 prosenttia naisista on kohdannut väkivaltaa nykyisessä parisuhteessaan (Piispa & Heiskanen 2017, 76–82; Piispa & Heiskanen 2006; Husso 2003), mistä kuvastuu lähisuhdeväkivallan yleisyys Suomessa. Lähisuhdeväkivallasta aiheutuu Suomessakin vuosittain kuolonuhreja, vammautumisia ja inhimillistä kärsimystä (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 64).

Turvakodissa lähisuhdeväkivalta pyritään katkaisemaan väkivaltatyön avulla. (Laine 2006; Sterne & Poole 2010.) Tässä tutkimuksessa olemme selvittäneet turvakodissa tapahtuvaa työskentelyä ja erityisesti siellä käytettäviä menetelmiä sekä sosiaalityön asiantuntijuutta väkivaltatyön kontekstissa. Olemme kiinnostuneita siitä, mistä tekijöistä sosiaalityöntekijän asiantuntijuus turvakodeissa koostuu, miten väkivalta ymmärretään turvakotien sosiaalityöntekijöiden keskuudessa sekä miten lasten kanssa turvakodeissa työskennellään.

Turvakodeissa työskennellään lähisuhdeväkivaltaan liittyvien teemojen parissa. Husso (2003; myös Piispa & Heiskanen 2017) kuvaa lähisuhdeväkivaltaa yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ongelmana, joka näyttäytyy yksilötasolla väkivaltaisessa parisuhteessa elävälle usein pitkäkestoisena prosessina, jossa väkivallan muodot ja teot vaihtelevat. Lähisuhdeväkivalta vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ihmisen terveyteen ja hyvinvointiin, mutta aiheuttaa myös kuluja yhteiskunnalle työllistäen poliisia, oikeuslaitosta sekä sosiaali- ja terveyshuoltoa (Husso 2003, 13; Piispa & Heiskanen 2006). Siten lähisuhdeväkivalta ilmiönä näyttäytyy myös yhteiskunnallisella ja sosiaalisella tasolla ongelmana. Nousiainen ja Pentikäinen (2017, 64) tuovat esiin sen, etteivät Suomen kansalliset toimet ole olleet riittäviä kitkeäkseen erityisesti naisiin kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa. Itse asiassa Suomen kansalliset naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseen liittyvät toimet ovat olleet eurooppalaisessa vertailussa vaatimattomia ja riittämättömiä (Nousiainen & Pentikäinen 2017).

Lähisuhdeväkivalta ja siihen liittyvät terveyttä ja hyvinvointia heikentävät ilmiöt heijastuvat monella tapaa myös perheen lapsiin; lapset ovat suojaamattomia ja puolustuskyvyttömiä joutuessaan kohtaamaan vanhempien välistä tai toiseen vanhempaan kohdistuvaa väkivaltaa. Lapset joutuvat lähisuhdeväkivallan seuraajina ja kokijoina kärsijöiksi, vaikka väkivalta ei suoraan kohdistuisikaan heihin (mm. Fagerlund 2016; Sterne & Poole 2010). Lapset ovat myös useimmiten tietoisia perheen sisäisestä väkivallasta, vaikka vanhemmat monesti uskovatkin, etteivät lapset ole aikuisten välisestä väkivallasta tietoisia.

Turvakodissa kohdataan ainutlaatuisella tavalla ne lapset, jotka ovat altistuneet väkivallalle omassa kodissaan. Lisäksi turvakodin sosiaalityössä kohdataan vaativia asiakastilanteita, joissa tilannetta tulee tarkastella toisaalta aikuisen asiakkaan, lapsiasiakkaan sekä myös tekijän kannalta. Erityisen tärkeää on myös hahmottaa eri viranomaisten näkökulmat ja tavoitteet asiakkaan tilanteessa sekä tuoda ne esiin asiakkaalle. Tästä syystä turvakotien sosiaalityössä tarvitaan monialaista asiantuntijuutta. Onkin kiinnostavaa, mistä tekijöistä sosiaalityöntekijän asiantuntijuus turvakodissa muodostuu. Siksi turvakoti kontekstina ja yhteiskunnallisena palveluna on erittäin mielenkiintoinen tutkimuskohde.

Viime vuosikymmenien aikana ymmärrys ja tieto väkivaltatilanteissa läsnä olevan lapsen tilanteesta ovat lisääntyneet; lapsi nähdään nykyisin vanhemman rinnalla avuntarvitsijana, ja lasten kokemuksia ja heidän asiakkuuksiaan turvakodeissa on alettu systemaattisemmin tutkimaan (Forsberg 2000; Forsberg 2002; Eskonen 2005; Muukkonen 2008; Hentilä ym. 2010). Tutkimuksissa on selvitetty esimerkiksi sitä, miten lapsia tulisi kohdata ja kuinka heitä voisi parhaiten auttaa, jotta lapset selviäisivät mahdollisimman hyvin väkivaltakokemuksistaan. Tämä on luonut tarpeen kehittää lapsikeskeisiä työmenetelmiä (esim. Forsberg 2000; Forsberg 2002; Eskonen 2005; Muukkonen 2008). Lähisuhdeväkivallan kokeminen, näkeminen ja sen välikappaleeksi joutuminen vaikuttavat lapsen kehitykseen negatiivisella tavalla. Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta aiheuttaa lapselle perustavanlaatuisen ristiriidan; se, jonka tulisi turvata ja tuoda lohtua, tuottaakin väkivallan ja turvattomuuden kokemuksia ja näyttäytyy turvan, hoivan ja lohdun tuojan sijaan pelottavana. (Edleson 1999.)

Perheen sisäisestä väkivallasta myös vaietaan, minkä takia turvakotiin tullaan usein vasta silloin, kun väkivalta on jatkunut jo pitkään. Väkivalta onkin monimerkityksellinen ja haastava ilmiö (Forsberg 2002, 17; Husso 2003; Husso 2006; Hentilä ym. 2010) ja toimii perusteluna sille, miksi aihetta on merkityksellistä tutkia ja tarkastella syvemmin.

Tutkimuksessamme tarkastelemme sosiaalityön asiantuntijuutta turvakodissa sekä sitä, minkälaisiin käsityksiin väkivallasta väkivaltatyö turvakodissa kytkeytyy. Tutkimuksen keskiössä on reflektiivinen asiantuntijuus, jonka uskotaan rakentuvan teorian, ammatillisuuden, itsereflektion, eri tiedonlajien sekä käytännöntyön vuorovaikutteisissa ajatus- ja työskentelyprosesseissa (Granfelt ym. 1993) sekä eri tiedonlajien kontekstuaalisesta yhdistämisestä monimutkaisissa asiakastilanteissa (Pohjola 2007). Turvakoti luo oman erityisen sekä haastavan kontekstinsa sosiaalityön asiantuntijuudelle, ja juuri tätä haluamme tarkastella.

Kartoitimme lisäksi sitä, miten ja millaisin työmenetelmin väkivallalle altistuneiden lasten kanssa työskennellään turvakodeissa. Pro gradumme on osa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) selvitystä turvakotitoiminnasta ja käytössä olevista työmenetelmistä väkivallalle altistuneiden lasten kanssa työskenneltäessä. Selvitimme tätä lomakekyselyn avulla. Meitä kiinnosti työmenetelmien lisäksi se, millaista asiantuntijuutta sosiaalityöntekijät tuovat turvakotityöskentelyyn, ja miten tämä asiantuntijuus muodostuu. Halusimme päästä aiheeseen syvemmälle, joten lomakekyselyllä kerätyn aineiston lisäksi haastattelimme turvakodeissa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä.

Tutkimuksen aineisto on kerätty kahdessa osassa; ensimmäinen osa aineistoa kerättiin sähköisellä Webropol-kyselylomakkeella, joka lähetettiin jokaiseen 27:ään turvakotiin Suomessa. Kyselyyn saimme vastaukset 20:stä turvakodista (N=20). Lomakkeessa selvitettiin lasten kanssa työskentelyä turvakodissa sekä erilaisia käytössä olevia työmenetelmiä. Selvitimme sitä, millaisia työmenetelmiä Suomen turvakodeissa tosiasiallisesti käytetään silloin, kun työskennellään lasten kanssa sekä sitä, miten käytössä olevat työmenetelmät toimivat ja mihin turvakodin työntekijät toivoisivat lisäkoulutusta. Turvakodit vastasivat kyselyyn yhtenä työryhmänä. Oma tavoitteemme oli päästä aiheessa

vielä syvemmälle sosiaalityön asiantuntijuuteen, ja sen vuoksi lomakekyselyn lisäksi halusimme haastatella turvakodissa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Aineiston toinen osa koostuu siis turvakodeissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden syventävistä haastatteluista (N=7).

Tutkimuksesta saatuja tuloksia voidaan hyödyntää lasten kanssa tehtävän turvakotityön valtakunnallisessa kehittämisessä ja koulutuksen suunnittelussa. Katsomme, että tutkimuksemme voisi olla osa turvakodeissa lasten kanssa tehtävän työn asiantuntijuuden kehittämistä, sekä samalla tuoda tärkeää ja kokoavaa tietoa siitä, millaista sosiaalityön asiantuntijuus turvakodeissa on. On mielestämme erittäin kiinnostavaa ja myös yhteiskunnallisesti tärkeää selvittää sitä, miten Suomen turvakodeissa lapsia tällä hetkellä pystytään auttamaan ja miten lapsien auttamisprosessia voisi parantaa työntekijöiden näkökulmasta.

Sosiaalityön tutkimuksessa perusta on usein sosiaalityössä käytännöllisenä toimintana, eli käytännöstä nousevassa kokemuksessa ja käytännön tiedossa (Healy 2014; Payne 2016). Sosiaalityön tutkimuksessa pyritään saamaan ammattikäytäntöjä rakentavia prosesseja näkyväksi, mikä mahdollistaa niiden ymmärtämisen, arvioimisen ja kehittämisen. (Karvinen ym. 2000, 5.) Tämä korostuu myös tässä tutkimuksessamme, jossa tarkoituksena on selvittää turvakodin sosiaalityön asiantuntijuutta ja sen koostumista.

Luvussa 2 käsittelemme tutkimuksen teoreettista viitekehystä ja sosiaalista konstruktivismia. Sen jälkeen luvussa 3 käymme läpi sosiaalityön ammatillisuutta ja asiantuntijuutta sekä turvakotia tutkimuksen kontekstina. Luvussa 4 käsittelemme lähisuhdeväkivaltaa ja tutkimukseen liittyviä muita keskeisiä käsitteitä. Tämän jälkeen paneudumme tutkimuksen toteuttamiseen ja aineiston esittelyyn luvussa 5 sekä lopuksi tutkimuksen tuloksiin ja pohdintaan, luvuissa 6 ja 7.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Teoreettinen viitekehys on tutkimuksen laajempi tausta, ja kuvaa tutkimuksen näkökulmaa, ikään kuin silmälaseja, joiden läpi tutkija katselee maailmaa ja ymmärtää tiedon ja tutkittavan ilmiön (Coolican 2014, 7–13; Healy 2014). Teoreettinen viitekehys ja teoria määrittelevät esimerkiksi tutkimuksessa käytetyt käsitteet ja sen, millä tavoin tiedon saaminen on mahdollista, sillä tietäminen mahdollistuu tietyllä tapaa tietyssä teoreettisessa viitekehyksessä, johtuen erilaisesta tietämisen ja tiedon saamisen oletuksista. Tieto ja tietäminen voidaan nähdä esimerkiksi vain havaintoihin perustuvana, tai sitä voidaan laajentaa myös abstraktiin tietämiseen, jolloin kaikki tieto ei olekaan suoraan havainnointiin liittyvää. (Coolican 2014; Metsämuuronen 2008.)

Teoria voidaan mieltää tietojärjestelmäksi, jolla kuvataan tapaa ajatella ja hahmottaa tiettyä tutkittavaa ilmiötä. Teorian tarkoitus on koota yhteen tietoa sekä kuvata ja selittää tutkittavaa ilmiötä teorian sisältämän mallin kautta. Tutkimuksessa tietoon ja teoriaan suhtaudutaan usein nöyrästi; tieto rakentuu uudelleen tutkimuksen kautta lisäten tietoa tai muuttaen aiempaa tietoa. Teoriaa ei siten voi koskaan todistaa täysin lopullisesti oikeaksi. (Coolican 2014, 3-13.)

Erilaiset metodit taas mahdollistavat tiedon hankinnan. Metodit ovat usein myös teoriaan ja teoreettiseen viitekehukseen liittyviä, sillä niiden toteutustapa tuo esiin teorian näkemyksen siitä, millä tavoin voidaan tietää ja miten tietoa ylipäänsä voidaan saada ja hankkia. Metodeilla on siten yhteys teoreettiseen viitekehukseen. Paradigma taas kuvaa yleisesti tieteen sisällä jaettua käsitystä asioiden tilasta. (Coolican 2014, 10–12; Metsämuuronen 2008.)

Pro gradumme teoreettis-metodologisena viitekehysenä on sosiaalinen konstruktionismi (Tynjälä 1999; Raatikainen 2004, 60–64; Berger & Luckmann 1994), jonka mukaan ihmisen kokemusmaailma rakentuu osin yksilöllisesti ja osin sosiaalisesti vuorovaikutuksen, kielen, kulttuurin, normien sekä arvojen kautta. Sosiaaliseen konstruktionismiin perustuvassa näkemyksessä ajatellaan usein, että todellisuus rakentuu yksilöllisesti, mutta myös

kulttuuristen merkitysten sekä vuorovaikutuksen kautta. Tutkimuksemme aihe on asiantuntijuus sekä se, millaisia erilaisia työmenetelmiä väkivallalle altistuneiden lasten kanssa työskenneltäessä käytetään. Olemmekin kiinnostuneita siitä, miten turvakotiympäristössä todellisuus on rakentunut työntekijöiden näkemysten ja kokemusten mukaan. Myös käytetyt menetelmät rakentavat todellisuutta.

Todellisuutta tuotetaan samaan aikaan, kun sitä kuvataan, minkä takia jokaisen yksilön kokemusmaailma voi olla erilainen ja maailmankuva yksilöllinen (Coolican 2014, 262; Metsämuuronen 2008). Sosiaalinen todellisuus voi siten olla osin suhteellinen, sillä sosiaalinen todellisuus muodostuu merkityksellisessä kielellisessä tilanteessa, joissa voi olla useita erilaisia tulkintoja, jotka kilpailevat. Konteksti vaikuttaa vuorovaikutuksen ja sosiaalisen todellisuuden määrittämiseen.

Konstruktionismissa todellisuus ja tieto ovatkin suhteellisia, sillä todellisuus on yksilöiden itsensä muodostamaa ja rakentamaa todellisuutta, joiden osia voivat jakaa silti useat ihmiset, kansat tai kulttuurit. Konstruktionismissa tutkimustulos on, kuten usein laadullisessa tutkimuksessa, tutkijan tulkintoja todellisuudesta (Metsämuuronen 2008). Tämän vuoksi tutkimukseen ja sen objektiivisuuteen vaikuttavat tahattomasti myös tutkijan persoona, elämäkokemus ja kulttuuri (Coolican 2014).

Voidaankin ajatella, että todellisuus on sosiaalisesti rakentunut. Kaikki, minkä ajattelemme arkisessa elämässämme olevan "sosiaalista tietoa", voidaan katsoa olevan käytännössä kielen avulla luotua sosiaalista konstruktia. Tämä kuitenkin näyttäytyy usein yksilölle itsestään selvänä arkitodellisuutena. Tämän "sosiaalisen todellisuuden" kyseenalaistaminen vaatii aina ponnistelua, koska arkitodellisuudessa toimiminen ja ajatteleminen on luontevaa ja helppoa. (Berger & Luckmann 1994, 34.) Bergerin ja Luckmannin näkemys onkin, että koko inhimillinen ja sosiaalinen todellisuus, samoin kuin sitä tutkivat ja tulkitsevat tieteenalat ovat sosiaalisesti rakentuneita. Toisaalta on esitetty kritiikkiä siitä, että fyysinen todellisuus ja useat hyvin tutkitut ilmiöt eivät voi olla sosiaalisia konstruktioita, vaan niistä johdettu tieto voi olla sosiaalinen konstruktio (Niiniluoto 1997).

Tähän sisältyy kuitenkin mielenkiintoinen kriittinen ajatus siitä, että jos inhimillinen todellisuus on sosiaalisesti rakentunut, se voitaisiin myös rakentaa toisin. Yhteiskunnallisella ja sosiaalitieteellisellä tutkimuksella on siis tärkeä rooli vallitsevien

rakentamistapojen esiintuomisessa sekä vaihtoehtoisten ratkaisujen muotoilemisessa. (Aittola & Raiskila 1994, 229–230.) Kuuntelemalla esimerkiksi turvakotien työntekijöitä ja heidän kokemuksiaan väkivallalle altistuneiden lasten kanssa työskentelystä, voimme mahdollisesti saada esiin ja näkyviin erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja vallitsevien tapojen rinnalle.

Yleisesti sosiaalinen konstruktionismi keskittää huomionsa kielelliseen vuorovaikutukseen ja dialogiin, sillä sosiaalisen todellisuuden uskotaan rakentuvan kielen kautta. Tällöin taustalla olevasta maailmasta, sen sosiaalisista prosesseista sekä diskursseista muodostetaan kielellisiä tulkintoja (Raatikainen 2004, 60–63). Olemme tässä tutkimuksessa kiinnostuneita siitä, miten esimerkiksi väkivalta on turvakodeissa kielellisesti tulkittu ja edelleen ymmärretty.

Tässä tutkimuksessa meidän näkemyksemme on maltillisen konstruktionismin kaltainen; uskomme sosiaalityön asiantuntijuuden, väkivallan käsitteiden sekä lasten kanssa työskentelyn rakentuvan osin sosiaalisen konstruktionismin kuvaamalla tavalla, sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Hyväksymme silti, että todellisuus on osin ihmisestä riippumaton. Näemme, että tutkimuskohteita kuten, sosiaalityön asiantuntijuutta, kuvataan kielen ja paikallisten diskurssien kautta, joihin myös historia ja vallitseva kulttuuri vaikuttavat. Kokemuksemme ja ymmärryksemme todellisuudesta ovat sosiaalisen rakentumisen tulos, millä tarkoitetaan ihmisten ja yhteiskunnan dialektista vuorovaikutusta (Berger & Luckmann 1994). Sosiaalinen konstruktionismi soveltuu sen sosiaalisen todellisuuden tarkastelemiseen, joka turvakodissa luodaan työskenneltäessä väkivaltaa kohdanneiden perheiden kanssa. Asiantuntijuus muotoutuu konstruktiiivisesti ja turvakotien käytäntöjä rakennetaan sekä asiantuntijuuksien että niistä johdettujen toimintatapojen kautta.

Konstruktionismin mukaan todellisuus siis rakentuu yksilön kokemuksen kautta, jolloin tieto on subjektiivista, ja yksilön itsensä tai yhteisön rakentamaa ja suhteellista. Toisen yksilön konstruoitu todellisuus voi olla erilainen. (Tynjälä 1999, 37.) Tietoa voidaan saada aistihavainnoin, mutta havainnot eivät suoraan vastaa todellisuutta, vaan järjen avulla ihminen käsittelee aistihavaintojaan, jolloin tieto ja todellisuus ovat järjen ja havaintojen kautta syntynyttä (Tynjälä 1999, 24). Sosiaalinen konstruktionismi tarkastelee myös yksilön ja sosiaalisen ryhmän vuorovaikutusta, sillä yksilö ja hänen todellisuutensa rakentuvat

yksilöprosesseista huolimatta myös sosiaalisten vuorovaikutusten kautta, kuten kielellisen interaktion ja dialogin kautta (Tynjälä 1999).

Täytyy kuitenkin huomioida, että väkivallan kokemuksen yhteydessä tätä näkemystä on kritisoitu (ks. esim Nyqvist). Väkivallan kokemus ei ole konstruktio. Jos katsotaan vain kielellisiä käytäntöjä, tullaan ehkä vahingossa syyllistäneeksi väkivaltaa kokenutta henkilöä. Tämä ero on hyvä ymmärtää ja tuoda esiin. Haluamme tämän taustateorian kautta ymmärtää juuri asiantuntijuutta ja työkäytäntöjä, emme itse ilmiötä sinänsä.

3. SOSIAALITYÖN AMMATILLISUUS JA ASiantuntijuus TURVAKODISSA

3.1 Turvakotipalvelut Suomessa

Suomessa on 27 turvakotia, ja niiden tarjoamat palvelut ovat tarkoitettu kaikille lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille kaiken ikäisille naisille, miehille ja lapsille. Turvakotipalvelut ovat valtion rahoittamia laissa määriteltyjä erityispalveluita, joiden tarve on kasvanut (THL 2017; Ojuri & Laitinen 2015). Turvakotien rahoitusta säätelevä laki muuttui Suomessa vuonna 2015 Suomen ratifioidessa Istanbulin sopimuksen, jolla pyritään ehkäisemään ja torjumaan naisiin ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa (Yliruokanen 2018, 14; Nousiainen & Pentikäinen 2017). Turvakotipalvelut muuttuivat lakimuutoksen myötä kunnille ja asiakkaille maksuttomiksi, mikä on helpottanut avun piiriin pääsemistä (Yliruokanen 2018, 15). Turvakotiuudistuksen myötä asiakkaat voivat itsenäisesti hakeutua turvakotiin ilman maksusitoumuksia kunnasta. Turvakotien asiantuntijat taas arvioivat sinne saapuvien asiakkaiden turvakotipalveluiden tarvetta sekä määrittelevät turvakotijakson pituuden (Yliruokanen 2018, 15). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vastaa Suomessa niin turvakotipalvelujen järjestämisestä kuin myös palveluverkoston koordinoinnista ja kehittämisestä (THL 2017; Yliruokanen 2018, 15).

Valtion rahoitusvastuun jälkeen turvakotien määrä on kasvanut 42 prosenttia; Suomessa on tällä hetkellä 27 turvakotia ja 179 perhepaikkaa (Yliruokanen 2018, 15; THL 2017). Istanbulin sopimuksen mukaisesti laskennallinen tarve olisi Suomessa 500 paikkaa, joten turvakotipaikkoja tarvitaan edelleen lisää (Yliruokanen 2018, 15). Myöskään alueellinen yhdenvertaisuus ei vielä toteudu, sillä Keski- ja Pohjois-Suomessa on katvealueita, joilta turvakotipalvelut puuttuvat tai ne ovat riittämättömiä. Myös pääkaupunkiseudun turvakodit ovat usein täynnä, ja asiakkaita ohjataan lähikuntiin. Uusia palveluntuottajia on kuitenkin aloittamassa vuonna 2019, joten turvakotipaikkoja on tulossa lisää. (Yliruokanen 2018, 15.) Turvakotipalveluiden järjestämisen tavoitteita ovatkin saatavilla olevat, valtakunnallisesti laadukkaat ja kokonaisvaltaiset turvakotipalvelut (THL 2017).

Turvakotiin tullaan usein akuutissa lähisuhdeväkivaltaan liittyvässä tilanteessa (Yliruokanen 2018, 15), jolloin turvakotiin tuleminen toimii väkivaltatilanteiden katkaisemisena. Väkivallan uhri muuttaa turvakotiin tuoden usein myös lapsensa mukanaan. Turvakodissa pyritään kuitenkin auttamaan myös tekijää. Väkivaltatyö turvakodeissa perustuu Särkelän (2015) mukaan ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen. Turvakoti tarjoaa fyysisen suojan lisäksi psykososiaalista tukea väkivallan kohtaamisessa. Väkivaltatyöhön erikoistuneiden työntekijöiden lisäksi turvakodeissa muutosta ovat tukemassa muun muassa vertaisryhmät. Tiivistetysti voidaan sanoa, että turvakodeissa autetaan lapsia, kuullaan kaikkia osapuolia ja tuetaan perheen tilannetta kokonaisvaltaisesti. (Särkelä 2015, 4.) Turvakotityön fokus ja perustehtävät kiinnittyvät selkeästi väkivaltaan (Ojuri & Laitinen 2015, 13).

Turvakoti on työskentelyalueena ristiriitainen, sillä turvakodeissa kohdataan sekä uhrin että väkivallan tekijät; kaikkia pyritään auttamaan ja ohjaamaan väkivallattomaan tulevaan. Työntekijöiden käsitykset väkivallasta, mutta myös uhrista ja uhriudesta voivat vaihdella. Nähdäänkö väkivallalle altistunut lapsi uhrina? Entä miten suhtaudutaan vanhempaan, joka altistaa lapsen väkivallalle uudestaan palatessaan jopa montakin kertaa pahoinpitelevän puolison luo? Toisaalta kuinka lapsen haavoittuva tilanne osataan turvakodissa ottaa huomioon? Miten lapsen ymmärrystä tilanteesta ja lapsen osallisuutta kyetään tukemaan?

Tutkimuksemme viitekehys on sosiaalityön asiantuntijuus ja turvakodin sosiaalityöntekijöiden väkivaltakäsitykset. Tarkastelemme sosiaalityön asiantuntijuutta ja siitä kumpuavia käsityksiä väkivallasta turvakotikontekstissa.

3.2. Asiantuntijuus ja ammatillisuus sosiaalityössä

Sosiaalityön tutkimuksen yksi kiinnostavimmista kysymyksistä on, millaista tietoa työntekijät käyttävät asiakastyössä, sillä tieto vaikuttaa siihen, miten työtä tehdään ja miten asiakkaat ja heidän tilanteensa kohdataan (Laine 2006). Laine on tutkinut turvakodin työntekijöiden identiteettejä ja niihin kytkeytyviä tiedon muotoja. Laineen saamien tulosten mukaan turvakodin työntekijöiden identiteettejä olivat 1) erillinen työntekijä, 2) kumppani ja 3) tulkitsija. Eri identiteeteissä käytettiin erilaista tietoa tai tiedon yhdistelmiä. Erillisen työntekijän identiteetissä hyödynnettiin kokemuksellista ja reflektiivistä tietoa. Kumppanuusidentiteetin avulla työntekijä liittoutui asiakkaan, kuten väkivaltaa kokeneen naisen, kanssa ja työntekijä toimi asiakkaan rinnalla tasavertaisena kumppanina. Tulkitsijaidentiteetissä kumppanin ja erillisen työntekijän identiteettejä sekä erilaisia tietoja yhdistettiin, jotta monimutkaisiin tilanteisiin voitiin vastata (Laine 2006, 139–152).

Ihmissuhdeammatteissa erilaisia tiedon lajeja ovat (1) formaali eli teoreettinen, koulutuksen kautta saatu tieto, (2) käytännöllinen ja kokemuksellinen tieto sekä (3) itsesäätelytieto eli reflektiivinen tieto (Laine 2006). Terhi Laine (2006; myös Karvinen-Niinikoski 2005, 80–81; Healy 2014; Payne 2016) tuo esiin, että sosiaalityössä kokemuksellinen tieto syntyy sekä elämäkokemuksesta että työkokemuksesta, kun taas formaalinen, professionaalinen ammattitieto rakentuu akateemisesta perinteestä ja teorioista. Työntekijä yhdistelee erilaisia tiedon lajeja (Pohjola 2007) sekä voi orientoitua työhönsä eri identiteettien kautta, jotta voi vastata asiakkaiden monimutkaisiin tilanteisiin ja tarpeisiin, jotka ovat muuttuvia ja uudistuvia (Laine 2006). Työssä hyödynnetään kokemuksellista, reflektiivistä ja formaalista tietoa, sekä kokemukseen ja hiljaiseen tietoon perustuvaa intuitiivista tietoa (Laine 2006, 149). Sosiaalityössä myös tuotetaan tietoa samalla, kun tulkitaan asiakkaan tilannetta ja tarinaa (Laine 2006; Healy 2014).

Anita Sipilä (2011) on tutkinut väitöskirjassaan sosiaalityön asiantuntijuuksien koostumista. Asiantuntijuus näyttäytyy Sipilän (2011, 144) mukaan toimintaperiaatteina eli etiikkana,

tietoina ja taitoina, jotka eri konteksteissa voivat saada osaltaan eri sisältöjä tai painotuksia. Sipilä (2011, 14) tuo tutkimuksessaan esiin myös sosiaalityön asiantuntijuuden ideologisen luonteen, joka sisältää ammattietiikan lisäksi moraalin ja sosiaalityön arvot. Sosiaalityön asiantuntijuudessa tietoa ja taitoa täydennetään sosiaalityön ammattietiikalla, joka merkitsee sitä, että toimintaperiaatteita ohjaavat myös arvot, normit ja hyveet sekä kriittinen suhtautuminen vallitseviin sosiaalipolitiikan olosuhteisiin ja omaan asiantuntijuuteen (Sipilä 2011).

Sipilä (2011) jakaa sosiaalityöntekijöiden tiedon kahteen; 1) tietoon ja ymmärrykseen ilmiöistä sekä 2) laajaan käytännön toiminnassa tarvittavaan tietoperustaan, jota määrittelee myös tavoite tehdä hyvää sosiaalityötä. Asiantuntijuus edellyttää ammatillista osaamista, joka voi olla eri tilanteissa eri tavoin painottuvaa. Asiantuntijan kumppanuus, rinnallakulkijuus ja neutraalius merkitsevät kykyä jättää tilaa asiakkaan tietämykselle, mutta myös kykyä tulkita ja jäsentää oma ammatillinen tietäminen ilman, että ratkaistaan tilanteita asiakkaan puolesta (Sipilä 2011, 144). Tällainen neutraali asiantuntijuus on Sipilän (2011) mukaan viime aikoina korostunut.

Jan Fook (2016) kuvaa sosiaalityön ammatillisuutta sosiaalityön arvojen, käytänteiden, ammattilaisten, teorian ja tiedon sekä kontekstia luovien instituutioiden yhteenliittymänä, johon myös yhteiskunta, sen odotukset, diskurssit ja vaatimukset heijastuvat. Toisaalta ideaalit sosiaalityöstä ja sen teorioista saavat usein myös erilaisia ilmaisuja tai ymmärryksiä riippuen asiantuntijasta ja kontekstista. Fook (2016) tuo esiin sen, kuinka sosiaalityö hahmottuu ammatillisuuden ja asiantuntijuuden käsitteiden kautta, mutta myös sen, miten sosiaalityö ja sen prosessit käsitteellistetään ja nähdään. Eri ajassa, paikassa ja yhteiskunnassa sosiaalityö ja eri ilmiöt voidaan käsitteellistää ja ymmärtää eri tavoin. Meidän tutkimuksemme tarkoitus on kuvata sosiaalityön ammatillisuutta turvakotityön kontekstissa. Pyrimme tekemään näkyviksi niitä arvoja, odotuksia ja diskursseja, jotka tulevat ilmi väkivaltatyötä tekevien turvakodin sosiaalityöntekijöiden ilmaisemina.

3.3 Reflektiivinen asiantuntijuus

Sosiaalityössä työntekijän pätevyyden ajatellaan nojautuvan metodisuuteen, joka rakentuu ammatin omista perinteistä (Karvinen 1993a, 17), mutta myös sosiaalityön teorioista (Payne 2016; Healy 2014). Toisaalta sosiaalityö muotoutuu käytännön toiminnassa instituution

(Payne 2016) sekä yhteiskunnallisten ehtojen sekä työntekijän oman reflektiivisyyden mukaan (Karvinen 1993a, 17). Kun puhutaan ammatillisuudesta ja siihen liittyvästä osaamisesta, voidaan puhua tietyistä, kaikilta työntekijöiltä edellytettävistä perusvalmiuksista ja toisaalta tiettyihin toiminnan tasoihin ja toimintayhteyksiin soveltuvista menetelmistä ja niiden joustavasta käytöstä ja hallinnasta. (Karvinen 1993b, 157.) Sosiaalityössä työntekijän ammattitaitoa ei voida perustaa vain perusmenetelmien hallintaan ja soveltamiseen. Sosiaalityön monimutkaisuus ja jatkuva muutos sekä paikallis- ja kulttuurisidonnaisuus edellyttävät jatkuvaa menetelmällistä kehittämistä (Pohjola 2007; Karvinen 1993b). Tämän vuoksi voidaankin ajatella, että kaikkein oleellisinta on juuri työn kehittämisvalmius. (Karvinen 1993b, 169.)

Reflektiivisessä asiantuntijuudessa kyse ei ole siis pelkästään erilaisista menetelmistä tehdä työtä, vaan ennen kaikkea siitä, missä määrin ja millä tavoin työn käytännöissä on mahdollista käyttää systemaattista ja suunnitelmallista työtettä. (Kananaja ym. 2011, 154.) Tieto eri menetelmien vaikuttavuudesta erilaisissa ongelmatilanteissa on vielä vähäistä. Lisäksi olemassa oleva tieto on hajallaan. Tämän vuoksi käytännön työntekijän voi olla vaikea tietää, minkälaisissa ongelmatilanteissa jollakin menetelmällä on todettu olevan vaikutuksia, minkälaisia vaikutukset ovat olleet ja minkälaisen edellytysten vallitessa ne ovat ilmenneet. (Kananaja ym. 2011, 156.)

On mielestämme tärkeää pohtia sitä, miten työntekijät voivat toimia käytännön työssään ammattitaitoisella tavalla ja millaisten ajatteluprosessien varaan tämä toiminta rakentuu. Reflektiivinen asiantuntijuus liittyy vahvasti osaksi tätä keskustelua (Karvinen 1993b, 133). Reflektiivisessä ammatillisuudessa on läsnä kyseenalaistava näkökulma ja toimintaa ohjaavan ajattelun tiedostaminen. Reflektio on usein oppimisen kontekstissa määritelty yleiskäsitteeksi älyllisille ja affektiivisille toiminnoille, joissa yksilö tutkii kokemuksiaan saavuttaakseen uuden ymmärtämisen alueen. (Karvinen 1993b, 154.)

Reflektiivisyydellä tarkoitetaan usein valmiutta niin työn kehittämiseen kuin myös ammatillisten ja henkilökohtaisten lähtökohtien tiedostamiseen ja arviointiin. Reflektiivisen käsite kuvaa tapaamme havaita, kommunikoida, ajatella ja toimia eri tilanteissa. Käsitteen voidaankin ajatella liittyvän oppimiseen, joka tähtää työn ja toiminnan kehittämiseen. (Karvinen 1993a, 27.) Tutkimuksessamme turvakodeissa työskentelevät työntekijät ovat

saaneet kertoa oman kokemuksensa siitä, miten väkivallalle altistuneita perheitä ja lapsia voidaan parhaiten auttaa ja minkälaista sosiaalityön asiantuntijuutta siinä tarvitaan.

Reflektiivinen asiantuntijuus voidaan ajatella myös tarkasteluprosessina, jonka kohteena on kokemuksia koskevien tulkintojen ja merkityksenantojen sisältö. Tutkimuksemme kohteena ovat väkivaltaa kohdanneiden aikuisten ja lasten kanssa työskentelevät sosiaalialan työntekijät turvakodeissa. Heillä on omakohtaista kokemusta siitä, miten kotonaan väkivallalle altistuneita perheitä ja lapsia turvakodeissa autetaan, tuetaan ja kohdataan, ja minkälaiset työmenetelmät ovat olleet toimivia käytännön työssä heidän oman ammatillisen kokemuksensa perusteella. Kokemuksesta voi tulla merkityksellinen uuden oppimiselle juuri reflektion avulla (Karvinen 1993a, 29).

Reflektiivisen asiantuntijuuden kautta voimme siis yrittää oppia ilmiöstä lisää. Siihen liittyy oleellisesti toimintaan perustuva kokemus, kokemuksesta oppiminen sekä toisin toimimisen mahdollisuuden oivaltaminen. (Karvinen 1993a, 28.) Karvinen-Niinikoskea mukaillen ymmärrämme reflektiivisen ammatillisuuden määrätietoisen rakennustyönä sosiaalityön tiedontuotannon, tutkimuksen, opetuksen, oppialan ja asiantuntijuuden kehittämiseksi. (Karvinen-Niinikoski 2005, 14.) Näemme, että tämä tutkimus voisi olla osa turvakodeissa tehtävän sosiaalityön asiantuntijuuden kuvaamista ja kehittämistä, mutta samalla tuoda tärkeää ja kokoavaa tietoa siitä, kuinka turvakodeissa lapsia tällä hetkellä pystytään auttamaan ja miten auttamisprosessia voisi parantaa työntekijän näkökulmasta.

3.4 Lasten kanssa tehtävän sosiaalityön erityispiirteet

Sosiaalityön etiikan mukaan lapsi tulisi ottaa mukaan työskentelyyn aina, kun se vain on mahdollista. Lapsia kohdataan sosiaalityössä erilaisissa tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijä on mukana, kuten tapaamisissa ja neuvotteluissa lastensuojelussa, perheneuvolassa, koulussa tai sairaanhoidossa (Forsberg ym. 2006). Tilastotietoja lasten kanssa tehtävästä sosiaalityöstä ei kuitenkaan ole, sillä perheen ongelmat esimerkiksi lastensuojelussa eivät tule kirjatuksi lapsen kautta, jolloin lapsen kohtaamisia ei eritellä erikseen (Forsberg ym. 2006). Toisaalta lapsen tapaamisia on alettu lastensuojelun avohuollossa joissakin kunnissa seuraamaan tarkemmin, sillä Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman (LAPE 2016–2018) tavoitteena on ollut lapsi- ja perhepalveluiden uudistaminen siten, että lapsen etua korostetaan ja lasta ja perhettä tuetaan kokonaisvaltaisesti, mihin liittyvät lapsen ja

sosiaalityöntekijän kahdenkeskiset tapaamiset, jotka tilastoidaan (STM 2017). Aiemmin Suomessa onkin tilastoitu vain avohuollon tukitoimien kohteena olevien sekä huostaanotettujen lasten määristä (Forsberg ym. 2006).

Lapsen kohtaamisten tilastoimattomuus johtuu usein siitä, että lasta ei useinkaan tavata yksilönä, vaan useimmiten osana laajempaa kontekstia, kuten perhettä tai koulua (Forsberg ym. 2006). Lapset myös nähdään liian yksipuolisesti aikuisista riippuvaisina, osaamattomina, ohjausta, hoitoa ja suojelua tarvitsevia, joiden lapsuutta ohjaavat ja hallitsevat aikuiset (Neale 2004). Neale (2004, 7; myös Eskonen 2005) nostaa esille lapsen toimijuuden korostamisen ja tukemisen, joka edellyttää, että lapsi kohdataan tasa-arvoisena ihmisenä, hänen vahvuuksiinsa, mielipiteisiinsä ja osaamiseensa luotetaan ja lapsen annetaan vaikuttaa ja olla osallisena asioissaan. Silti usein lapsen näkemyksiä ja mielipiteitä ei oteta huomioon, koska lapsen katsotaan olevan liian nuori ilmaistakseen mielipiteitä ja tahtoaan (Lee 2001).

Ikään liittyy monia yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja kulttuurisia tekijöitä, jotka edesauttavat lapsen mielipiteen huomiotta jättämistä (Forsberg ym. 2006). Lapsuus on vahvasti kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ilmiö, johon vaikuttavat aika ja paikka, sukupuoli, sosiaaliryhmä ja asuinpaikka, eikä siten yhtä universaaliala lapsuutta edes Suomen oloissa ole mahdollista tavoittaa (Forsberg ym. 2006). Lapsen ei usein katsota olevan riittävän kypsä osataksaan ilmaista perusteelliseen pohdintaan pohjaavaa mielipidettään tai tahtoaan ”aikuisille kuuluvista asioista” ja päätöksistä. Tämän lisäksi lapset eivät aina näy sosiaalihuollon asiakirjauksissa, jotka koskevat heitä itseään tai perheensä tilanteita (Kääriäinen 2006). Toisaalta käsitys lapsesta ja lapsuudesta on ollut pitkään murroksessa (Lee 2001). Kääriäisen tutkimuksissa lapsen ääni on näkynyt asiakirjauksissa ainakin osittain. YK:n lapsen oikeuksien julistuksen ja siitä seuranneiden sopimusten seurauksena lapsen tarpeita, yksilöllisyyttä ja lapsen omia intressejä on alettu sosiaalityössä yhä enemmän painottamaan, jolloin lapsen arvostamiseen ja kohtaamiseen ammattikäytännöissä on kiinnitetty huomiota (Lee 2001; Forsberg 2002).

Sosiaalityössä onkin 2000-luvun alun jälkeen kehitetty menetelmällisesti sosiaalityötä lapsen kohtaamisen ja huomioimisen kannalta (Muukkonen & Tulensalo 2004; Möller 2004). Sosiaalityöntekijöitä ei perinteisesti ole mielletty lasten kanssa suoraan työskenteleviksi ammattilaisiksi, vaikka sosiaalityössä kohdataan asiakkaana olevia lapsia

(Forsberg ym. 2006). Lapset kohtaavat aikuisasiantuntijoita, kuten sosiaalityöntekijöitä, psykiatreja, opettajia, psykologeja, päihdetyöntekijöitä, terapeutteja, avustajia (Eskonen ym. 2006). Viime aikoina sosiaalityöhön on kuitenkin omaksuttu lapsilähtöisen asiantuntijuuden painotuksia ja lapsen asiakkuus on alettu näkemään rinnasteisena aikuisen asiakkuudelle, mikä merkitsee lapsen kanssa tehtävän sosiaalityön merkityksen korostumista. Sosiaalityöntekijälle määrittyy eri institutionaalisissa kohtaamisissa erilaisia asemia; toisaalta hän saattaa olla lapsen edustaja sekä samaan aikaan sosiaalilautakunnan edustaja sekä lapsen perheen edustaja, että oman työnsä perustelija (Eskonen ym. 2006, 25). Valta on aina läsnä kohtaamisissa lapsiasiakkaan kanssa (Eskonen ym. 2006, 39).

Hurtig (2006, 167) tuo esiin sen, että lapsen ja perheen auttamisessa tärkeää on tavoittaa lapsen näkemys tilanteestaan. Hurtig (2006) nostaa esille lapsen tiedon käsitteen, jolla tarkoitetaan lapsen oikeutta osallistua tiedon muodostamiseen sekä sitä, että lapsen tietoa arvostetaan ja se otetaan vastaan oikeana tietona. Tämän lisäksi lapsen tiedon käsitteeseen liittyy lapselle ominaiset tavat tuottaa tietoa, mikä tulisi huomioida lasten kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Työskentelyssä lasta osallistetaan, jotta lapsi voisi tulla osalliseksi asioissaan. Lapsen osallisuus merkitsee useimmiten sitä, että lapsella on mahdollisuus olla osallisena määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa lastensuojelutyötä, joka koskee lasta ja hänen etuaan (THL 2018).

Lapsen osallisuus määritetään kuitenkin lapsikohtaisesti, eikä universaalia lapsen osallisuutta ole (Muukkonen 2008, 148). Lapsen oikeus osallisuuteen on joka tapauksessa Suomessa lain tasolla vahva, sillä lapsella on perustuslain ja lastensuojelulain mukaan oikeus olla osallisena asioissaan (PL 6§; LsL Finlex; THL 2018). Kuitenkin lapsen osallisuuden mahdollisuudet käytännössä voivat vaihdella, sillä osallisuuden tosiasiallinen toteutuminen on lapsen verkostoon kuuluvien työntekijöiden ja muiden aikuisten ja toimijoiden vastuulla. Sosiaalityöntekijän tulee mahdollistaa lapsen osallisuus ja oikeuden toteutuminen.

Jotta sosiaalityö lasten kanssa mahdollistuu, vaaditaan sosiaalityöntekijältä osaamista lapsen kohtaamisessa (Winter 2011). Tämän lisäksi myös instituution tulee tukea lasten kanssa tehtävää työtä tavoitteiden sekä käytäntöjen kautta (Winter 2011, 37– 56). Lastensuojeluun on rantautunut lapsikeskeinen periaate, jossa lapsen asema on vahvistunut ja lapsi pyritään näkemään varsinaisena asiakkaana ja työn keskiössä vanhempien ohella (Winter 2011, 27). Tällöin sosiaalityöntekijä pyrkii luomaan asiakassuhteen myös lapseen ja ottaa lapsen

osalliseksi asioihinsa (Winter 2011, 27) sekä huomioi lapsen myös tiedon muodostajana (Muukkonen 2008; Möller 2004; Hurtig 2003). Hurtig (2003; myös Tulensalo 2015) tuo kuitenkin esiin, että lapsen asemaa niin osallisuuden toteutumisessa kuin tiedon muodostajana tulisi parantaa, sillä liian usein lapsi on sivullinen asioissaan tai lapsen tietoon ei luoteta, koska lapsen kerronta on erilaista kuin aikuisen. Tämä voi johtaa siihen, että asiakastyössä muodostuva tieto lapsesta on aikuisvälitteisesti tuotettu (Tulensalo 2015; Hurtig 2003).

4. VÄKIVALTA LÄHISUHTEISSA JA SIIHEN LIITTYVÄT KÄSITTEET

4.1 Lähisuhdeväkivallan käsite ja ilmiöt

Väkivalta on moniulotteinen, yhteiskunnallinen kysymys, joka vaatii poliittisia ja ammatillisia ratkaisuja (Ojuri & Laitinen 2015, 5; Husso 2003; Niemi ym. 2017) Väkivalta on myös globaali ongelma ja ihmisoikeuskysymys (Nousiainen & Pentikäinen 2017), mitä tulkitaan ja mihin reagoidaan hyvin eri tavoin, sillä aika, paikka, kulttuuri, asenteet, arvot ja normit määrittävät väkivaltaan suhtautumista. (Ojuri & Laitinen 2015, 8; Keskinen 2017).

Väkivaltaa voidaan kuvata usein eri tavoin; kuvaukset voivat perustua lainopillisiin määritelmiin, uskonnollisiin ideologioihin, eri kulttuureihin tai liittyä ihmisten välisiin suhteisiin ja yksilöllisiin kokemuksiin (Johnson & Ferraro 2000; Husso 2003; Flinck 2006). Väkivalta voi ilmentyä lähisuhteissa eri tavoin, kuten henkisenä, fyysisenä, taloudellisena, hengellisenä tai seksuaalisena väkivaltana, kaltoinkohteluna tai vainona. Sen tarkoitus on vahingoittaa ja häiritä kohteena olevaa yksilöä (Flinck & Paavilainen 2010, 188; Johnson & Ferraro 2000; Husso 2003; Nikupeteri 2016). Suurin riski väkivallan teolle on erotilanteessa (Sterne & Poole 2010; Hautanen 2017).

Väkivalta aiheuttaa uhreissa loukatuksi tulevista lukemattomien erilaisten kokemusten kautta, ja se on usein määritetty tarkoitukselliseksi toiseen ihmiseen kohdistuvaksi fyysisen voiman tai vallan käyttämiseksi, joka saa aikaan vaaran toiselle tai aiheuttaa vammoja,

kuoleman, psykologista vahinkoa, kehityksen häiriintymistä tai riistoa (Flinck 2006). Väkivaltaa on myös toisen ihmisen tahdon, tarpeiden ja toiveiden hallitseminen, jolloin loukataan ihmisen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista itsemääräämisoikeutta (Flinck 2006).

Väkivallan käsitteen määrittelyyn vaikuttavat yhteiskunnalliset ja kriminaalipoliittiset toimintatavat (Flinck 2006, 17–18; Salazar ym. 2003; Niemi ym. 2017; Ronkainen 2017). Lähisuhteisiin liittyvästä väkivallasta käytetään monia eri käsitteitä. Käymme seuraavaksi läpi lyhyesti yleisimmin käytetyt käsitteet ja määrittelemme sen, mitä käsitettä olemme halunneet tässä tutkimuksessa käyttää.

Perheväkivallan käsite liitetään perhedynaamiseen diskurssiin, ja sen on kritisoitu jättävän naisten kokemukset väkivallasta varjoon, sillä tekijää ei yksilöidä (Flinck 2006; Ronkainen 1998; Pehkonen 2003). Silti perheväkivalta termi on vakiintunut suomalaisessa keskustelussa, koska sen ajatellaan tuovan esiin sen, että väkivalta tapahtuu perheen sisällä, vaikkakin se jättää väkivallan tekijän ja kokijan avoimiksi (Nyqvist 2001).

Naisiin kohdistuvan väkivallan käsite taas liitetään feministiseen diskurssiin (Flinck 2006; Pehkonen 2003, 50; Keskinen 2005, 14, 21). Väkivalta nähdään sukupuolittuneena ilmiönä, sillä se on usein naisten ja miesten välistä, sisältää sukupuolittuneita ja seksuaalisoituneita merkityksiä, sekä siksi, että uhrin ovat pääosin naisia (Flinck 2006; Keskinen 2005; Husso 2003; Hautanen 2017).

Me käytämme tässä tutkimuksessa käsitettä **lähisuhdeväkivalta**. Lähisuhdeväkivallan käsitteellä tarkoitetaan nykyisen puolison, entisen puolison, perheenjäsenen, kuten vanhemman, sisaruksen tai muun läheisen ihmisen, tekemää väkivaltaa (Fagerlund 2016). Lähisuhdeväkivalta katsotaan uhrille erityisen haavoittavaksi väkivallan muodoksi, sillä tapahtumapaikkana on usein koti ja uhrilla on läheinen, jopa riippuvuussuhde väkivallantekijään, mikä myös vaikeuttaa tapausten ilmituloa (Fagerlund 2016; Akers & Kaukinen 2009).

Lähisuhdeväkivallan ilmiöön liittyy myös **vainon käsite**, jossa eron jälkeen entiseen puolisoon kohdistetaan uhkaa, väkivaltaa ja vainoamista (Hautanen 2017; Nikupeteri 2016).

Vainoaminen, eli toisen uhkailu, seuraaminen, tarkkaileminen sekä häiritsevät yhteydenotot siten, että se aiheuttaa uhrissa ahdistusta ja pelkoa, onkin Suomessa kriminalisoitu vuonna 2014 (RL 25:7a; Piispa & Heiskanen 2017; Hautanen 2017). Eronjälkeinen vaino tarkoittaa entiseen puolisoon kohdistettavaa uhkaa, väkivaltaa ja vainoamista, joka usein muodostaa yksittäisten väkivaltatekojen sijaan vainotekojen kokonaisuuden, jota tulee tarkastella vainoamisen keston, intensiteetin, tunkeilevuuden, ajoittumisen sekä suorien ja epäsuorien uhkausten perusteella (Nikupeteri 2016, 40).

Nikupeteri (2016, 39–40; myös Hautanen 2017, 131–132) nostaa esiin huolen lapsesta vaino- ja väkivaltatilanteissa sekä siitä, että lapset joutuvat osaksi väkivallan toteuttamista esimerkiksi tapaamisiin liittyvien seikkojen kautta. Nikupeterin (2016; myös Hautanen 2017) mukaan eron jälkeiseen väkivaltaan ja vainoamiseen ei puututa riittävän usein. Vainoamista ei myöskään tunnisteta, mikä johtaa sen sivuuttamiseen ja uhrien yksinjäämiseen. Vainoamiseen liittyy yksittäisten väkivaltatekojen sijaan vainotekojen muodostama kokonaisuus, jota tulee tarkastella vainoamisen keston, intensiteetin, tunkeilevuuden, ajoittumisen sekä suorien ja epäsuorien uhkausten perusteella (Nikupeteri 2016, 40).

Vaikka vaino on noussut yleiseen keskusteluun vasta 2010-luvulla, on se ilmiönä ollut olemassa jo aiemmin (esim. Piispa & Ronkainen 1998), silti kuitenkin vainoamista ei usein tunnisteta. Suomessa vainon kokemukset ovat keskimäärin jopa yleisempiä kuin muualla EU:n jäsenmaissa, sillä suomalaisista naisista noin 25 prosenttia on kokenut vainoa, kun muissa EU-maissa luku on 17 prosenttia (EU 2014).

Flinck (2006, 18) määrittelee lähisuhdeväkivallan aikeina ja tekoina, joita pidetään rikoslain mukaisina rikoksina, mutta tuo esiin, että väkivaltaa voidaan tarkastella lisäksi ihmisten kokemusten ja konstruktoiden kautta, jolloin lähisuhdeväkivalta usein nähdään valtaan ja sukupuoleen liittyvänä ilmiönä (myös Ronkainen 2017). Seuraavassa luvussa käsittelemme lyhyesti tätä teemaa.

4.2 Lähisuhdeväkivalta sukupuolittuneena ilmiönä

Kun tarkastellaan tilastojen ja tutkimusten tuottamaa tietoa, lähisuhdeväkivalta hahmottuu vahvasti sukupuolittuneena ilmiönä (Husso 2003). Vaikka miesten naisiin kohdistama väkivalta on yleisintä lähisuhdeväkivallan muodoissa, on naisten osuuteen väkivallanteoista kuitenkin viime vuosina kiinnitetty huomiota (Flinck & Paavilainen 2010). Naisten tekemä väkivalta on lisääntynyt, ja se kohdistuu useimmiten puolisoon ja perheen lapseen (Flinck & Paavilainen 2010; Hautanen 2017).

Lähisuhdeväkivallan tekijöitä on niin naisissa kuin miehissäkin; molemmat puolisoista voivat olla sekä väkivallan tekijöitä että kokijoita (Flinck & Paavilainen 2010, 188; Johnson & Ferraro 2000). Lähisuhdeväkivalta on silti ilmiönä sukupuolittunut, sillä suurin osa uhreista on naisia; vuonna 2014 poliisin tietoon tulleista lähisuhdeväkivallan uhreista 80 prosenttia oli naisia (Piispa & Heiskanen 2017). Naisten tekemä lähisuhdeväkivalta on Suomessa edelleen marginaalista, vaikkakin hieman lisääntynyt (Flinck 2006). Suomessa naiset ovat paljon useammin lähisuhdeväkivallan uhreja kohdaten vakavaa fyysistä väkivaltaa, ja siten myös kärsien vakavista seurauksista (Ronkainen 2008; Flinck & Paavilainen 2010, 187). Tilastojen ja tutkimusten mukaan naiset joutuvatkin lähisuhdeväkivallan kohteeksi paljon useammin kuin miehet (Ojuri & Laitinen 2015, 10; Husso 2003). Tutkimukset osoittavat, että naisten parisuhteissa kokema väkivalta on Suomessa merkittävä yhteiskunnallinen ongelma (esim. Husso 2003; Piispa & Heiskanen 2006; Piispa & Heiskanen 2017; Keskinen 2017). Suomessa noin 20 prosenttia naisista onkin kohdannut väkivaltaa nykyisessä parisuhteessaan (Piispa & Heiskanen 2017, 76–82; Piispa & Heiskanen 2006; Husso 2003).

Koti on suomalaisille naisille väkivalta- ja henkirikosten suhteen vaarallisin paikka (Husso 2003; Ronkainen 2017); kaikista tietoon tulleista kotona tapahtuneista pahoinpitelyistä valtaosa, 80–90 prosenttia, kohdistuu naiseen, ja 90 prosentissa tapauksista väkivalta on miehen naiselle tekemää (Husso 2003, 16; Piispa & Heiskanen 2017, 74). Sukupuolittuneesta väkivallasta kertoo sekin, että miehille koti edustaa turvallisinta paikkaa (Husso 2003; Niemi ym. 2017).

Nikupeterin (2016, 47) mukaan sukupuoli vaikuttaa väkivallan ilmenemisen lisäksi siihen, kuinka väkivaltaan suhtaudutaan, miten sitä selitetään, millaisia merkityksiä se saa ja miten siihen puututaan, millä on taas merkitystä laajemmin poliittisiin ratkaisuihin ja lainsäädäntöön sekä siihen, miten auttamispalvelut järjestetään (Nikupeteri 2016, 47; myös Ronkainen 2017). Turvakodeissa tehtyä työtä tarkasteltaessa korostuukin selvästi naisiin kohdistuva väkivalta (Laine 2010; Ojuri & Laitinen 2015). Käsite korostaa väkivallassa läsnä olevia sukupuolten välisiä suhteita, vallan ja kontrollin dynamiikkaa sekä osapuolten erilaisia toiminnan mahdollisuuksia ja rajoja, jotka ovat vahvasti sidoksissa yhteiskunnalliskulttuurisiin rakenteisiin. (Ojuri & Laitinen 2015, 5; Ronkainen 1998; Husso 2003; Ronkainen 2017). Seuraavassa luvussa tarkastelemme sitä, miten lähisuhdeväkivalta näyttäytyy lapsen näkökulmasta katsoen.

4.3 Omassa kodissaan väkivallalle altistuneet lapset

Lähisuhdeväkivalta koskettaa väkivaltaisissa perheissä olevia lapsia, vaikka lapset eivät olisikaan suoraan väkivallan kohteena (esim. Husso 2003; Hautanen 2017). Perhe on lapselle ensimmäinen ja ensisijainen sosiaalisen toiminnan ja oppimisen paikka, joka ohjaa ja muokkaa lapsen kehitystä, lapsen arvojen ja mieltymysten muodostumista ja vaikuttaa siihen, miten lapsi asuu ja viettää aikaansa sekä siihen, miten lapsi sosiaalistuu perheen ajatusmalleihin ja elämäntapaan (Hentilä ym. 2010; Forsberg 2002, 85). Väkivallalle kodissaan altistuvat lapset voivat omaksua väkivallan normaaliksi käyttäytymismalliksi, sillä lapsella ei ole keinoja ratkaista väkivallan ongelmaa, eikä lapsi usein osaa hakea apua (Paavilainen & Flinck 2008; Husso 2003; Husso 2006). Lisäksi Parisuhdeväkivalta ja lapsiin kohdistuva väkivalta esiintyvät monesti yhdessä (Hentilä ym. 2010; Cox ym. 2003; Dixon ym. 2007; Paavilainen & Flinck 2008).

Lapset ovat useimmiten tietoisia perheen sisäisestä väkivallasta, vaikka vanhemmat monesti uskovat, että väkivalta on saatu pidettyä lapsilta piilossa (Sterne & Poole 2010, 5). Perheen sisäisestä väkivallasta myös pyritään vaikenemaan pitkään, jolloin tieto väkivallasta ei saavuta perheen ulkopuolisia (Paavilainen & Pösö 2003, 25; Sterne & Poole 2010; Hautanen 2017). Lasten kohtaamasta väkivallasta suurin osa on vanhempien tai sisarusten tekemää (Fagerlund 2016). Perheessä tapahtuva parisuhdeväkivalta nostaa riskiä merkittävästi myös lapsen kohdistuvalle väkivallalle (Hentilä ym. 2010). Väkivalta vaikuttaa aina perheen

kaikkiin osapuoliin, sillä se muuttaa vuorovaikutussuhteita tekijän, uhrin ja lasten välillä, mutta vaikuttaa myös lasten välisiin vuorovaikutussuhteisiin (Sterne & Poole 2010, 14; Piispa & Heiskanen 2017).

Väkivallalle altistuminen vaikuttaa lapsen psyykkiseen ja fyysiseen kehitykseen suoraan (Husso 2003; Huovinen 2017), sekä välillisesti, sillä lähisuhdeväkivalta heijastuu myös vanhempien vanhemmuuteen (Hautanen 2017; Huovinen 2017). Myös vanhemman omat lapsuuden väkivaltakokemukset ovat merkityksellisiä, sillä tutkimusten mukaan lapsena väkivallalle altistuneet vanhemmat ovat herkemmin väkivaltaisista omia lapsiaan kohtaan (Notko 2000, 33; Hentilä ym. 2010; Husso 2006). Lähisuhdeväkivalta aiheuttaa myös vanhemmalle pelkoa, stressiä ja masennusta, jotka vaikuttavat heikentävästi vanhemmuuteen, vanhemman ja lasten väliseen vuorovaikutukseen sekä nostaa riskiä siihen, että äiti kohdistaa väkivaltaa omiin lapsiinsa (Holt ym. 2008; Hautanen 2017; Lattu 2016). Äidin kohtaama väkivalta vähentää usein myös äidin auktoriteettia lasten silmissä (Hautanen 2017).

Huovinen (2017; myös Forsberg 2002) käyttävät lapsen asemaa korostavaa käsitettä *omassa kodissaan väkivallalle altistuneet lapset*. Tämä käsite laajentaa ymmärrystä uhriudesta ja kokijuuudesta, sillä väkivallan kokijoiksi ajatellaan myös ne, jotka eivät ole fyysisesti kohdanneet väkivaltaa, mutta altistuneet sille muutoin (Huovinen 2017). Lasten osalta tällainen altistuminen väkivallalle on kohteena olemista, näkemistä, kuulemista tai muuta välillistä kokemista, väkivallan jälkien ja seurausten näkemistä, lemmikkieläimeen kohdistuvan väkivallan todistamista tai väkivallan ilmapiirissä elämistä (Huovinen 2017; Forsberg 2002).

Flinck (2006) tuo esiin, että käsitteiden määrittelemisessä on vaarana väkivaltaymmärryksen yksipuolistuminen, sillä eri käsitteet yksipuolistavat ilmiötä tarkastelukulman takia. Myös lapsen näkökulma saattaa jäädä useissa väkivaltakäsityksissä aikuisten näkökulmien varjoon. Kun lapsen asemaan on alettu kiinnittämään huomiota, on perheväkivallan käsitteeseen ajateltu sisältyvän myös lasten kokemus perheen sisäisestä väkivallasta (Huovinen 2017).

Käsite *omassa kodissaan väkivallalle altistuneet lapset* on siis nostettu aiempien käsitteiden rinnalle, joita ovat muun muassa lasten pahoinpitely, lasten kaltoinkohtelu ja lapsen

kohdistuva väkivalta (Huovinen 2017; Forsberg 2002, 19– 20). Tieteellisessä keskustelussa termistö on siten runsasta. Tämä kertoo ilmiön moniulotteisuudesta. Tärkeä havainto ja muutos on, että väkivallalle altistuneet lapset pyritään nykyään kohtaamaan väkivallan uhreina väkivaltaa konkreettisesti kokeneen rinnalla (Huovinen 2017; Eskonen 2005). Käsite omassa kodissaan väkivallalle altistuneet lapset perustuu laajaan väkivaltatulkintaan ja painottaa väkivallan tarkoittavan väkivallan kohteena ja todistajana olemisen lisäksi myös väkivallan ilmapiirissä elämistä ja näiden luomaa traumatisoinnin uhkaa lapselle. Lapsi aistii väkivallan seurauksena esimerkiksi perheen kiristyneen ilmapiirin, vaikka eivät olisikaan nähneet välitöntä väkivaltaa. (Forsberg 2002, 20; Hentilä ym. 2010.)

Lähisuhdeväkivalta vaikuttaakin suoraan sekä välillisesti perheen lapseen (Huovinen 2017; Hentilä ym. 2010; Eskonen 2005). Koettu väkivalta, väkivallan pelko ja sen uhka näkyvät väkivallalle altistuneissa lapsissa yksilöllisesti, sillä kaikki eivät reagoi väkivaltaan altistumiseen samalla tavoin (Hautanen 2017, 126– 127). Lapsille voi aiheutua väkivallalle altistumisesta kognitiivisia, sosiaalisia ja emotionaalaisia ongelmia, jolloin lapset kärsivät peloista, turvattomuudesta, kiintymyssuhteen ongelmista, käyttäytymishäiriöistä, sosiaalisten suhteiden vaikeuksista, itsetunto-ongelmista ja koulunkäyntivaikeuksista (Holt ym. 2008; Huovinen 2017; Eskonen 2005). Nähdyllä väkivallalla voikin olla yhtä haitalliset vaikutukset, kuin väkivallalla, jonka kohteena itse lapsi on (Hentilä ym. 2010; Paavilainen 2001; Cox ym. 2003; DiLauro 2004).

Väkivaltainen käytös ja uhriutuminen voivat siirtyä lapsuudesta aikuisuuteen mallioppimisen, aggressioiden syntymisen ja syrjäytymisriskin kautta (Holt ym. 2008; Hentilä ym. 2010). Lapsiperheissä tapahtuva lähisuhdeväkivalta heijastuu aina lapsen kokemusmaailmaan ja siten lapsi saattaa mallintaa näkemäänsä käytöstä (Hautanen 2017). Myös syyllisyyden ja häpeän tunteet ovat tyypillisiä väkivallalle altistuneille lapsille (Huovinen 2017, 31).

Hentilän ym. (2010) tutkimuksessa oli selvitetty väkivaltaisesti lastaan kohdelleiden vanhempien kuvaamia tilanteita, joissa vanhemmat olivat olleet aggressiivisia tai väkivaltaisista lastaan kohtaan. Lasten kodissaan kohtaama väkivalta on tutkimusten mukaan moninainen ilmiö, joka voi ilmetä fyysisenä, psyykkisenä, seksuaalisena, kemiallisena väkivaltana tai lapsen hoidon laiminlyöntinä (Hentinen ym. 2010; Paavilainen ym. 2006; Hurme ym. 2008). Tämän moninaisuuden takia väkivallalle altistuneiden lasten kohtaamaa

kaltoinkohtelua ja väkivallalle altistumista ei voi määritellä universaalisti (Hentilä ym. 2010). Tutkimuksissa lasten kohtaamaa väkivaltaa pyritään jaottelemaan kuitenkin epäsuoraan ja suoraan väkivaltaan, joista epäsuora merkitsee lapsen altistumista väkivallan näkemiseen olematta itse kuitenkaan väkivallan kohde (Hentilä ym. 2010; Paavilainen 2001; DiLauro 2004; Forsberg 2005).

Tutkimuksissa on havaittu, että lapsia voidaan kytkeä myös aikuisten välisiin riitoihin esimerkiksi erojen ja huoltoriitojen yhteydessä tai niihin toisinaan liittyvän vainon kautta (Hentilä ym. 2010; Nikupeteri 2016) tai jopa käyttämällä valtaa ja uhkailemalla puolisoa lapseen kohdistuvalla väkivallalla (Holden 2003). Lasten kokemukset väkivallasta vaihtelevat lievästä hyvin vakavaan väkivaltaan (Eskonen 2005). Vakavimmat väkivallan teot ovat usein isien tekemiä (Eskonen 2005; Dixon ym. 2007; Hentilä ym. 2010), ja miesten väkivaltaisuuden on havaittu olevan raaempaa sekä fyysisempää, jos pahoinpitely kohdistuu myös lapsen äitiin (Dixon ym. 2007). Lapsiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä ei kuitenkaan tarkkaan tiedetä, ja poliisillekin vuosittain tulevien noin 3000:n lapseen kohdistuneen väkivallan rikosepäilyistä arvellaan olevan vain jäävuoren huippu (Kääriäinen 2007; Hentilä ym. 2010, 261).

Suurin osa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ei tule viranomaisten tietoon. Yksityisten henkilöiden väkivallasta ilmoittamisen vähyyden arvellaan johtuvan suomalaisen kulttuurin perhekeskeisyydestä, lasten kaltoinkohtelun näkemisestä yksityisasiana ja yksityisyyden suojaan liittyvistä piirteistä (Taskinen 1999; Forsberg 2005), kun taas viranomaispuolella korkea ilmoittamiskynnys johtunee väkivallan tunnistamisen puutteista sekä korkeasta väkivaltaan puuttumiskynnyksestä (Hentilä ym. 2010; Flinck ym. 2007; Lazenbatt & Freeman 2006; Paavilainen ym. 2006). Toisaalta myös väkivallan käsitteet ja tulkinnat ovat moninaisia, jolloin kaltoinkohtelu voi jäädä tunnistamatta (Ellonen 2010). Lisäksi lasten kuritusväkivallalla on Suomessa pitkät perinteet ja edelleen kannattajia, vaikka se on kriminalisoitu ja kielletty lasta vahingoittavana väkivaltana. Tästä huolimatta Suomessa esiintyy uskomuksia, joiden mukaan kuritusväkivallan tulisi olla sallittua ja joiden mukaan nämä ihmiset toimivat (Hentilä ym. 2010).

Tutkimuksissa on havaittu myös erilaisia lapsiin, vanhempiin ja perheisiin liittyviä riskitekijöitä, jotka altistavat väkivallalle (Hentilä ym. 2010, 262–263; Paavilainen & Flinck 2008). Tällaisia vanhempiin liittyviä riskitekijöitä ovat vanhempien työttömyys, huono

taloudellinen tilanne, matala koulutustaso, päihteiden käyttö, yksinhuoltajuus, tunnekylläisyys ja mielenterveysongelmat, nuori ikä sekä lapsena koettu väkivalta (Hentilä ym. 2010; White ym. 2003; Paavilainen ym. 2001; Cox ym. 2003; Dilauro 2004; Flinck ym. 2007).

Lapseen liittyviä riskitekijöitä ovat raskauden tai synnytyksen aikaiset ongelmat, jotka aiheuttavat ennenaikaisuutta, pienipainoisuutta sekä vammaisuutta, lapsen käyttäytymisen haasteet, kuten uhmakkuus ja tottelemattomuus (Paavilainen & Flinck 2008). Perheen dynamiikkaan liittyen riskitekijöitä ovat muu perheväkivalta, huono taloudellinen tilanne, monilapsisuus, stressi, kriisit ja kommunikaatio-ongelmat, yhteenkuuluvuuden puute sekä sosiaalinen eristyneisyys (Hentilä ym. 2010; Paavilainen ym. 2001; DiLauro 2004; Gagné & Bauchard 2007; White ym. 2003; Cox ym. 2003; Dixon ym. 2007).

Myös Hentilän ym. (2010, 268–270) tutkimuksessa painottuivat samankaltaiset lapseen liittyvät syyt, kuten tottelemattomuus, aggressiivisuus, kiukuttelu, uhmaaminen, huono käytös ja riitely, jotka toimivat vanhempien tekemän väkivallan laukaisijoina. Hentilä ym. (2010) tutkimuksessa vanhemmat kuvasivat väkivaltaan ajautumista kolmenlaisissa tilanteissa; tilanteet, joissa väkivallan syynä oli lapsen käyttäytyminen tai ominaisuudet, tilanteet, joissa syynä oli vanhemman käyttäytyminen tai ominaisuudet ja kolmanneksi tilanteet, joissa arjen rutiinit eivät sujuneet (Hentilä ym. 2010, 271). Vanhempiin liittyneet tekijät olivat väsymys, vaaran estäminen, lapsen ohjaaminen ja opettaminen, kiire, maltin menetys, häiriintyminen, tyytymättömyys, harmiton tapa, stressitilanteet ja voimattomuus (Hentilä ym. 2010, 271).

Huovinen (2017) on tutkinut lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden lasten identiteettejä, joita väkivallalle altistuminen on muovannut. Huovisen (2017) tutkimuksissa on nimetty kolmenlaisia identiteettejä, joita ovat 1) näkymättömän lapsen identiteetti, 2) kapinoijan identiteetti sekä 3) helpon lapsen identiteetti.

Näkymättömän lapsen identiteetissä lapsi on omaksunut uhrin aseman, joihin liittyy surua ja alistumista sekä sitä, että väkivalta pyritään unohtamaan ja olemaan huomioimatta (Huovinen 2017, 139). Näkymättömän lapsen identiteetissä lapsen identiteetti rakentuu kiltteyden ja sääntöjen noudattamisen kautta.

Kapinoijan identiteettiä ilmentää sitä, että lapsi itse on väkivaltainen toimija, minkä avulla hän pyrkii ratkaisemaan vanhempien välisen väkivallan tuottaessaan väkivallasta puhetta; lapsen puheesta välittyy viha, turvattomuus ja rakkauden puute (Huovinen 2017, 139). Tällainen lapsi reagoi ulospäin näyttäen avoimesti vihan ja aggression tunteitaan esimerkiksi kouluympäristössä. Lapsi on omaksunut kapinoijan, uhittelijan ja turvattoman lapsen identiteetin (Huovinen 2017, 139).

Helpon lapsen identiteetissä lapsi on identiteetiltään helppo ja tottelevainen, mutta selkeästi väkivallan kokijan roolissa seuraten ja myötäeläen vanhempansa kohtaamaa väkivaltaa, vaikkakin seuraamalla sivusta tai oven takaa. Tällainen lapsi peittää surun ja pelon tunteensa muilta, etenkin omilta vanhemmiltaan. (Huovinen 2017, 140.)

Lähisuhdeväkivaltaan liittyy myös lasten monimuotoisen toimijuuden käsite, joka auttaa näkemään lapsen yhtäältä uhrina, joka tarvitsee apua ja tukea, sekä toisaalta toimijana, jolloin lasta autettaessa tulee ottaa huomioon lapsen omat näkökulmat ja toiveet (Eskonen 2005). Lapsen toiminta voi olla sekä aktiivista että passiivista toimintaa, vaikka lapsen toimijuus näyttäytyisi aikuiselle eri tavoin (Eskonen 2005). Lapsi saattaa kokea toimintansa aktiiviseksi, vaikka aikuinen määritteli toiminnan passiiviseksi. Myös toimijuuden kuvittelu voi mahdollistaa lapselle toimijuuden kokemuksia silloin, kun todellisessa lähisuhdeväkivaltatilanteessa mahdollisuuksia toimijuuteen ei ole ollut (Eskonen 2005, 56–57).

Inkeri Eskosen (2005) tutkimuksessa perheväkivaltaa on tarkasteltu lasten kertomana. Eskosen (2005) mukaan lapset saavat vanhemmiltaan erilaisia, ristiriitaisiakin, viestejä siitä, miten väkivaltaan suhtaudutaan, joka voi sosiaalistaa lapset ajattelutapaan, että väkivalta kuuluu perhesuhteisiin. Tärkeä havainto väkivaltaan liittyen on myös se, että kun on tutkittu väkivaltarikoksista tuomittuja aikuisia, on havaittu, että heidän lapsuuden kodissaan on ollut lähes poikkeuksetta pitkäkestoista lähisuhdeväkivaltaa. Puhutaankin väkivallan kehästä, joka saattaa siirtyä sukupolvelta toiselle (Forsberg 2002, 23; Hautanen 2017; Hentilä ym. 2010). Turvakotien tekemä työ väkivallan lopettamiseksi perheissä on siksi ensiarvoisen tärkeää, mutta yhtä tärkeää on lapsen kohtaaminen ja näkeminen uhrina.

Huovinen (2017; myös Eskonen 2005; Hentilä ym. 2010) nostaa esiin sen, että ammattilaisten tulisi huomioida ja ymmärtää väkivallan vaikutuksia lapsiin sekä huomata

lapsen yksilöllinen avun tarve. Tästä syystä on tärkeää, että lapsen kokemuksesta ja väkivallan vaikutuksista lapsen koko elämänsäkaareen saadaan tietoa, jota myös ammattilaiset voivat hyödyntää pyrkiessään ymmärtämään lapsen kokemusta ja väkivallan pitkäaikaisvaikutuksia (Huovinen 2017, 139).

Tärkeää on myös tavoitella lapsilähtöistä työskentelyä, jossa lapsella olisi tilaa ilmaista tunteitaan ja myös saada apua niiden tunnistamiseen tunnetyöskentelyn kautta (Huovinen 2017, 139; Eskonen 2005) Jotta väkivallalle altistunutta lasta voidaan auttaa, tulee auttamistyön olla moniammatillista yhteistyötä, jossa tieto kulkee ja jossa ymmärretään väkivallan suorista, epäsuorista sekä pitkäaikaisista vaikutuksista lapseen (Huovinen 2017). Myös Eskonen (2005) kehottaa auttamistyötä tekevien ammattilaisten näkemään lapsen uhrina sekä aktiivisena toimijana, jotta lapsi saa apua ja toisaalta voi myös itse osallistua avun tarpeen ja tavan määrittelyyn. Hentilä ym. (2010, 272) painottavat tutkimuksen johtopäätöksissään myös sitä, kuinka tärkeää lasten ja perheiden hyvinvoinnin kannalta väkivaltaan puuttuminen ja sen estäminen ovat. Perheet tarvitsevat sosiaalista tukea arjessa jaksamisessa, joka ehkäisee lapsen altistumista väkivallalle (Hentilä ym. 2010; Paavilainen 2001)

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Pro gradu-tutkimuksemme tutkimusasetelma on laadullinen. Tutkimuksen aineisto muodostuu kahdesta osasta, sähköisestä kyselystä sekä syventävistä sosiaalityöntekijöiden haastatteluista. Tutkimuksen aihetta pohtiessamme, olimme yhteydessä THL:ään tiedustellaksemme mikä olisi heidän näkökulmastaan tärkeä aihe tutkimukselle. THL:lla oli tarve saada tietoa turvakodissa tosiasiallisesti käytössä olevista menetelmistä väkivallalle altistuneiden lasten kanssa työskenneltäessä. Otimme tämän tutkimuksen lähtökohdaksi, mutta näimme tarpeelliseksi ottaa tutkimukseen mukaan vielä sosiaalityöntekijöiden roolin ja asiantuntijuuden tarkastelun turvakodin kontekstissa.

Kaikkiin turvakoteihin Suomessa (N=27) lähetettiin ensin sähköinen kyselylomake, johon turvakodit vastasivat yhtenä työryhmänä. Lomakkeella saatua tietoa syvennettiin tämän jälkeen haastattelemalla turvakodeissa työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Aineisto on kerätty siis kahdessa osassa, sähköinen kysely tehtiin ensin ja syventävät haastattelut tämän jälkeen.

Laadullinen tutkimus on käsitteenä hyvin laaja, ja siihen sisältyy useita erilaisia tapoja hahmottaa ja tehdä laadullisen aineiston käsittelyä, riippuen tutkimuksen suuntauksesta, aineistosta ja tutkijan näkökulmasta (Metsämuuronen 2008; Coolican 2015, 247, 254–256). Lähes aina laadulliseksi luokitelluissa tutkimussuuntauksissa lähtökohtana on ajatus merkitysten keskeisyydestä. Tutkimuksen lähtökohtana on, että pidämme ihmisten toimintaa merkitysvälitteisenä ja tulkitsemme sitä kulttuurisen ja sosiaalisen kokemuksellisuuden kautta. Laadullista tutkimusta määrittelevä piirre on merkitysten lisäksi subjektiivisuus ja kokemuksen huomioon ottaminen. Lisäksi sitä määrittelee korostunut tutkijakeskeisyys. Tutkija on tutkimuksen keskeinen toimija ja valintojen tekijä. (Ronkainen ym. 2011, 81–82.)

Laadullisen tutkimuksen tekeminen perustuu pitkälti tutkijoiden omiin tulkintoihin, luokittelu- ja yhdistämiskykyyn, järkeilyyn sekä intuitioon. Laadullinen tutkimus on kuvailevaa, tutkimusaiheen sisällön ymmärtämiseen tähtäävää, kokonaisvaltaista tutkimusta, jossa usein lähdetään induktiivisesti, aineistolähtöisesti tutkimaan. Toisaalta se pohjautuu myös vahvasti teoriaan näkökulmien ja taustateorian kautta. Aineisto ja teoria ovat vuoropuhelussa, ja siten teoria on laadullisessa tutkimuksessa tärkeä osa tutkimuksen tekemistä. Vaikka deduktiivinen, teoriapohjainen, top-down- tutkimus usein mielletään määrälliseen tutkimukseen kuuluvaksi, myös laadullinen tutkimus voi tavoittaa siitä osia. (Metsämuuronen 2008; Coolican 2014, 247–260.)

Sosiaalityön tutkimuksessa voidaan soveltaa joustavasti useita erilaisia strategioita ja menetelmiä (Karvinen 2000, 13). Tutkimuksen tarkoituksena on usein lisätä ymmärrystämme jostain inhimillisen elämän ilmiöstä. Yleensä tutkimus pyrkii ratkaisemaan tai tarkastelemaan ilmiöitä, joihin liittyy haasteita, ongelmia tai kehittämistarpeita. Jonkun toiminnan tietoinen kehittäminen edellyttää jo olemassa olevien toimintatapojen merkityskehyksen ymmärtämistä. (Laine 2010a, 45.)

Teorian merkitys laadullisessa tutkimuksessa on usein tieteenfilosofinen; millä tavoin maailmasta ja tutkittavasta ilmiöstä on mahdollista saada tietoa (Metsämuuronen 2008; Coolican 2014, 260). Maailma voi näyttäytyä eri tavalla eri yksilöiden kannalta, ja voidaan pohtia, millainen maailma on olemassa havaintojemme ulkopuolella. Myös eri tilanteesta eri yksilöillä voi olla erilainen käsitys. Ontologia pohtii sitä, millainen todellisuus on ja mitä voimme siitä tietää, kun taas epistemologia kysyy, kuinka voimme saada tietoa siitä, minkä uskomme olevan tiedettävissä. Ontologia ja epistemologia ovat sidoksissa toisiinsa ja yhdistyvät tiettyyn teoreettiseen näkökulmaan. Se, miten tutkija vastaa kysymyksiin, vaikuttaa tutkimusmenetelmien valintaan, joilla tietoa aiotaan hankkia. Tieteenfilosofinen näkökulma vaikuttaa siis suuresti siihen, miten ja mitä tutkitaan (Metsämuuronen 2008; Coolican 2014).

Turvakoti ja väkivallalle altistuneen lapsen kanssa työskentely luovat oman erityisen kontekstin, jossa sosiaalityön asiantuntijuutta hyödynnetään auttamisprosessissa. Tällöin on aiheellista pohtia, mistä sosiaalityön asiantuntijuus tässä kontekstissa koostuu. Sosiaalityön asiantuntijuuden tiedetään olevan laaja-alaista ja kontekstisidonnaista. Olemme kiinnostuneita siitä, millaisia tietoa, taitoja ja arvoja turvakodin sosiaalityöntekijöillä turvakodeissa on ja millä tavalla asiantuntijuus turvakodeissa rakentuu väkivallalle altistuneiden lasten ja perheiden kanssa työskenneltäessä. Tarkoituksemme onkin kyselyn ja haastattelujen avulla selvittää, millaista sosiaalityön asiantuntijuus on turvakodin kontekstissa, miten väkivallalle altistuneita lapsia autetaan ja miten lasten kanssa työskentelyä voisi kehittää työntekijöiden oman kokemuksen perustella.

Tutkimuksessa haetaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisena toimintaympäristönä ja millaisina ammattikäytäntöinä turvakotityöskentely näyttäytyy väkivallalle altistuneiden lasten kanssa työskenneltäessä?

2. Millaista on sosiaalityön erityinen asiantuntijuus turvakodin kontekstissa työskenneltäessä?

5.2 Sähköinen kyselylomake

Ensimmäinen osa tutkimusaineistosta on kerätty sähköisen Webropol-kyselyn avulla. Kysymykset lomakkeella (kyselylomake liitteenä 1) ovat avoimia, eli lomakkeella saatu aineisto on laadullinen. Kysely lähetettiin 27:ään turvakotiin ja saimme vastaukset 20:stä turvakodista (N = 20). Kyselylomakkeeseen vastanneet turvakodit on numeroitu 1–20, etteivät turvakodit olisi tutkimuksessa esiintyvistä sitaateista tunnistettavissa.

Laadimme lomakkeen yhdessä THL:n asiantuntijoiden kanssa (liite 1). Heillä oli tarve selvittää, millaisia työmenetelmiä turvakodeissa on tällä hetkellä käytössä ja millaisia menetelmiä työskentelyssä tarvittaisiin lisää sekä millaisia koulutustarpeita turvakotityöskentelyssä koetaan tarvittavan. Turvakodeissa on tarkoitus kehittää työntekijöiden koulutuksia liittyen lasten kanssa työskentelyyn.

Kysyimme lomakkeen avulla työntekijöiltä siitä, minkälaisia työmenetelmiä työntekijät työssään tarvitsevat ja käyttävät silloin, kun työskentelevät väkivallalle altistuneiden lasten kanssa. Kysyimme, mitä työmenetelmiä käytössä on nyt ja ovatko ne työntekijöiden kokemusten mukaan toimivia ja käyttökelpoisia. Lomakkeella kysyttiin myös, minkälaista uutta tietoa tai menetelmiä työssä lasten kanssa tarvitaan. Kysyimme myös sitä, mistä tekijöistä työntekijöiden asiantuntijuus turvakodissa heidän omasta mielestään koostuu.

Kyselylomakkeen rakentamisessa tärkeää oli kysymysten tekeminen ja muotoilu. Jos vastaaja ei ajattele samalla tavalla, kuin tutkija on kysymyksen tarkoittanut, vääristyvät tulokset. Kysymysten tulee olla siis yksiselitteisiä, eivätkä ne saa olla johdattelevia. (Valli 2010, 103–104.) Lomaketta rakentaessamme yritimme osoittaa vastaajille kyselyn tärkeyden ja mielekkyyden. Myös lomakkeen pituutta mietimme tarkkaan. Aikuisille keskimääräinen ohjepituus on noin viisi sivua. (Valli 2010, 105.) Kaikki kysymyksemme olivat avoimia kysymyksiä. Avointen kysymysten etu on se, että vastausten joukossa voi olla hyviä uusia ideoita ja niiden avulla saadaan hyvin selville vastaajan oma mielipide. Pitää kuitenkin muistaa, että avointen kysymysten analysointi on työlästä ja vie paljon aikaa. (Valli 2010, 117–126.)

Luimme tutkimusmateriaalia useaan kertaan ja pyrimme aluksi löytämään tekstistä keskeiset merkitykset. Kyse oli siis aineiston pelkistämisestä etsimällä tekstin olennaisimmat asiat.

(Moilanen & Rähkä 2010, 53; Valli 2010, 126.) Kyselyaineisto analysoitiin hyödyntäen sisällönanalyysia ja teemoittelua. Sisällönanalyysin tarkoituksena oli aluksi muodostaa tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus. Olemme sen jälkeen käyttäneet aineiston analyysissä teemoittelua. Teemoittelun kautta etsimme aineistosta tutkimusongelman kannalta merkittäviä teemoja. Teemoittelun avulla mahdollistuu usein löydettyjen teemojen yleisyyden ja esiintyvyyden vertailu. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176.)

Teemoittelu onkin yksi sisällönanalyysin vaiheista, jossa tutkija pilkkoo ja ryhmittelee kerätyn tiedon ennen aineiston varsinaista analysoimista (Tuomi & Sarajarvi 2002, 105–107). Jäsentelimme tekstimassaa erilaisten otsikoiden ja teemojen alle. Sen jälkeen luokittelimme vastauksissa mainitut työmenetelmiin liittyvät yksittäiset maininnat kolmeen luokkaan: 1) työvälineet, 2) työmenetelmät ja 3) työorientaatiot. Lisäksi jäsentelimme asiantuntijuuteen ja turvakodin työntekijöiden erilaisiin rooleihin liittyviä vastauksia omiin luokkiinsa.

5.3 Sosiaalityöntekijöiden haastattelut

Lomakkeella saatuja tietoja syvensimme sosiaalityöntekijöille tehdyillä haastatteluilla. Lomakkeen tulosten pohjalta loimme teemahaastattelurungon (teemahaastattelurunko liitteenä 2), jonka avulla haastattelimme seitsemää turvakodissa työskentelevää sosiaalityöntekijää heidän työskentelystään lasten kanssa sekä sosiaalityön asiantuntijuudestaan turvakotiympäristössä. Kaikki haastatellut sosiaalityöntekijät olivat eri turvakodeista.

Lomakkeella saatu aineisto kertoi lasten kanssa tehtävästä menetelmällisestä työstä turvakodeissa. Haastatteluissa taas pyrimme saamaan lisää tietoa siitä, minkälaista sosiaalityön asiantuntijuus on turvakodin kontekstissa, miten väkivalta ymmärretään, millaisia käsityksiä väkivallasta työntekijöillä esiintyy, ja miten nämä käsitykset ohjaavat sitä, kuinka turvakodeissa väkivallalle altistuneita lapsia tällä hetkellä autetaan. Haastattelujen tärkeänä tavoitteena oli tarkastella sosiaalityöntekijöiden ammatillisuuden koostumista, sitä millaista sosiaalityö turvakodeissa on sekä millaisia tietoja, taitoja ja etiikkaa tarvitaan turvakodin sosiaalityössä.

Haastattelurunko laadittiin lomakkeella saadun tiedon pohjalta. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Haastattelimme seitsemää eri turvakodeissa työskentelevää sosiaalityöntekijää. Nämä seitsemän turvakotia valittiin niin, että ne kattavat mahdollisimman hyvin koko Suomen maantieteellisesti. Kuusi haastatteluista tehtiin etähaastatteluina ja yksi paikan päällä turvakodissa työntekijän omassa työhuoneessa. Etähaastattelut tehtiin Skypen tai puhelimen välityksellä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin.

Teemahaastattelut (liite 2) koostuivat neljästä eri teemasta: 1) asiakkaat turvakodissa, 2) väkivalta ilmiönä, 3) sosiaalityöntekijän asiantuntijuus ja rooli turvakodissa sekä 4) väkivallalle altistuneiden lasten kanssa työskentely. Jokaisen teeman alle muodostimme apukysymyksiä, joita hyödynsimme haastatteluiden aikana keskustelun ohjaamisessa tutkimuksen kannalta oleellisiin asioihin ja teemoihin. Teemahaastattelussa ei ole valmiita kysymyksiä, vaan haastattelu perustuu usein valmiiksi mietittyihin teemoihin, joista halutaan tietoa (Metsämuuronen 2000a, 41; Metsämuuronen 2005, 226).

Muodostimme teema-alueet kyselylomakkeen (liite 1) perusteella siten, että haastattelussa valitut teema-alueet olivat laajoja, jotta tutkimusaiheemme todellinen monipuolisuus tulisi esiin. Otimme huomioon myös sen, että teemahaastatteluissa tutkijan lisäksi myös haastateltava toimii aiheiden tarkentajana ja syventää teema- alueita. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66–67).

Haastatteluissa pyrimme saamaan tietoa haastateltavan henkilön omasta kokemuksesta turvakodin sosiaalityöhön, asiantuntijuuteen, väkivallan ymmärtämiseen ja käsitteellistämiseen sekä lasten kanssa työskentelyyn liittyen. Tällä aineistonkeruumenetelmällä saimme syvennettyä tietoa tutkittavasta asiasta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.) Haastatteluissa pyrimme olemaan mahdollisimman objektiivisia ja keskityimme kuulemaan haastateltavaa. Silti kuitenkin haastateltavan vastaus heijastelee aina myös haastattelijan läsnäoloa ja vaikutusta tilanteeseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 49–52). Pyrimme aktiivisesti siihen, ettemme johdattelisi haastateltavia tai vaikuttaisi heidän vastauksiinsa.

Haastateltavamme olivat kaikki turvakotien sosiaalityöntekijöitä, jotka jakoivat samanlaisen työkokemuksen aihepiiristä. Rajasimme haastattelut vain sosiaalityöntekijöihin, sillä halusimme tietoa juuri sosiaalityöntekijöiden kokemuksista, ajatuksista ja mielipiteistä

liittyen sosiaalityöhön ja asiantuntijuuteen turvakodeissa. Haastattelemamme sosiaalityöntekijät on numeroitu 1–7, etteivät he olisi tutkimuksessa esiintyvistä sitaateista tunnistettavissa.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin kokonaan. Saimme yhteensä noin 10 tuntia haastatteluäänitteitä, jotka litteroituina muodostivat noin 90 liuskaa (A4) tiivistä tekstiä. Analysoimme haastatteluiden sisällöt sisällönanalyysin avulla, joka on kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.) Aineiston analysointimme alkoi litteroituun aineistoon tutustumisella, sen järjestämisellä ja rajaamisella sekä rajatun aineiston jäsentämisellä ja luokittelulla, minkä jälkeen siirryimme varsinaiseen analyysiin (Ruusuvuori ym. 2010). Aineiston analyysissa palasimme tutkimuskysymyksiin ja hyödynsimme tutkimuskysymyksiä aineiston rajaamisessa, käsittelyssä sekä luokittelussa. Aineiston luokittelussa hyödynsimme tutkimushaastattelujen teemoja.

Aineistoa rajattiin siten, että selvästi tutkimuksen aihepiiriin kuulumattomat asiat jätettiin pois analyysista. Tällaisia olivat esimerkiksi turvakotilain lakimuutoksiin liittyvät asiat tai sosiaalityöntekijöiden omiin harrastuksiin liittyvät asiat, jotka eivät olleet oleellisia tutkimuskysymysten kannalta.

Jo aineistoon tutustuessa teimme alustavaa luokittelua, tulkintaa ja analyysia, mikä onkin laadulliselle tutkimukselle tyypillistä. Ruusuvuori ym. (2010) kehottavatkin aineiston keruun, tutustumisen ja alustavien analyysien tekoon mahdollisimman samanaikaisesti ja varhain, sillä aineiston kokoaminen ja alustava analyysi kietoutuvat usein tiiviisti yhteen tulkinnan, ilmiöiden löytämisen ja koko laadullisen tutkimuksen kanssa. Näin oli myös meidän tutkimusprosessimme kohdalla.

Luokittelussa pyrimme poikkiaineistolliseen koodaukseen (esim. Ruusuvuori ym. 2010, 21–22), jossa etsimme haastateltavien antamia merkityksiä esimerkiksi lähisuhdeväkivallalle koko aineistosta. Tällöin koko aineistoa käydään läpi toistuvasti etsien samalla toistuvia teemoja systemaattisesti koodaten ja esille nostaen (Ruusuvuori ym. 2010, 21).

Aineiston analyysissa pyrimme kuvailemaan, tulkitsemaan sekä löytämään aineistossa olevia ilmiöitä suhteessa tutkimuskysymyksiimme. Tarkoituksenamme oli kuvata, luokitella

ja yhdistää haastatteluaineisto laadulliselle analyysille tyypillisesti tiivistetyssä, pelkistetyssä ja yleisessä muodossa (Hirsjärvi & Hurme 2000, 135). Usein kuitenkin analyysin vaiheita on mahdotonta erottaa täysin toistaan, sillä ne limittyvät toisiinsa (Ruusu vuori ym. 2010).

Analyysin avulla pyrimme kuvailemaan sitä, minkälainen ympäristö lapsille turvakodissa luodaan, miten sosiaalityöntekijät ymmärtävät väkivaltailmiötä ja miten sitä käsitteellistetään ja miten nämä käsitykset ohjaavat sitä, kuinka Suomen turvakodeissa väkivallalle altistuneita lapsia ja perheitä tällä hetkellä autetaan. Tutkimuksen tärkeänä tavoitteena oli tarkastella turvakotien sosiaalityöntekijöiden ammatillisuuden koostumista, sitä millaista sosiaalityö turvakodeissa on, sekä millaisia tietoja, taitoja ja etiikkaa tarvitaan ja millaista asiantuntijuutta sosiaalityöntekijältä turvakotityössä vaaditaan. Meitä kiinnosti myös sosiaalityön erityisyys suhteessa muihin ammatteihin. Näihin teemoihin saimme vastauksia haastatteluaineiston analyysissämme.

Aineiston tulokset ja niiden tulkinnat koottiin yhteen. Tutkimustuloksia koeteltiin suhteessa aineistoon ja sen ulkopuolelle (Ruusu vuori ym. 2010). Lopuksi tulokset sidottiin yhteen tutkimuksen teoreettiseen näkökulmaamme sekä tutkimuksen käytännön vaikutuksiin.

5.4 Tutkimusetiikka

Sosiaalityö ammattialana liittyy usein asiakkaina olevien ihmisten yksityiseen arkeen, ja siinä astutaan usein henkilökohtaisen elämän alueelle. Tämän ominaisuutensa vuoksi siihen liittyy monia eettisiä jänniteitä, jotka ovat merkittäviä myös sosiaalityön tutkimuksen kannalta (Karvinen 2000, 10; Payne 2016). Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoitteen katsotaan ohjaavan sosiaalityötä ja sen toimintaa, mutta myös sosiaalityön tutkimuksen etiikkaa (Rountree & Pomeroy 2010, 293).

Tutkimus ja käytäntö ovatkin sosiaalityössä toisiinsa kytkeytyneitä, ja jakavat osin samat eettiset kysymykset (Healy 2014; Payne 2016), sillä sekä käytännössä että tutkimuksessa työskennellään aineistoja, analyysia ja sosiaalista todellisuutta koskevien tulkintojen kanssa (Urponen 2003). Sosiaalityön eettiset toimintaperiaatteet ovat julistuksenomaisia, jolloin etiikan yhteyttä teorioihin ei ole yksinkertaista paikantaa. (Urponen 2003, 74.) Sosiaalityöhön sisältyvät eettiset, moraaliset ja humanit ulottuvuudet, mutta myös

samanaikainen tieteellisyys, jolla pyritään toiminnan järkipäisyyteen emotionaalisuuden sijaan (Urponen 2003). Toisaalta myös muuttuva sosiaalipolitiikka näkyy sosiaalityön etiikassa ja sen uudelleen muotoutumisessa.

Niin sosiaalityön ammatti- kuin tutkimusetiikassakin yleisten eettisten peruseriaatteiden merkitys on tärkeä. Yleisiä eettisiä periaatteita ovat itsemääräämisoikeus, vapaus, kunnioitus, tasa-arvo, yhteisöllisyyden tunnistaminen ja velvollisuudet toisia kohtaan (Urponen 2003). Lisäksi on siirrytty rationaalisuuden etsintään ja uudelleen etiikkaan, joita määrittävät taloudellinen tehokkuus ja yksilöiden mahdollisimman suuri vapaus (Urponen 2003, 77–85.) Individualistisuus ja itsemäärääminen ovat arvoja, joiden painoarvot ovat kasvaneet viime aikoina niin yksilötasolla, kuin myös lainsäädännön tasolla. Toisaalta sosiaalipolitiikan toteuttamisessa, johon sosiaalityö lukeutuu, tehokkuus ja säästöpainot ovat alkaneet määrittää yhä enemmän toimintamahdollisuuksia ja toiminnan sisältöjä (Pohjola 2014).

Tutkijoina meitä sitoo kolme eettistä peruservelvollisuutta: velvollisuus tuottaa luotettavaa tietoa maailmasta, velvollisuus ylläpitää tieteellistä julkisuutta ja velvollisuus kunnioittaa tutkittavien oikeuksia (Mäkelä 2005, 386). Mäkelä muistuttaa lisäksi, että tutkimuseettisiä säännöstöjä on tulkittava sekä tutkittavien että tutkijoiden näkökulmasta. Tutkittavien oikeuksia ei saa loukata, mutta tutkittavien varjeleminen ei saa myöskään johtaa tulosten vääristelyyn eikä tieteen julkisuuden rikkomiseen. (Mäkelä 2005, 393).

Silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat lapset, nousevat eettiset kysymykset erityisen tärkeään asemaan. Tämä johtuu pääosin siitä, että lasten ja aikuisten valta-asemat ovat erilaiset. On tärkeää pohtia tutkimuksen toteuttamisen tapoja, aineiston analyysia ja sitä, millaisia seurauksia tutkimuksella on tutkimuskohteille. (Kiili 2006, 71.) Tämä tutkimuksemme ei kuitenkaan tutki suoraan turvakodeissa olevia lapsia, vaan lasten auttamista työntekijöiden näkökulmasta ja ammatillisuudesta käsin. Tämä asetelma saattaa siltikin nostaa esiin eettisiä haasteita, sillä tutkimuksemme ohittaa kohteena olevien lasten mielipiteet ja ajatukset, koska he eivät ole osallisia tai tutkimuksen kohteena. Tällöin lapset eivät itse voi suoraan kertoa, miten ja millä tavalla heitä voisi parhaiten auttaa.

Tämä tutkimuksemme osaltaan siis vahvistaa valta-asetelmaa aikuisen ja lapsen välillä. Oletamme, että sosiaalityön asiantuntija tietää ja tuntee lapsiasiakkaan tarpeet ja toiveet,

mutta onko näin todellisuudessa? Tutkimusasettelun voisikin halutessaan nähdä osin myös lasta väheksyvänä ja lapsen osallisuutta ja lapsen tietoa syrjivänä, vaikka tarkoitus on päinvastainen. Lapsilla on oikeus tulla suojelluiksi, mutta tulisiko lapsella olla oikeus myös tutkimukseen osallistumiseen, jos tutkittava asia koskettaa suoraan lasta? Kuinka lapsen mielipiteet ja toisaalta lapsen itseään ja asioitaan koskeva tieto, asiantuntijuus, voidaan ottaa huomioon ilman, että lapsi saa olla osallinen tutkimuksessa? Koemme, että hedelmällisintä olisi saada haastatella myös lapsia, jotka ovat turvakodeissa ja joilla voisi olla runsaasti tietoa siitä, kuinka heitä ja heidän perhettään voitaisiin parhaiten auttaa, ja yhdistää tämä tieto asiantuntijoiden antamiin vastauksiin ja näkökulmiin. Toisaalta tällainen asetelma voisi olla myös mahdollinen jatkotutkimukselle.

Lapsiin liittyvän tutkimuksen etiikan keskeiset kysymykset liittyvät osallisuuteen ja toisaalta suojeluun. (Lagström ym. 2010, 15–16.) Lapset määritetään oman elämänsä toimijoiksi, toisaalta taas suojelua tarvitseviksi. Lisäksi kysymys suostumuksen antamisesta lapsen tutkimukseen osallistumiseen on merkittävä tutkimuksen kannalta. Lagström ym. (2010) pohtii, kuka suostumuksen voi antaa esimerkiksi pienen lapsen ollessa kyseessä.

Bogolub & Thomas (2005) pohtivat lapsen mahdollisuuksia antaa itse suostumuksensa tutkimukseen osallistumiselle, ja toisaalta sitä, kuinka aikuiset voivat antaa lapsen osallistumiselle ja suostumukselle tulkintoja, joiden avulla lapsella ei nähdä olevan kompetenssia antaa suostumustaan tutkimukseen osallistumiseen. Osallistumisen mahdollisuus ja oikeus osallistumiseen voidaan nähdä myös lapsen suojeluna, koska osallistuminen vahvistaa lapsen tiedon hyväksymistä tärkeänä osana muita tiedontuottajia ja toisaalta mahdollistaa lapsen äänen kuulumisen (Kannasoja & Svenlin 2011, 287; myös Lagström ym. 2010; Bogolub 2010).

Lapsen kohdistuvaa suojelua onkin alettu tarkastella myös aikuisten ja lasten välisen valtasuhteen ilmentymänä, sillä hyvää tarkoittavan suojelun kautta lapselta voidaan evätä osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet (Strandell 2010, 95.) Tutkimuksessa lapsen oikeus suojeluun ja toisaalta lapsen oikeus osallisuuteen, osallistumiseen ja kuulemiseen voivatkin olla ristiriidassa, mikäli tutkimusta ei katsota lapsen oikeuksien etiikasta käsin. Eettinen sosiaalityön tutkimus, joka hyödyttää tutkimukseen osallistujia ja rakentaa hyvää, voisi ratkaista myös pulmia liittyen lapsiin ja heidän tutkimuksiin osallistumiseen.

Jos tutkimuksella tavoitellaan ja sen aikana rakentuu hyvää myös osallistujille, voisi kynnyksen lasten osallistumiseen olla pienempi eettisten näkökulmien kannalta. Hyvän rakentaminen ja eettinen hyvinvointityön tekeminen on sosiaalityön sekä sen tutkimuksen eettisyyden näkökulmasta jopa velvoittavaa (Bogolub 2010, 10), ja perustuu kansalaisten vahvoille oikeuksille. Nämä oikeudet eivät kuitenkaan toteudu yhdenvertaisesti esimerkiksi lapsien osallistumisen mahdollisuuksien näkökulmasta, minkä vuoksi sosiaalityön tulee nostaa esille tutkimuksessaan ja työssään epäkohtia, joita yhteiskunnassa on nähtävissä. Nämä voivat näyttäytyä yksilön, perheiden ja yhteisöjen hyvinvointia uhkaavina prosessina (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011, 7–10). Lasten osallistumista tiedontuotantoon ja tutkimuksen tekoon onkin viime aikoina korostettu tutkimuksissa (Lagström ym. 2010, 14 – 15.)

Kuten aikaisemmin jo mainitsimme, tässä tutkimuksessamme emme tutki suoraan lapsia, vaan kohteenamme ovat työntekijöiden kokemukset ja näkemykset lasten kanssa työskentelystä turvakodissa. Tutkimuseettiset kysymykset omassa tutkimuksessamme koskevatkin enemmän sitä, sivuutammeko lasten näkökulman omassa tutkimusasetelmassamme kokonaan. Kuuntelemme tässä kohtaa vain työntekijöitä ja sitä, mitä he sanovat. Onko tässä tutkimuksessa lapsen oma ääni vaimennettu, on se mitä olemme pohtineet eettisessä mielessä.

Onkin tärkeää pysähtyä välillä miettimään, kenen suulla lapsista ja nuorista puhutaan yhteiskunnassamme ja tutkimuksen kentällä. On hyvä pohtia laajemmin, kuka lapsesta puhuu ja mihin tätä tietoa käytetään. Voidaankin puhua lasten ja nuorten suorasta ja epäsuorasta kohtaamisen etiikasta. Meidän tutkimusasetelmassamme kohtaamme lapset epäsuoran tutkimusmenetelmän kautta. Emme kohtaa lasta suoraan vaan kohtaamme muiden kertomana tietoja lapsesta. Tärkeäksi tulee siis tietojen keräämisen, tulkitsemisen ja käyttämisen eettisyys. Tärkeää on miettiä sitä, miten tietoja tulkitaan ja kenen näkemyksen pohjalta lapsesta kerrotaan. (Kallio 2010, 163.)

Usein lapsiin ja nuoriin liittyvien kysymysten kanssa työskenteleviä tutkijoita motivoi vilpittömän halu tuottaa tietoa, joka hyödyttää lapsia ja nuoria itseään. Tämä on myös meitä tutkijoina ohjannut valitsemaan tämän aiheen tutkimuksemme keskiöön. Väkivaltaa omassa kodissaan kohdannut lapsi ja perhe herättävät vahvoja tunteita. Työskentely sen eteen, että osaisimme yhteisönä ja yhteiskuntana auttaa näitä lapsia ja perheitä mahdollisimman hyvin,

motivoi vahvasti. Jo tutkimuksen tekeminen voi siis olla eettinen teko, vaikka tutkimuseettinen keskustelu usein kietoutuukin pelkästään eettisten ongelmien ympärille. (Lagström ym. 2010, 21.)

Sosiaalityön eettiseen toteuttamiseen vaaditaan eettisesti herkkiä ja vahvoja sosiaalityön ammattilaisia, sekä monipuolista tutkimusta, jonka avulla voimme ylläpitää keskustelua, mutta myös selvittää tekijöitä, joita tulisi muuttaa tai vahvistaa hyvinvointityön toiminnan kohdentamisessa eettisesti ja oikein (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011). Osana sosiaalityön käytäntöä ja tutkimusta on reflektiivisyys ja toiminnan arviointi sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti, mikä vahvistaa sosiaalityön arvojen ja etiikan mukaista tutkimusta ja työtä sekä estää kyynistymistä ja tavoitteiden muuttumista arvoja ja etiikkaa vain osin huomioiviksi. Tämä johtuu Pehkosen ja Väänänen-Fominin (2011) mukaan siitä, että sosiaalityö sekä tieteenalana että työkäytänteinä perustuu vahvasti arvoille ja etiikalle. Sosiaalityön tutkimusta ja käytäntöä ei myöskään voi erottaa toisistaan, vaan ne limittyvät toisiinsa (Payne 2016; Healy 2014).

Niemelä (2011) taas nostaa esille sosiaalityön päämäärän hyvinvointityönä, jolla pyritään lisäämään kansalaisten hyvinvointia yhteiskunnan arvojen, etiikan ja lakien mukaisesti. Sosiaalityö voidaan nähdä siten kansalaisten oikeuksien toteutumista varmistavana työnä, jonka ammattilainen sosiaalityöntekijä on. Sosiaalityön tekninen suorittaminen perustuu myös yksittäisen sosiaalityöntekijän työn suorittamiseen, mihin vaikuttavat yksilön ammattietiikka, sekä tiedollinen että työtaidollinen osaaminen (Niemelä 2011, 13–14).

Sosiaalityön etiikkaa tulee ylläpitää kuitenkin myös yhteisöllisesti, sillä yksittäisen sosiaalityöntekijän ammattietiikka perustuu tähän yhteisölliseen, sosiaalityön ammattietiikkaan, työntekijältä taas edellytetään tämän ammattilaisen etiikan noudattamista ja toimeenpanemista. Sosiaalityön päämäärä on tuottaa hyvinvointia ja varmistaa kansalaisten oikeusturvan toteutuminen. Silti kuitenkin sosiaalityössä tulee vastaan tilanteita, joissa asiakkaan oikeusturvaa on jopa rikottu vastoin sosiaalityön arvoja. (Metteri 2012.) Samoin oikeuskansleri saa vuosittain lukuisia valituksia sosiaalihuollon toimitavoista ja päätöksistä, joiden asiakkaat kokevat olevan epäoikeudenmukaisia tai väärinä.

Tutkimuksemme kaikissa vaiheissa olemme pyrkineet huolellisuuteen ja tarkkaavaisuuteen. Tutkimusta tehdessä olemme pyrkineet luopumaan omista ennako-oletuksista

tutkimukseen tai aineistoon liittyen ja siten olemme kuunnelleet aineistoa, jolloin olemme tavoittaneet haastateltavien puheissa esiintyviä uusia jäsennyksiä, uutta tietoa tutkimusaiheestamme. Analyysimme pyrkimys oli olla aineistolähtöinen, vaikkakin Ruusuvuori ym. (2010, 19–20) tuovat esiin, ettei puhdas aineistolähtöisyys ole mahdollista, vaan analyyseissa läsnä on aina tutkijan teoreettiset käsitteet ja tutkimusasetelma, jotka vaikuttavat analyysin tuloksiin. Aineiston kerääminen, järjestely ja jäsentely sisältävät aina myös tutkijan omiaan teoreettisia tulkintoja ja valintoja (Ruusuvuori ym. 2010, 20).

Luotettavuuden kannalta otamme silti huomioon, että tulkinta ja tulokset ovat meidän tutkijoiden omia tulkintoja aineistosta, ja otamme huomioon, että aineistoa voidaan tulkita useilla eri tavoilla ja eri näkökulmista. Tämä haastattelututkimus tuloksineen kuvastaa siis meidän tulkintojamme seitsemästä sosiaalityöntekijän teemahaastattelusta. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 151–152) tuovat esiin, että tästä syystä tutkijan on kirjoitettava tarkasti siitä, miten tulkintaan on päädytty. Pyrimme avaamaan tätä prosessia sekä huomioimaan, että sisällönanalyysin luotettavuuden arviointiin vaikuttavat useat tekijät, kuten me tutkijat itse, aineiston laatu, tallennusten laatu, litteroinnin tasaisuus, luokittelun säännönmukaisuus sekä koko analyysi ja tulosten esittäminen (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185).

Aineiston laatu on mielestämme hyvä ja koko aineisto pystyi vastamaan mielestämme tutkimuskysymyksiimme varsin hyvin. Haastattelut ja niiden nauhoitukset onnistuvat hyvin ja siten litterointi onnistui sanatarkasti ja tasaisesti. Luokittelut muodostimme säännönmukaisesti, aineistoa kuunnellen ja kunnioittaen. Tulokset esitämme siten, kuin ne meille ovat analyysien ja tulkinnan perusteella näyttäneet. Mielestämme aineistosta saadut tulokset ovat luotettavia ja kertovat siitä, mistä kaikesta haastateltujen sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuus koostuu, minkälaisia tietoja ja taitoja työssä tarvitaan ja kuinka työntekijät ymmärtävät väkivallan. Haastattelujen perusteella saadaan selville, miten sosiaalityötä tutkimukseen osallistuneissa turvakodeissa tehdään. Toisaalta nämä seitsemän sosiaalityöntekijää vastaavat vain alle kolmasosa kaikista Suomen turvakotien sosiaalityöntekijöistä. Jokaisessa Suomen 27:ssä turvakodissa tulee olla vähintään yksi sosiaalityöntekijä.

6. TURVAKOTI MONIALAISENA TYÖYHTEISÖNÄ

6.1 Turvakoti työympäristönä ja turvakodin asiakkaat

Lomakekysely lähetettiin 27:ään turvakotiin Suomessa. Kyselyyn saatiin vastaukset 20:stä turvakodista siten, että jokainen turvakoti vastasi yhtenä työryhmänä kyselyyn. Seitsemältä turvakodilta ei saatu vastauksia lainkaan. Kyselyyn vastanneet työryhmät koostuivat eri koulutustaustalla työskentelevistä turvakodin työntekijöistä. Vastaajista oli sosionomeja 67 henkilöä, sosiaalityöntekijöitä 22 henkilöä, terveystalouden ammattilaisia 20 henkilöä ja jonkin muun koulutuksen omaavia 6 henkilöä. Rakennamme seuraavaksi kuvausta siitä, millainen ympäristö turvakoti on asiakkaille sekä siellä työskenteleville työntekijöille. Myös sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa turvakotien ympäristöä ja asiakaskuntaa käsiteltiin.

Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä auttamistahoja on Suomessa kolmenlaisia; terveydenhuollollisia (julkinen ja yksityinen terveydenhuolto), oikeudellisia (poliisi ja oikeuslaitos) sekä psykososiaalisia (Nyqvist 2001), joista jälkimmäiseen turvakotipalvelut luetaan (Kaittila 2017, 90). Laajin auttajataho onkin juuri psykososiaalinen apu ja tuki, jota annetaan turvakotien lisäksi kirkoissa, perheneuvoloissa sekä kuntien sosiaalitoimessa (Kaittila 2017).

Turvakotiin tulee akuutissa lähisuhdeväkivaltilanteessa olevia sekä perheettömiä että perheellisiä asiakkaita. Tyypillisimmässä tilanteessa turvakotipalveluita tarvitsee äiti pienten, alle kouluikäisten, lasten kanssa. Asiakaskunta turvakodissa on kuitenkin kokonaisuutena heterogeenistä; asiakkaiden sosioekonominen ja etninen tausta vaihtelee, osalla ainoa sosiaalinen ongelma on lähisuhdeväkivalta, mutta suurimmalla osalla on myös muita haasteita elämässään akuutin lähisuhdeväkivaltilanteen lisäksi. Tällaisia usein nousevia haasteita olivat erilaiset riippuvuudet (päihde- ja peliongelmat) sekä mielenterveysongelmat, jaksamisen haasteet sekä taloudelliset ongelmat, kuten pitkät toimeentulotukiasiakkuudet. Turvakotiin tulevia asiakkaita ei siten voi kategorisoida tietynlaiseksi joukoksi, vaan turvakodissa kohdataan erilaisia ihmisiä erilaisissa, yksilöllisissä elämäntilanteissa, joihin liittyy lähisuhdeväkivalta tai sen uhka. Väkivaltaa

lähisuhteissaan kokeneet eivät siten ole useinkaan valtaväestöstä poikkeavia, vaan väkivalta voi koskettaa meistä ketä tahansa (Husso 2003).

Husso (2003) tuo esiin sen, ettei väkivalta synny tyhjästä, vaan siihen vaikuttavat yhteiskunnalliset ja kulttuuriset seikat, jotka ylläpitävät ja mahdollistavat väkivallan teot tiettyssä ajassa, tilassa, asenteellisesta ilmapiirissä ja yhteiskunnallisessa tilanteessa. Väkivaltaa käytetään välineenä valtasuhteiden tuottamiseen ja vallan välineenä (Kappeler 1996; Husso 2003).

Aineistosta nousi esiin useita tapoja, kuten asiakkaan kunnioittava kohtaaminen, osallistaminen, kuuleminen sekä kokonaisvaltainen tukeminen, joilla lähisuuhdeväkivaltaa kohdanneita pyritään auttamaan ja tukemaan asiantuntijoiden, mutta myös rauhallisen turvakotiympäristön avulla. Turvakodista pyritään rakentamaan sellainen ympäristö, jonka asiakkaat voisivat kokea rauhalliseksi, turvalliseksi ja heidän tilannettaan vakauttavaksi. Erityisen tärkeäksi koettiin lasten elämän tasapainottaminen turvallisuuden tunteen ja arjen rytmin palauttamisella. Työntekijät pyrkivät olemaan yhteisissä tiloissa yhdessä asiakkaiden kanssa ja luomaan turvallista, rauhallista sekä kodinomaista ilmapiiriä omalla käytöksellään ja olemisellaan. Yhteisöllisyys, turvallisuus ja toisaalta rauhallisuus on otettu huomioon myös turvakotien tiloissa, mutta myös työtahdissa; sosiaalityöntekijä kuvaa rauhallisen työtahdin olevan välttämätöntä turvakotityössä, jossa asiakkaat ovat usein traumatisoituneita:

”Ja mä aattelen, et turvakodissa se on erittäin tärkeää pitää sellainen rauhallinen tahti, koska jos täällä työntekijä lähtee ylivireystilaan itse, niin se heijastuu heti asiakkaisiin ja jotka voi traumasta ja kriisistä johtuen mennä hyvin herkästi sinne ylivireystilaan. Niin sen takia on tosi tärkeätä, että täällä pysytään kaikki, itseni mukaan lukien, pysytään rauhallisina eikä juosta niin kun päättömät kanat ympäriinsä.” **Sosiaalityöntekijä 5**

Työntekijät pyrkivät huomioimaan erityisesti lapsia turvakodin arjen toimintojen ohella sekä ohjeistamaan vanhempia, sillä haastattelujen mukaan turvakodissa oloajasta haluttiin muodostaa lapselle mahdollisimman hyvä ja turvallinen kokemus turvakotiin tulemisestä huolimatta. Turvallisuuden tunnetta ja vakautta pyrittiin lisäämään lasten arjessa

esimerkiksi siten, että työntekijät puuttuivat matalalla kynnyksellä lasten välisiin konfliktitilanteisiin, jotta turvakodin ilmapiiri pysyisi rauhallisena. Tilanteissa pyrittiin samalla mallintamaan vanhemmille lasten rajaamista, mikäli vanhempi tarvitsi ohjausta.

”Puututaan tosi matalalla kynnyksellä siihen, jos lapsilla vaikka tulee keskenään joku riitatilanne saatikka jotain aggressiivista käytöstä tai muuta sellaista levottomuutta. Niin me tosi matalalla kynnyksellä puututaan siihen ja ensisijaisesti ohjeistetaan vanhempia, että he menisivät puuttumaan ja me sit myös. Jos se ei riitä, niin sit työntekijät mallintavat, et ne menee sit itse purkamaan sen tilanteen lapsen kanssa, ja sanoittaa sit vanhemmalle et mitä ne tekevät sit siinä.” **Sosiaalityöntekijä 5**

Aineisto loi kuvaa turvakodista ympäristönä, jossa turvallisuus, asiakaslähtöisyys ja kodinomaisuus painottuvat, ja jossa lapsi pyritään huomioimaan vanhemman rinnalla väkivallalle altistuneena asiakkaana, jota tulee tukea, osallistaa työskentelyyn ja kuulla hänen palvelutarpeensa ja yksilöllinen tilanteensa. Turvakodissa olevat asiakkaat saattavat olla kohdanneet henkistä, fyysistä, taloudellista, seksuaalista, uskollista tai kunniaväkivaltaa, jolloin tuen tarve on yksilöllinen. Myös lasten tilanne on yksilöllinen.

6.2 Turvakoti toimintana ja ammatillisina käytäntöinä

Olemme käyttäneet lomakeaineiston analysoinnissa apuna Eeva Liukon lisensiaattityössään (2009) rakentamaa käsitteistöä ja jaottelua sosiaalityöstä toimintana ja ammatillisina käytäntöinä. Olemme muokanneet Liukon jaottelua omaan aineistoomme sopivaksi. Käytämme tässä analyysissä termiä turvakodissa tehty työ termin sosiaalityö sijasta. Liukko puhuu sosiaalityöstä, vaikka hänelläkin oli tutkimusaineistossaan mukana projekteja, joissa työskenteli pääasiallisesti sosiaaliohjaajia, psykiatrisia sairaanhoitajia ja muita toimijoita, ei sosiaalityöntekijöitä. Heidän tekemällään työllä oli kuitenkin kytkös sosiaalityöhön. Projektista esimerkiksi saattoi vastata johtava sosiaalityöntekijä. (Liukko 2009, 46–47.) Meidän lomakeaineistossamme turvakodit ovat vastanneet kyselyyn yhtenä työryhmänä. Emme voi erotella vastauksista eri ammattinimikkeellä toimivien työntekijöiden työtä toisistaan. Emme myöskään tahdo kutsua kaikkea turvakodissa tehtyä työtä sosiaalityöksi.

Näemme sosiaalityöntekijän roolin ja esimerkiksi sairaanhoitajan roolin erilaisena, siksi olemme päätyneet tässä käyttämään termiä turvakodissa tehty työ.

Turvakodissa on käytössä erilaisia ammatillisia käytäntöjä. Ammatillisilla käytännöillä voidaan tarkoittaa erilaisia, jossain määrin vakiintuneita ja osin yhdessä sovittuja työtapoja ja työkäytäntöjä, joiden mukaisesti työtä tehdään. Sosiaalityöllisen työkäytännön keskeiseksi tunnuspiirteeksi Liukko on nimennyt toiminnan intention. (Liukko 2006, 10.) Mielestämme tämä Liukon tapa hahmottaa ammatillisia käytäntöjä soveltuu erittäin hyvin myös turvakodissa tehtyyn työhön yleisesti, vaikka kaikki siitä ei olekaan sosiaalityötä. Olemme jaotelleet kyselylomakkeen vastaukset turvakodissa tehdyn työn osalta seuraavalla tavalla: 1. Työorientaatiot, 2. Työmenetelmät ja 3. Työvälineet (liite 3). Seuraavaksi käymme läpi tekemämme jaottelun.

Työorientaatiot: Työorientaatiossa on kyse työtä konkreettisella tavalla ohjaavasta strategisesta linjauksesta, joka täsmentää työn tavoitetta, toteuttamisen tapaa sekä asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutussuhteen luonnetta (Liukko 2009, 39). Sosiaalialan käytäntölähtöiset työorientaatiot siis ohjaavat konkreettisella tavalla työn tekemisen tapoja (Liukko 2009, 24.) Työorientaation avulla voidaan rakentaa työn tekemisen prosessia ja tukea sen metodisuutta, pitkäjännitteisyyttä ja järjestelmällisyyttä. Työorientaatio kytkee työn tekemisen yhteiskunnalliselle tasolle eli makrotasolle. Samalla se toteutuu yksittäisinä, tavoitteellisina tekoina meso- ja mikrotasolla. Liukon mukaan tietyllä työorientaatiolla ei ole vain sille ominaisia menetelmiä ja työkäytäntöjä. Työorientaatiot pikemminkin kertovat, miten jotakin menetelmää sovelletaan. (Liukko 2009, 25.)

Työorientaatiot tukevat siis työn tekemiseen liittyviä konkreettisia valintoja ja työn johdonmukaisuutta. Se ei silti määritä tiukasti työn tekemisen tapoja, vaan toimii joustavasti tilanne tilanteelta, asiakkaan ja toimintaympäristön ehdoilla. Liukon mukaan työorientaatio on vahvistumassa sosiaalityön tekemistä kuvaavana käsitteenä. Se nimittäin välttää mielikuvat teknisyydestä ja manipulatiivisuudesta, ja antaa tilaa kontekstisidonnaiselle, reflektiiviselle toiminnalle. (Liukko 2009, 25–26.)

Aineistostamme erottui kuusi erilaista työorientaatiota (taulukko 1, myös liite 3). Turvakotityöskentelyssä lasten kanssa erilaiset työorientaatiot täsmentävät tehdyn työn tavoitetta, toteuttamisen tapaa sekä asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutussuhteen luonnetta.

Taulukko 1: Työorientaatiot turvakotityöskentelyssä

1. Turvallisuuden ja arjen vakauttamiseen liittyvä työorientaatio
2. Keskusteluun ja avoimuuteen liittyvä työorientaatio
3. Vanhemmuuden tukemiseen liittyvä työorientaatio
4. Tunnettyöskentelyyn liittyvä työorientaatio
5. Huolenpitoon ja hoivaan liittyvä työorientaatio
6. Leikkiin ja iloon liittyvä työorientaatio

Lapsen turvallisuuden ja arjen vakauttamiseen liittyvän työorientaation tavoite on rauhoittaa lapsen ja perheen elämä, tuoda siihen hyvä ja toistuva arkirytmiksi sekä luoda lapselle turvallinen ilmapiiri, jossa hänen on hyvä olla, mutta myös vahvistaa lapsen turvallisuuden ja hallinnan tunnetta esimerkiksi yhdessä tehdyn turvasuunnitelman kautta. **Keskusteluun ja avoimuuteen liittyvän työorientaation** tavoitteena on luoda lapselle sellainen ympäristö, jossa puhuminen omista kokemuksista on sallittua ja mahdollista. Turvakodissa asiakkaita kannustetaan kertomaan omista kokemuksistaan salailmatta mitään, avoimesti. Tämä on lähtökohta sille, että traumaattisistakin asioista päästään puhumaan ja niitä voidaan käsitellä.

Vanhemmuuden tukemiseen liittyvän työorientaation tavoite on tukea vanhempia olemaan lapselle turvallinen ja vakaa aikuinen. Turvakodissa käsitellään esimerkiksi lapsen pelkoihin ja lapsen kehitykseen liittyviä asioita vanhempien kanssa. Lapsen kokemus pyritään tekemään näkyväksi vanhemmalle. **Tunnettyöskentelyyn liittyvän työorientaation** tavoitteena on tukea asiakkaita vaikeiden ja traumaattisten asioiden ja tilanteiden käsittelyssä ja purkamisessa.

Vastauksista erottui **huolenpitoon ja hoivaan liittyvä työorientaatio**. Lapset asuvat turvakodissa jakson ajan, joten hoiva ja huolenpito limittyvät luonnollisena osana turvakodin arkeen ja siellä lasten kanssa työskentelyyn. Hoiva ja huolenpito ohjaavat konkreettisella tavalla työn tekemisen tapoja turvakodissa. **Leikkiin ja iloon liittyvä työorientaatio** liittyy myös tähän samaan rakenteeseen turvakodissa asumisen kautta. Leikki ja ilo kuuluvat lapsen elämään luonnollisena elementtinä myös silloin, kun perhe on kriisissä. Leikin ja huolettoman yhdessä olemisen avulla lapsen taakkaa ja huolta voidaan ehkä hetkellisesti pienentää. Leikin ja iloisten asioiden kautta lapsi saa olla lapsi, vaikka vanhemmat käyvät läpi kriisiä.

Työmenetelmät: Työmenetelmä on Liukon (2009) määritelmän mukaan työntekijän asiakastyössään toteuttama vuorovaikutuksellinen ja tietoinen toimintatapa, joka on yleisten ominaispiirteidensä osalta siirrettävissä toiseen asiakastilanteeseen ja toiseen työyhteisöön, mutta joka samalla kykenee muotoutumaan kunkin tilanteen erityispiirteiden mukaisesti. (Liukko 2009, 39.) Liukon mukaan työmenetelmän käyttäminen edellyttää työorientaatiota, joka liittää sen yhteiskunnalliseen kontekstiin, työlle asetettuihin tavoitteisiin ja mahdollistaa sen tilannekohtaisen soveltamisen. (Liukko 2009, 30–31.) Erilaisten työmenetelmien avulla pyritään siis pääsemään turvakotityölle asetettuihin tavoitteisiin. Työskentelyn aikana hyödynnetään erilaisia työmenetelmiä ja interventioita, joiden avulla pyritään asetettuihin päämääriin. Liukon mukaan työskentely voi myös toteutua väljästi työn prosessiin ja työorientaatioon perustuvana siten, että pikemminkin toimitaan työvälineiden avulla kuin menetelmällisesti, aktiivisessa vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. (Liukko 2009, 38–39.)

Erilaiset työmenetelmät turvakotien työntekijöiden vastauksista limittyivät vahvasti niin työorientaatioiden kuin käytettyjen työvälineidenkin tasoon (liite 3). Työmenetelmiksi olemme kuitenkin luokitelleet erilaiset vuorovaikutukselliset ja tietoiset toimintatavat turvakodissa. Näitä ovat muun muassa työntekijöiden työssään käyttämät vanhemmuuteen ja lapsen voimavaroihin liittyvät menetelmät, osallistavat ja taiteelliset menetelmät sekä tunnetyöskentely lapsen kanssa (liite 3). Menetelmiksi olemme lukeneet myös erilaiset keskustelut tai keskustelumenetelmät, jotka voivat liittyä esimerkiksi vanhemmuuteen, väkivallan kokemiseen, turvallisuuteen, lapsen voimavaroihin tai lapsen pelkoihin. Työmenetelmänä näemme myös työntekijöiden yleisen dialogisen, positiivisen ja

kunnioittavan asenteen työskentelyyn lapsen ja perheen kanssa turvakodin arjessa. Tämä omaksuttu asenne on työntekijän asiakastyössään toteuttama vuorovaikutuksellinen ja tietoinen toimintatapa asiakkaan kohtaamisessa. Turvakodissa ja sen arjessa on omaksuttu tietoinen tapa kohdata asiakas. Vastauksissa mainittiin esimerkiksi, että työntekijät ovat kiinnostuneita lapsen asioista, kehuvat ja kannustavat häntä. Vastauksissa toistui maininta, että työntekijät huomioivat lapsen turvakodin arjessa olemassa lapselle läsnä ja tekemällä arkisia asioita yhdessä.

Työvälineet: Sosiaalityön työvälineet ovat konkreettisia apukeinoja (liite 3), kuten haastattelulomake tai verkostokartta, teknistä taitamista kuten haastattelutekniikka tai palvelujärjestelmän toimintoja ja erityispalveluja, joihin asiakas voidaan ohjata. (Liukko 2009, 39.) Työvälineitä voidaan hyödyntää asiakastyön ytimessä, mutta ne voivat myös toteutua erillään työntekijän ja asiakkaan keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Työväline-käsitteen kautta työtä voidaan ikään kuin paikantaa. Sen avulla voidaan tehdä näkyväksi tekoja ja toimintoja, jotka muutoin kätkeytyisivät ilmeisempien työkäytäntöjen sisään. (Liukko 2009, 36–39.)

Työvälineet voivat siten olla työn välittömästä ja yksilöllisestä asiakastyön kontekstista jossain määrin irrallisia osioita. Ne voivat olla työkaluja, jotka jollakin tavalla liittyvät työn prosessiin. Välineet kuitenkin tukevat työn tarkoitusta ja tavoitteellista toimintaa. Niiden sosiaalityöllinen luonne, intentio, rakentuu sen orientaation tai menetelmän perusteella, jonka osana niitä hyödynnetään. (Liukko 2009, 37.) Välineet ovat kuitenkin sosiaalityön monimuotoisuuden ja ammatillisuuden kannalta välttämättömiä, ilman niitä työ ei voi toteutua. (Liukko 2009, 38.)

Turvakodin työntekijät mainitsivat paljon erilaisia työvälineitä. Esimerkiksi lapsen turvallisuuden tunteen vahvistamiseksi ja turvallisuuden takaamiseksi turvakodissa voidaan käyttää monenlaisia työvälineitä. Lapselle voidaan laatia turvasuunnitelma ja hänen kanssaan voidaan tehdä turvapaikkaharjoitus. Lisäksi voidaan hankkia turvaunilelu, täyttää turva10-lomake, askarrella lapsen oma turvapassi sekä tehdä turvatyynyliina yhdessä lapsen kanssa. Turvallisuutta vahvistetaan myös sillä, miten työntekijä kohtaa lapsen turvakodin

arjessa. Vastauksissa mainittiin työmenetelmiksi muun muassa yhdessä puuhailu, sylissä pitäminen ja pajaaminen.

Keskustelun avuksi ja sen herättämiseksi on myös käytössä paljon erilaisia työvälineitä. Näitä ovat muun muassa Trappan-työskentely, Tejping-nuket, erilaiset kortit kuten nallekortit ja vahvuuskortit sekä erilaiset haastattelut ja kyselyt. Erilaisia turvakodissa käytössä olevia työvälineitä mainittiin aineistossa paljon. Liitteessä 3 on lueteltu kaikki aineistossa mainitut työorientaatiot, työmenetelmät ja työvälineet. Eri työvälineiden hyvinkin laaja ja luova käyttäminen turvakodin arjessa lasten kanssa kertoo mielestämme turvakotien työntekijöiden ammatillisuuden monipuolisuudesta. Se kertoo myös työntekijöiden yksilöllisestä työtoteutuksesta lasten ja perheiden kanssa työskennellessä sekä vahvasta asiantuntijuudesta väkivaltaan liittyvien erilaisten teemojen ja ilmiöiden hallinnassa.

6.3 Lasten kanssa työskentely turvakodissa

Kyselylomakkeen tulosten perusteella lasten kanssa tehtävä työ turvakodeissa jakautuu kahteen erilaiseen, mutta toisiaan täydentäviin työn tekemisen kulttuureihin; 1) ennalta sovituihin tapaamisiin, jossa työskennellään ennalta valitun työvälineen ja menetelmän avulla sekä 2) turvakodin arjessa tapahtuvaan vapaamuotoisempaan työskentelyyn ja arjen kohtaamisiin lasten ja perheiden kanssa. Arjen kohtaamiset ovat olennainen osa turvakotityötä, sillä asiakkaat asuvat turvakodissa ja viettävät siellä aikaa. Perheitä tavataan päivittäin arkisissa puuhissa kuten syömässä, viettämässä aikaa ja ulkoillessa.

Turvakodista pyritään luomaan lapselle turvallinen ja vakaa ympäristö, joka vahvistaa lapsen mahdollisuuksia ja kykyä kertoa työskentelyn aikana ajatuksistaan ja kokemuksistaan liittyen väkivaltaan kotona. Työntekijän rooli on siten olla lapselle turvallinen aikuinen, jonka kanssa asioista voi puhua. Turvakodissa lapsen kanssa työskennellään moniammatillisesti, ja kaikki työntekijät osallistuvat omalta osaltaan lasten kanssa työskentelyyn tai kohtaavat lapsen turvakodin arjessa. Lapsen kanssa työskentely tapahtuu turvakodissa usein etukäteen sovitulla tapaamisella, joissa hyödynnetään erilaisia

työvälineitä. Lapsen kanssa työskentely kestää vastausten perusteella yleensä puolesta tunnista puoleen toista tuntiin lapsen iästä, lapsen motivaatiosta ja jaksamisesta riippuen. Turvakodeissa tarjotaan kaikille lapsille mahdollisuus yksilötapaamisiin, yleensä noin kerran viikossa. Yksilötapaamisten määrä riippuu turvakotijakson pituudesta. Vastauksissa mainittiin tavoitteeksi, että jokainen turvakotiin tuleva yli 3-vuotias lapsi saisi omaohjaajan, jonka kanssa käydään yksilökeskusteluja.

Yksilötapaamisten lisäksi lasta huomioidaan ja havainnoidaan päivittäin turvakodin arjessa. Työskentely lapsen kanssa on tapauskohtaista, ja siihen vaikuttaa myös perheen tilanne kokonaisuutena. Tavoitteena on, että lapsella on aikuisen tavoin oma asiakasprosessinsa, jossa on selkeä aloitus, työskentelyvaihe ja lopetus, johon kuuluvat turvasuunnitelman teko sekä loppukeskustelu. Lapsen kanssa työskentely tapahtuu aina vanhemman suostumuksella. Lapsen tapaamisen jälkeen työntekijä yleensä keskustelee vielä vanhemman kanssa niistä asioista, jotka ovat tulleet tapaamisen aikana esiin.

Työskentely yhdessä lapsen ja vanhemman kanssa on kyselyvastausten mukaan hyvin tapauskohtaista. Yhteinen työskentely riippuu usein siitä, millaisesta tilanteesta perhe on tullut turvakotiin, minkä ikäisiä lapset ovat ja minkälainen suhde lapsella ja vanhemmalla on. Myös turvakotijakson pituus ja vanhemman sekä lasten vointi vaikuttavat yhteiseen työskentelyyn. Heti turvakotiin tullessa lapsi ja vanhempi tavataan usein yhdessä. Ennen lapsen ensimmäistä yksilötapaamista vanhemmalle kerrotaan, kuinka tärkeää on, että vanhempi antaa lapselle luvan puhua kaikista asioista avoimesti työntekijöiden kanssa.

”Tulotilanteessa pyritään mahdollisimman pian pitämään huoltajan ja lapsen kanssa tapaaminen, jossa käydään läpi syy tulla turvakotiin, ja lapselle kerrotaan, mikä turvakoti on. Vanhempi antaa lapselle luvan puhua kokemuksistaan. Muutoin yhteistyöskentely arvioidaan tapauskohtaisesti. Usein viimeistään lopussa pidetään yhteiskeskustelu.” **Turvakoti 6**

Jakson aikana perhettä tavataan vapaamuotoisemmin, esimerkiksi yhteisen leikin parissa. Tarvittaessa voidaan järjestää lapsi-vanhempi-tapaamisia, jos lapsen, vanhemman tai työntekijöiden mielestä siihen on tarvetta. Vastauksista käy ilmi, ettei kaikissa turvakodeissa

välttämättä ole käytössä toimintamallia, jossa lapsi ja vanhempi tavattaisiin yhdessä suunnitellusti.

Työntekijät kertovat vastauksissaan keskustelleensa lasten kanssa muun muassa siitä, mitkä ovat sopivia tapoja purkaa tunteita.

”Samalla keskustelu sivusi lasten kokemaa koulukiusausta, kuritusväkivaltaa ja vanhempien käytöstä perheväkivaltilanteiden aikana. Keskustelimme siitä, mikä on sopiva tapa purkaa tunteita. Tytöt kertoivat avoimesti huolistaan. Lopuksi tytöt tekivät yhdessä kirjallisen sopimuksen, jossa he sitoutuivat siihen, etteivät haukkuisi, tukistaisi ja löisi toisiaan, vaikka olisivatkin vihaisia.” **Turvakoti 6**

Vastauksissa näkyy myös lapsen huomioon ottaminen turvakodin arjessa. Lasta pyritään osallistamaan sekä tekemään lasta näkyväksi niin turvakodin arjessa kuin kriisiä elävän vanhemman mielessä. Tavanomaista päivää turvakodissa yksi työryhmä kuvaa seuraavalla tavalla:

”Lasta tervehditään heti herättyään, kysytään, miten on nukkunut ja mitä unia on nähnyt. Kysytään päivän suunnitelmista. Huomioidaan lasta ”ohi kulkiessaan” kysymällä jotakin, silittämällä päätä, istumalla sohvalla ja ”rapsuttelemalla” käsivarsia, selkää ja päätä. Leikitään ja askarrellaan, mahdollisuuksien mukaan, riippuu työtilanteesta.” **Turvakoti 12**

Työntekijät mainitsevat vastauksissa, että lapset usein kertovat työskentelyn aikana ajatuksistaan ja tilanteista kotona. Työntekijän rooli on olla lapselle turvallinen aikuinen, jonka kanssa asioista voi puhua.

”Pohdintaa perheestä, turvallisista aikuisista, vaikeista turvattomista tilanteista, siitä keneltä saa apua, tunteista, peloista jne.” **Turvakoti 9**

”Piirtämisen, leikkimisen ja tehtävien ohessa keskustellaan kotiasioista ja turvakotiin tulon syistä sekä kerrotaan lapselle turvakodista.” **Turvakoti 10**

Toisessa vastauksessa luetellaan mitä kaikkea työpäivään turvakodissa voi sisältyä.

”Äidin ja lapsen vuorovaikutuksen tukeminen, arjen rytmin tarkastelu yhdessä äidin kanssa ja siinä tukeminen, läsnäololla tuettiin äidin jaksamista, sanoitettiin lapsen toimintaa äidille, informaation antamista mm. ikätasoisesta ruokavaliosta, nukkumisesta, taidoista, ulkoilusta, mahdollistettiin äidille hetkiä olla yksin ja levätä, lapsen kanssa leikkiminen, huomioiminen ja turvallisuudentunteen vahvistaminen, läheisyys.” Turvakoti 16

Lapsi, joka on turvakodin asiakkaana, kaipaa huomiota ja läheisyyttä vanhempiensa lisäksi työntekijöiltä. Tämän ajatellaan johtuvan siitä, että vanhemman käydessä haastavaa tilannetta läpi, voi lapsen huomioiminen jäädä hetkellisesti vähemmälle.

” [...] lasten huomiointi saattaa vanhemmilta jäädä hetkellisesti vähemmälle ja lapset kaipaavat turvakodissa aikuisten huomioita ja läheisyyttä, syliä ja kirjan lukua tms. Lapset usein kaipaavat leikkiseuraa, juttuseuraa ja hakeutuvat ohjaajien lähelle. Ohjaajat myös usein rajaavat lasten käytöstä ja osallistuvat kasvatustyöhön. Ohjaajat myös sanoittavat lapsille heidän tunteitaan ja puhuvat turvallisuusasioista.” Turvakoti 19

Turvakodeissa arvioidaan myös lapsen kohdistuvan väkivallan riskiä osana työryhmän toimintaa, päivittäisissä raporteissa sekä keskusteluissa vanhempien ja lapsen kanssa. Turvallisuutta arvioidaan myös yhteistyössä muiden toimijoiden, kuten lastensuojelun, poliisin ja sosiaalipäivystyksen kanssa. Turvakodeissa tehdään sinne tullessa perhekohtainen riskikartoitus, jossa lapsen kohdistuvaa väkivallan riskiä arvioidaan. Jakson päättyessä lapselle tehdään turvallisuussuunnitelma, jonka luomisessa hyödynnetään lapsen kohdistuvan väkivallan riskin arviointia. Jokaisen lapsen kohdalla arvioidaan erikseen lapsen ulkoilut, päiväkodissa tai koulussa käyminen sekä kotilomat.

”Kartoitamme systemaattisesti lapsen kohdistuvan väkivallan. Vanhemman kanssa otetaan puheeksi lapsen altistuminen väkivallalle ja kartoitetaan, mitä väkivaltaa lapsi on kokenut. Vanhemman kanssa täytetään turvakotijakson aikana tarpeen mukaan Marak-lomake sekä lomake vainon ja häirinnän kartoittamiseksi. Molemmat lomakkeet antavat hyvin tietoa perheen

kokonaistilanteesta. Myös lapsen kanssa keskustellaan väkivallasta ja siitä, mitä väkivaltaa hän on kokenut. ” Turvakoti 8

Arviointia ja perheen tilanteen havainnointia jatketaan koko jakson ajan. Turvakotiin tulemisesta tehdään lastensuojeluilmoitus perheen asuinpaikkakunnan lastensuojeluun ja tarvittaessa tutkintapyyntö poliisille. Työskentely lapsen ja perheen kanssa jatkuu usein turvakotijakson jälkeen lastensuojelussa ja joskus perheneuvolassa. Myös järjestöjen avopalveluihin ja lastenpsykiatrian palveluihin ohjataan asiakkaita. Työskentely voi jatkua erilaisissa sosiaalialan palveluissa tai lasten ja nuorten kanssa tehtävässä väkivaltatyössä, kuten väkivaltatyön avopalveluissa, yhdistysten lapsityössä, vammaispalveluiden perhetyössä, mielenterveyspalveluissa, perheoikeudellisissa yksiköissä sekä erilaisissa perhepalveluissa.

Turvakodissa päivät ovat vaihtelevia, mikä vaikuttaa myös lasten kanssa työskentelyyn. Vaikka työskentely pyritään aikatauluttamaan etukäteen, kriisiyksikössä tilanteet muuttuvat usein yllättäen ja tapaamiset voivat siirtyä tai muuttua. Tämä aiheuttaa lasten kanssa työskentelyyn vaihtelevuutta. Periaatteena on kuitenkin luoda lapselle rauhallinen ja turvallinen ympäristö, jossa voi tuoda esiin omat tarpeensa ja ajatuksensa, ja jossa työntekijä edustaa lapselle turvallista aikuista, jonka kanssa vietetään aikaa ja jutellaan.

6.4 Osaamisen haasteet ja kehittämistarpeet

Kyselylomakkeessa kysyttiin, millaisia haasteita turvakodeissa kohdataan lasten kanssa työskentelyyn liittyen. Vastauksien mukaan turvakodissa haasteita voivat aiheuttaa lapsen tai lapsen vointiin liittyvät tekijät. Esimerkiksi lapsen huono psyykinen vointi ja mahdolliset traumaoireet vaativat työntekijältä erityisosaamista ja vastauksien mukaan työskentely haastavien lasten kanssa koettiin vaikeana.

” Traumatisoituneet lapset, joiden kanssa työskentely vaikeaa, eivät pysty työskentelyssä käsittelemään kotiin liittyviä asioita edes leikin avulla.”

Turvakoti 14

Muita lapsen tai lapsen vointiin liittyviä haasteita ovat lapsen kieltäytyminen työskentelystä, lapsen vaikeus irtautua vanhemmasta, lapsen vetäytyminen omiin oloihin ja lapsen iän- tai kehitystason sopimattomuus työskentelyyn sekä lapsen lojaalisuus vanhemmille, ja pelko kertoa kodin asioista ulkopuolisille.

”Lapsella saattaa olla vääristynyt kuva väkivaltatilanteista, koska toinen vanhempi on aivopessyt häntä.” **Turvakoti 1**

”Lapsi voi pelätä puhumisesta aiheutuvan hänelle hankaluuksia esim. väkivallan tekijän taholta tai lapsi on niin lojaali vanhemmalle, ettei halua puhua asioista, jotka eivät ole jommalle kummalle vanhemmalle ”edullisia”.”

Turvakoti 19

Työntekijät mainitsevat kyselyvastauksissa työskentelyn haasteiksi myös erityistarpeiset lapset ja traumataustan omaavat lapset, jolloin lapsella saattaa olla esimerkiksi väkivaltaisuutta, keskittymisen ongelmia ja rajattomuutta, tai lapsi on sulkeutunut ja vaikeasti kontaktiin saatavissa. Lapsi saattaa vastausten mukaan olla myös pelokas, joka vaikuttaa lapsen valmiuteen työskennellä uuden ihmisen kanssa. Vastauksissa tuodaan esiin se, etteivät asiakkaaksi tulevat lapset ole aina ikätasonsa mukaisesti kehittyneitä. Haasteita aiheuttaa myös se, että lasten roolit perheissä voivat olla vääristyneitä. Lasten avuntarve voi olla pitkäaikaista ja väkivallan seuraukset moninaisia.

” Jos lapsi oireilee jo voimakkaasti kotona olleita väkivaltakokemuksia niin, turvakodilla ei ole resursseja käsitellä syvällisesti lapsen väkivaltakokemusta.” **Turvakoti 20**

Asiakkaat ohjataankin tarpeen mukaan jatkopalveluihin, kuten perheneuvolaan, erikoissairaanhoidon (lasten- tai nuorisopsykiatriaan), tai lastensuojeluun. Lapsi saattaa myös itse kieltäytyä avusta, vaikka lapsella olisi tarve turvakodin apuun. Toisaalta lapsi saattaa olla turvakodissa vain harvoin, ollessaan päivisin koulussa, päivähoitossa, harrastuksissa, toisen vanhemman tai sukulaisten luona, jolloin aikaa työskentelylle ei jää riittävästi. Työskentely pyritään tekemään kuitenkin lapsen edun mukaisesti, eikä työskentelyyn voida pakottaa lasta. Vastauksista ilmenee myös se, että turvakodissa olevien lapsiasiakkaiden tilanteet ja tarpeet ovat hyvin erilaisia.

Kulttuurieroihin liittyviä haasteita nousi myös esiin vastauksista. Lapsen ja työntekijän yhteisen kielen puuttuminen sekä ongelmat tulkkauksessa ja tulkkaustilanteissa tuovat työskentelyyn erityisiä haasteita.

” [...] tulkin läsnäolo vaikuttaa lapsen kohtaamiseen. Tulkin persoona vaikuttaa lapsen tapaamisiin todella paljon.” **Turvakoti 1**

” [...] tulkkkaus hankaloittaa vuorovaikutusta.” **Turvakoti 9**

” [...] puutteellinen kielitaito tuo haasteita työskentelyyn lapsen kanssa, jolloin lapsi ei voi ilmaista itseään kuten suomea puhuva lapsi.” **Turvakoti 11**

Kulttuurisista haasteita kertoo myös seuraava turvakodin vastaus:

”Maahanmuuttajalapsista erityisesti turvapaikanhakijaperheissä lapset ovat levottomia eikä heillä useinkaan ole ikätasoisia taitoja, esimerkiksi piirtäminen, leikit. Lapsissa näkyy perheen tausta ja lasten traumatisoivat kokemukset. Näissä perheissä myös aikuisten keskinäinen väkivalta ja uhkailut ovat usein tavanomaisia paljon rajumpia[...].” **Turvakoti 10**

Lasten auttamista ja heidän tarpeisiinsa vastaamistansa vaikeuttivat vastauksien perusteella myös tilanteet, jolloin käynnissä oli samanaikaisesti esimerkiksi oikeuspsykiatrinen - tai poliisitutkinta. Tämä vaikeutti tai jopa esti lapsen kanssa työskentelyn hetkellisesti.

” [...] jos lapsella menossa poliisi- tai oikeuspsykiatrinen tutkinta, työskentelyä ei voi olla [...]” **Turvakoti 16**

”Haasteena on ollut keskusteluissa se, jos lapsi tuottaa puhetta vakavista asioista, kuten hyväksikäytöstä ja on epäselvää voiko lapsen kanssa jatkaa asiasta keskustelua ja kuinka tämän jälkeen jatketaan, kun myös viranomaiset aloittavat oman työskentelynsä asioiden tiimoilta.” **Turvakoti 20**

Vastauksissa esiintyi myös vanhempiin ja huoltajiin liittyviä syitä, jotka hankaloittavat lasten tarpeisiin vastaamista sekä lapsen kanssa työskentelyä. Vanhempi tai huoltaja saattaa vastustaa tai kieltää lapsen kanssa työskentelyn kokonaan. Hän saattaa kieltää tapahtuneen väkivallan tai vaikuttaa siihen, mitä lapsi saa kertoa. Oleellista on, sallitaanko lapselle lupa puhua väkivallasta turvakodin työntekijöiden kanssa.

”Haasteena on myös se, että joidenkin lasten vanhemmat kieltävät puhumisen perheen asioista. Lasta ei voida asettaa ristiriitaiseen tilanteen.” **Turvakoti 10**

Toisaalta useissa vastauksissa tuotiin esiin se, että vanhempien tilanne tulee ensisijaisesti saada vakautettua, jolloin lapsen tarpeet voivat jäädä aikuisten tarpeiden alle. Lasten kanssa työskentelyä vaikeuttaa vastausten mukaan myös se, jos yhteyttä lapsen toisen vanhempaan ei ole, jolloin molempien vanhempien sitoutuminen työskentelyyn lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi ei onnistu tai vanhempi ei tunnista väkivallan riskiä ja pysty toimimaan lapsen tukena kriisitilanteessa. Myös vanhemmuudentaidoissa saattaa olla pulmia, jotka vaatisivat turvakotia vahvempaa tukea, kuten lastensuojelun perhekuntoutusta, mikä vaikuttaa turvakodin työskentelyyn.

”Vanhemman tarpeet ajavat turvakotijakson aikana usein edelle, koska vanhempi on saatava vakautettua sellaiseen kuntoon, että hän pystyy huolehtimaan lastensa perustarpeiden täyttymisestä ja että hän pystyy työstämään asiakassuunnitelman mukaisesti perheen tilannetta eteenpäin.”

Turvakoti 2

Työntekijät mainitsevat kyselyvastauksissa myös turvakotiin ja resursseihin liittyviä syitä, jotka aiheuttavat haasteita lapsen tarpeisiin vastaamiselle sekä lapsen kanssa työskentelylle. Vastauksissa toistui turvakodin lapsityön ajan ja suunnitelmallisuuden puute, henkilöstöresurssien vähyys, haasteelliset tai pienet tilat sekä koulutuksen puute etenkin kohdatessa erityislapsia tai hyvin traumatisoituneita lapsia, joilla on tarve terapeutisiin kohtaamisiin. Myös turvakotijaksojen lyhyys ja toisinaan äkkinäiset jaksojen päättymiset ovat haasteita työskentelyn onnistumiselle. Useissa vastauksissa tuotiin esille se, kuinka lasten luottamuksen voittamiseksi olisi oltava riittävästi aikaa. Luottamus mahdollistaa sen, että lapsi uskaltaa kertoa asioista ja kykenisi ottamaan apua vastaan. Vastauksissa tuotiin esiin myös jatkopalveluiden tärkeys ja niihin ohjaaminen.

”Turvakodissa on ollut resurssipulaa, kun lapsia on ollut paljon. Tällöin lasten kanssa ei ole ollut resurssia työskennellä niin paljon, kun olisi ollut

tarvetta.” **Turvakoti 20**

Vastauksissa mainittiin useasti myös lasten kanssa työskentelyyn liittyvän koulutuksen puute, joka näkyy esimerkiksi keinottomuutena lapsen kanssa toimimiseen silloin, kun lapsella on erityistarpeita, sekä vaikeus löytää työskentelylle riittävästi aikaa tai rauhallinen tila. Turvakotityön haasteena nähtiin myös työskentelyn lyhytaikaisuus, ikään kuin akuuttina apuna.

”Henkilökuntaa ei valitettavasti ole riittävästi siihen, että lapsia pystyttäisiin tapaamaan tiheästi ja muodostamaan sellainen luottamussuhde, jossa väkivaltakokemusten käsitteleminen ammattitaitoisesti mahdollistuisi.”

Turvakoti 2

Sitaatit kuvaavat hyvin sitä, että työskentely lapsen kanssa vaatii aikaa ja luottamuksellisen suhteen luomista lapsen ja työntekijän välille.

Työntekijöitä pyydettiin myös kertomaan lisäkoulutuksen tarpeista työssään. Vastauksissa ilmeni useita erilaisia kehitystoiveita, joista vastauksissa useammin ilmeni taulukon 2 toiveet.

Taulukko 2: Lisäkoulutus- ja kehitystarpeet turvakotityöskentelyssä lasten kanssa

Lisää aikaa ja resursseja lasten kanssa tehtävään työhön
Menetelmiä lasten kanssa toimimiseen (erityisesti maahanmuuttajat, pienet lapset, teini-ikäiset, ADHD, aistiyliherkkyydet, ym.)
Väkivaltateemaan liittyvää koulutusta (lapsen kanssa tehtävä väkivaltatyö)
Vanhempien kanssa tehtävä työ liittyen puheeksi ottoon sekä lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukemiseen väkivaltatilanteen jälkeen ja sen käsittelyyn
Maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskentely, maahanmuuttajaperheiden vanhemmuustyö
Tietoa uusista väkivaltatyökentän menetelmistä, turvakotien välinen yhteistyö, yhtenäinen koulutus kaikille turvakodeille
Kirjaaminen ja KANTA

Vastauksissa toivottiin enemmän aikaa ja resursseja lasten kanssa tehtävään työhön, yhtenäistä koulutusta valtakunnallisesti kaikille turvakodin työntekijöille sekä koulutusta työskentelyyn eri-ikäisten lasten kanssa. Maahanmuuttaja-asiakkaiden erityiskysymykset ja seksuaalinen hyväksikäyttö mainittiin myös vastauksissa. Koulutusta toivottiin myös siihen, kuinka lasten kanssa tulisi käsitellä väkivaltaa ja kuinka keskustella väkivallasta ilman johdattelua, esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi on kohdannut seksuaalista väkivaltaa, mutta rikosprosessi on jo ohitse. Vastauksissa toivottiin ajantasaista tietoa muiden turvakotien menetelmistä sekä uusista menetelmistä ja tutkimustuloksista. Asenneilmapiiriin toivottiin muuttuvan entistä enemmän lapsilähtöiseksi.

”Lasten kanssa työskentelyn esillä pitäminen turvakodin hektisessä arjessa. Asian äärellä pitäisi ehtiä työyhteisöittäin pysähtymään ja refleктоimaan.”

Turvakoti 15

Vastauksien perusteella lisäkoulutusta toivottiin myös lasten kanssa tehtävän työn kirjaamiseen sekä KANTA-järjestelmien aiheuttamiin muutoksiin kirjaamisessa. Vastauksissa pohdittiin sitä, millainen kirjaaminen on turvallista ja milloin kirjaaminen voi vaarantaa lapsen turvallisuuden.

Yhteenvetona voidaankin todeta, että lasten kanssa työskentelyä ja lapsen tarpeisiin vastaamista turvakodissa hankaloittivat useimmiten yhteisen kielen puute ja tulkkaukseen liittyvät ongelmat, perheiden lyhyet jaksot turvakodeissa, turvakodin työntekijöiden ajan ja terapeutin koulutuksen puute sekä lasten erityiset haasteet, kuten vakava traumatisoituminen tai heikko psyykinen vointi. Haasteita työskentelyyn voivat aiheuttaa myös lapsen ikä, lapsen kommunikointivaikeudet, lapsen lyhyt olo turvakodissa sekä lapsen vakava oireilu.

6.5. Sosiaalityö osana moniammatillista työyhteisöä

Sosiaalityöntekijät eivät varsinaisesti tee suoraa lapsityötä, vaan lapsityön tekemisestä vastaavat turvakodin ohjaajat. Sosiaalityöntekijä toisaalta kuitenkin kohtaa lapsia vapaamuotoisesti turvakodin arjessa. Lisäksi turvakotien toiminta ja asiakkaiden kanssa

tehtävä työ suunnitellaan työyhteisössä ohjaajien ja sosiaalityöntekijän yhteisissä tiimipalaverissa, jolloin sosiaalityöntekijä on mukana suunnittelemassa lapsityötä. Sosiaalityöntekijä vastaa myös lapsiasiakkaiden kokonaisprosessista sekä lapsen turvakotijakson tavoitteiden etenemisestä. Turvakodin sosiaalityöntekijä tapaa lasta kahden kesken tarvittaessa, esimerkiksi lastensuojelun toiveesta, tai omaohjaajan kanssa, jos lapsen kokemuksia tai muuta asiaa halutaan lapselta varmistaa tai kysyä. Sosiaalityöntekijät kuvaavat seuraavissa sitaateissa sitä roolia, jonka he katsovat lapsityössä omaavansa, mihin kuuluu suoran lapsityön sijaan prosessijohtamista ja suunnitelmallisuutta:

” [...] asiakastyö ei oo mun perustyö, vaan mä johdan sitä prosessia, niin mä ajattelen samalla lailla sen lapsityön. Mä aattelen, ettei asiakastyö ole mun perustehtävä.” **Sosiaalityöntekijä 1**

”No mä en oikeastaan tapaa lapsia ollenkaan, muuta kuin mitä nyt oleskelen yhteisissä tiloissa, jutustelen heitä...mutta mä en tee silleen lapsityötä, että ajanvarauksella mä en tapaa lapsia ollenkaan.” **Sosiaalityöntekijä 5**

Sosiaalityöntekijä tapaa lapsia usein vapaamuotoisesti osana turvakodin arjen toimintoja ja yhdessäoloa, jolloin lapsen tapaaminen voi olla juttelua ja vapaata leikkiä tai pelaamista yhdessä. Lasten kanssa työskennellään myös välillisesti tapaamalla vanhempia. Toisaalta sosiaalityöntekijät antavat lapselle myös korvaavia kokemuksia yhdessä muun henkilökunnan ja vanhempien kanssa. Lapset koetaan turvakotien sosiaalityössä tärkeäksi asiakasryhmäksi, jonka oloihin turvakotijakson aikana kiinnitetään huomiota. Lapsia pyritään huomioimaan turvakodin arjessa ja nostamaan heidät asiakkaina aikuisasiakkaiden rinnalle.

” [...] tässä meidän mallissa mä oon se asiakastyöstä vastaava ja lapsi on yksi asiakas muiden mukana. Kun meillä on ne viikkopalaverit, missä käydään läpi meidän asiakkuuksia, niin eihän me puhuta vaan niistä aikuisista, vaan kyselen aina, et onko tätä lasta kohdattu, kuka on tehnyt työtä tän lapsen kanssa ja millä lailla se näyttäytyy ja miten se menee. Kyllä hän on sillä lailla tasavertainen aikuisasiakkaan kanssa.” **Sosiaalityöntekijä 1**

Lapsen asiakkuus otetaan esille myös viikkopalavereissa, joissa sosiaalityöntekijät käyvät läpi lapsen turvakotijakson etenemistä ja lapsityön suunnitelman toteutumista. Lapsen asemaa pyritään saamaan tasa-arvoiseksi, jolloin lapsen turvakotijakson prosessi olisi yhtä tärkeä kuin aikuisen. Usein kuitenkin aikuisten tilanteet ovat niin haasteellisia, että lapsen prosessi jää aikuisten haasteiden varjoon.

Turvakodissa lapsen kanssa työskentelee moniammatillinen työryhmä, johon kuuluu turvakodista riippuen sosionomitaustaisia ohjaajia, sosiaalityöntekijä, lapsityöntekijä ja terveyden- tai sairaanhoitajia. Turvakoti onkin usein työyhteisönä moniammatillinen, jossa työskentelee sosiaalialan ja terveydenhuollon ammattilaisia. Työyhteisön merkitys mainittiin vastauksissa tärkeänä tekijänä työskentelyn onnistumisen kannalta, sillä jokainen ammattilainen tuo oman ammattitaitonsa ja osaamisensa työyhteisöön sekä osallistuu moniammatilliseen pohdintaan työyhteisön tapaamisissa.

Kyselylomakkeen vastausten perusteella turvakodin työryhmän asiantuntijuus koostuu väkivaltatyöhön liittyvästä teoreettisesta tiedosta, työntekijän henkilökohtaisista taidoista ja ominaisuuksista, työryhmän taidoista ja ominaisuuksista sekä organisaatiotason asiantuntijuuden tukemisesta esimerkiksi erilaisin koulutuksin. Työryhmän vastauksista ilmenee, että väkivaltatyöhön liittyvä asiantuntijuus sisältää teoreettista tietoa väkivaltatyöstä ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Tieto saavutetaan vastauksien mukaan sosiaalialan ammatillisten koulutuksien avulla, sekä lisäkoulutuksin, kuten erikoistumiskoulutuksien ja terapiakoulutuksien avulla.

Vastauksista välittyy myös työntekijän henkilökohtaisten taitojen ja ominaisuuksien, kuten persoonallisuuden, reflektiivisyyden ja kehittymishalun, merkitys asiantuntijuudelle. Lisäksi aiempi kokemus väkivaltatyöstä ja muilta sosiaalialan sektoreilta nähtiin turvakotityön asiantuntijuutta vahvistavana tekijänä. Useissa vastauksissa nostettiin esiin vahvuutena kokemus kriisityöstä, lastensuojelutyöstä sekä perheiden kanssa tehtävästä työstä ja sen merkityksestä väkivaltatyön asiantuntijuudelle. Asiantuntijuuden henkilökohtaiseen tasoon liittyen mainittiin myös elämäkokemus ja iän tuoma kokemus. Näiden tekijöiden ajateltiin vahvistavan asiantuntijuuteen liittyvää syvempää ymmärrystä, elämän viisautta sekä tunneälyä.

Turvakodin asiantuntijuuden voidaan vastausten perusteella nähdä koostuvan lisäksi työryhmän taidoista ja ominaisuuksista, kuten työryhmän hyvästä ja moniammatillisesta tiimitoiminnasta sekä jaetusta innostuksesta kehittää ammattiosaamistaan. Tärkeänä nähtiin kyky keskustella ja käsitellä yhdessä vaikeitakin asioita.

Työryhmän ammatillisuuden ominaisuuksiksi luettiin työntekijöiden erilaiset koulutus- ja työtaustat, erityisosaaminen, jota pyrittiin jakamaan sekä erilaiset kiinnostuksen kohteet. Myös työntekijöiden erilaiset elämäkokemukset ja elämänvaiheet katsottiin työryhmän ammatillisuutta vahvistaviksi tekijöiksi. Asiantuntijuuteen liittyväksi tekijäksi mainittiin myös yhteisöllisyys asiakkaiden ja työntekijöiden välillä.

”Tässä turvakotityössä, kun se on niin tärkeää, että asiakkaalle tulisi oikeesti se tunne, et hänet on kuultu. Niin se vaatii sen omatyöntekijän ja meillä kun omatyöntekijöissä on psykiatrinen sairaanhoitaja ja sosionomeja, millä on hyvin erilainen vielä se työtausta monilla, et on hyvin paljon osaamista. Kun meillä on rauhassa aikaa pohtia jokaisen näkökulmasta sitä asiaa, niin sieltä se löytyy se viisaus, et ei tässä kukaan pysty yksin” **Sosiaalityöntekijä 5**

Vastausten mukaan asiantuntijuuden katsotaan koostuvan myös organisaatiotason kautta siten, että organisaatio voi tukea ja antaa asiantuntijuudelle raamit mahdollistaen koulutuksiin ja työnohjauksen osallistumisen. Luomalla hyvän ja viihtyisän työympäristön ja kohtelemalla työntekijöitä hyvin vaikutetaan työyhteisön hyvinvointiin. Organisaation tuen ja hyvän johtamisen nähtiinkin olevan tärkeä tekijä asiantuntijuuden rakentumisessa. Tämä on mielestämme erittäin oleellinen havainto ja tärkeä tulos. Kun työyhteisö toimii hyvin, niin se on innostunut ja toimii selkeästi yhteisesti sovittuja tavoitteita kohti.

Työryhmänä työskentely tuo joustavuutta työtehtävien suorittamiseen, kun työtehtäviä voidaan jakaa. Hyvä ja tiivis työyhteisö auttaa myös jaksamaan ajoittain raskaassakin väkivaltatyössä. Pehkonen ja Väänänen-Fomin (2011) nostavat esiin yhteisöllisyyden ja yhteisöllisen keskustelun merkityksen pulmallisten tilanteiden ratkaisemiseksi tai niiden ymmärtämiseksi. Ilman keskustelua, tukea ja reflektointia, työntekijät voivat kuormittua eettisesti ja kyynistyä, jolloin sosiaalityön eettiset arvot eivät enää päde sosiaalityön

toimeenpanemisessa (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011, 8). Hyvän työryhmän ominaisuuksiksi mainittiin toimiva esimiestyö ja johtaminen sekä työnohjaus sekä organisaation antamat puitteet työlle, kuten tilat ja kouluttaminen. Turvakodin sosiaalityö koettiin haastatteluissa erittäin palkitsevaksi. Muutos asiakkaan elämässä auttoi jaksamaan ja antoi merkitystä työlle.

7. SOSIAALITYÖN ASiantuntijuus TURVAKODIN KONTEKSTISSA

7.1 Sosiaalityön tieto, taito ja etiikka

Tutkimuksemme keskiössä oli tarkastella, millaisena sosiaalityön asiantuntijuus turvakodissa näyttäytyy ja miten sosiaalityöntekijän oma ammatillisuus rakentuu. Seuraavissa luvuissa keskitymme siihen, millaisista tiedoista, taidoista, etiikasta ja osaamisesta sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuus koostuu haastatteluiden perusteella.

Asiantuntijuus näyttäytyy Anita Sipilän (2011, 144) jaottelun mukaan tietoina, taitoina ja etiikkana, jotka eri konteksteissa voivat saada osaltaan eri sisältöjä tai painotuksia. Sosiaalityön asiantuntijuudessa tietoa ja taitoa täydennetään sosiaalityön ammattietiikalla, joka merkitsee Sipilän mukaan sitä, että toimintaperiaatteita ohjaavat myös arvot, normit ja hyveet sekä kriittinen suhtautuminen vallitseviin sosiaalipolitiikan olosuhteisiin ja omaan asiantuntijuuteen (Sipilä 2011).

Anneli Pohjola (2007) tuo esiin kontekstuaalisen tiedon merkityksen sosiaalityölle. Tämä merkitsee, että sosiaalityön tieto rakennetaan olosuhdetietoon ja toimintayhteyksiin kytkeytyen suhteessa aikaan, paikkaan, kulttuuriin, yhteisöihin ja vuorovaikutukseen, joiden muodostamana sosiaalityö toimii (Pohjola 2007).

Sosiaalityön asiantuntijuus vaatii tällöin vahvaa kykyä yhdistää monia tietoperustoja kokonaisuudeksi, jota hyödynnetään muuttuvissa tilanteissa joustavasti. Tällaisia tietoperustoja voivat olla asiakkailla oleva tieto, jonka he jakavat ja opettavat sosiaalityöntekijälle tai reflektiivinen tieto, jossa pohditaan kriittisesti työotteita sekä vastatieto, jolla haetaan vaihtoehtoja erilaisille toimintamahdollisuuksille (Pohjola 2007). Pohjola (2007) korostaa erilaisten tietojen merkitystä, sillä sosiaalityön laajoilla areenoilla tarvitaan monenlaista erityistietoa riippuen institutionaalisesta kehyksestä ja kohdattavista asiakkaista ja heidän tilanteistaan. Asiantuntijuuden ydin muodostuu erilaisten tiedon lajeista ja niiden hallinnasta ja joustavasta yhdistämisestä ja käytöstä.

Pohjola (2007, 6) muistuttaa, että sosiaalityön toimintakenttä on lisäksi hyvin laaja kattaen ihmisen elämän kaikkine ongelmineen. Asiantuntemusta tarvitaan siis niin ihmisen kehityksestä, arkielämän sujuvuudesta, perheiden hyvinvoinnista, yhteisöllisyyden muodoista, kuin myös yksinäisyydestä ja syrjäytymisestä sekä muista sosiaalisista ongelmista, joita yhteiskunnassa esiintyy (Pohjola 2007). Tämä pohjautuu Pohjolan mukaan yhteiskunnalliseen tietoon erilaisten rakenteiden, toimintajärjestelmien ja instituutioiden muotoutumisen periaatteista. Asiakkaiden auttamiseksi tulee työntekijän hallita sosiaaliturvaan, palvelujärjestelmään sekä sosiaalilainsäädäntöön liittyviä sisältöjä. (Pohjola 2007, 6.)

Tämän lisäksi tietoa tulee osata soveltaa erilaisten muuttuvien toimintaympäristöjen ja asiakkaiden monimutkaisten tilanteiden vaatimukseen, mitä usein helpottaa vuorovaikutteinen tietäminen, jossa asiantuntijuutta syvennetään ja reflektoidaan yhdessä muiden osaajien kanssa (Pohjola 2007, 11.) Sosiaalityö on vuorovaikutustyötä, jossa vuorovaikutuksessa ollaan niin asiakkaan, muiden ammattilaisten, instituutioiden kuin yhteiskunnankin kanssa.

Sosiaalityön monimutkaistuvissa työn prosesseissa tarvitaan Pohjolan mukaan monentyypisiä tietoja, kuten teoreettista, käytäntötietoa, hiljaista ja reflektiivistä tietoa, jotka ovat suhteessa toisiinsa ja kietoutuvat toisiinsa moniulotteisesti. Tietoa myös muodostetaan, sovelletaan ja tuotetaan sosiaalisissa vuorovaikutuksellisissa yhteyksissä,

mihin myös teoreettinen tieto ja käytännön toiminta vaikuttavat (Pohjola 2007, 12). Reflektiivinen tieto sisältää kokemuksen, opitun tiedon ja vaihtoehtoisten toimintamahdollisuuksien etsimisen ja haltuunottamisen lisäksi myös ammattikäytäntöjä ja yhteiskunnallisia toimintakäytäntöjä koskevia tiedon alueita, joiden soveltamiseen liittyy kysyvä ja tutkiva suhde todellisuuteen, jotka muokkaavat myös aktiivista asiantuntijuutta. (Pohjola 2007, 12–13)

Pohjolan mukaan sosiaalityön asiantuntijuudessa tulisi aikaisempaa enemmän huomioida myös kontekstuaalisen tiedon merkitys. Sosiaalityö on toimintaa sosiaalisissa tilanneyhteyksissä, joissa tavoitteena on jäsentää kokonaisvaltaisesti toimintakontekstin kokonaisuus ja keskenään kietoutuneet osatekijät. Tätä olemme myös tässä tutkimuksessa yrittäneet korostaa nostamalla esiin sosiaalityön asiantuntijuutta juuri turvakodin kontekstissa tehtynä.

Pohjolan mukaan tieto rakentuu olosuhdetietoon ja toimintayhteyksiin kytkeytyen suhteessa aikaan, paikkaan, kulttuuriin, yhteisöihin ja vuorovaikutukseen. Asiantuntijuus pohjautuu kykyyn yhdistää monia tietoperustoja kokonaisuudeksi. Pohjola nostaa esimerkiksi erityisesti tutkivaan työotteeseen rakentuvan reflektiivisen tiedon, asiakkailta opittavan toisen tiedon ja vaihtoehtoja hakevan vastatiedon. Erityisen haastavaa tiedon muotojen yhdistäminen on niissä sosiaalityön tilanteissa, joissa vaihtoehtoista mikään ei vaikuta sopivalta, vaan joudutaan valitsemaan ”huonoista” vaihtoehtoista paras, jolloin täysin istuvaa ratkaisua ei edes ehkä ole saatavilla (Sellergren 2007). Näissä tilanteissa Pohjola painottaa ammattilaisten, vertaisten, yhteispohdintojen merkitystä ja arvoa. (Pohjola 2007, 12–13).

Tieto asiantuntijuuden rakentajana: Ihmissuhdeammatteissa erilaisia tiedon lajeja ovat (1) formaali eli teoreettinen, koulutuksen kautta saatu tieto, (2) käytännöllinen ja kokemuksellinen tieto sekä (3) itsesäätelytieto eli reflektiivinen tieto (Laine 2006). Laine (2006; myös Karvinen-Niinikoski 2005, 80–81; Healy 2014) tuo esiin, että sosiaalityössä kokemuksellinen tieto syntyy sekä elämän-, että työkokemuksesta, kun taas formaalinen, professionaalinen ammattitieto rakentuu akateemisesta perinteestä ja teorioista. Työntekijä

yhdistelee erilaisia tiedon lajeja, jotta voi vastata asiakkaiden monimutkaisiin tilanteisiin ja tarpeisiin, jotka ovat muuttuvia ja uudistuvia. Työssä hyödynnetään kokemuksellista, reflektiivistä sekä informaalista tietoa, osin kokemukseen ja hiljaiseen tietoon perustuvaa intuitiivista tietoa sekä reflektiivistä tietoa (Laine 2006, 149). Sosiaalityössä myös tuotetaan tietoa samalla, kun tulkitaan asiakkaan tilannetta ja tarinaa (Laine 2006; Healy 2014).

Turvakodeissa tehtävään sosiaalityön työhön saadaan tiedollinen pohja sosiaalityön peruskoulutuksessa, eli yliopistokoulutuksessa, jossa painottuvat yhteiskunnallinen osaaminen ja yhteiskunnallinen ymmärrys sosiaalisiin ongelmiin. Osalla sosiaalityöntekijöistä oli myös aikaisempia tutkintoja tai työn ohella käytyjä täydennyskoulutuksia, joista katsottiin olevan hyötyä. Erityisesti mainittiin kriisi- ja traumatyön koulutuksista saatavan apua turvakotityöskentelyyn, sillä asiakkaiden traumat näkyvät turvakodin arjessa. Useat työntekijät ovatkin saaneet kriisi- ja traumatyönkoulutusta, joka auttaa tunnistamaan traumaa ilmiötasolla sekä kohtamaan kriisissä olevan asiakkaan. Tieto erilaisista väkivaltaan liittyvistä ilmiöistä katsottiin tärkeäksi tiedoksi, mikä auttaa ymmärtämään tilanteen taustoja ja syitä.

Sosiaalityöntekijän koulutuksen nähtiin eroavan sosionomiohjaajien koulutuksesta muun muassa laaja-alaisuudessa, harkinnanvaraisuudessa, lakitietämyksessä sekä ongelmien yhteiskunnallisten ja rakenteellisten tekijöiden ymmärtämisen ja oppimisen kautta.

” [...] sosiaalityön opinnoissa tulee semmoinen niin kuin sosiaalistrukturalistinen näkemys just siitä, että asiat ovat tilannekohtaisia ja tässä pitää olla se harkinta mukana, et ei voida tehdä sellaisia mustavalkoisia sääntöjä tai päätöksiä. Lait määrittelevät meidän toimintaa, mutta absoluuttisia totuuksia on ihan hirveen vähän, että se tilannekohtaisen harkinnan mukana pitäminen siinä [...]” Sosiaalityöntekijä 5

Turvakotien sosiaalityössä tarvitaan erilaisia tietoja, kuten lainsäädännön hallintaa ja lainsäädännöllistä ymmärrystä sekä tilannekohtaista soveltamista, jotka ohjaavat työtä, palvelujärjestelmien tuntemusta, ymmärrystä lastensuojelun prosesseista sekä sosiaalipäivystyksen ja poliisin toiminnasta. Osana ammatillisuutta on myös tilannekohtaisen harkinnan käyttö. Lastensuojelun työkokemus katsottiin tärkeäksi väyläksi

turvakodin sosiaalityöhön tarvittavalle käytännöntiedolle. Turvakotien sosiaalityöntekijät mainitsivat myös luottavansa kokemuseräiseen tietoon ja arjen käytännölliseen järkeen, sekä väkivaltatyön oppimiseen turvakotityötä tekemällä.

”Elämäkoulua. Mäkin olen ollut kohta 30 vuotta tässä sosiaalityöntekijänä, et kyllähän kaikki tämä mitä olen matkalla oppinut, niin onhan tää mahtava resurssi. Kaikki nämä koulutukset mitä sit tulee tässä matkan varrella uutta, THL kouluttaa nyt meitä, aikaisemmin liitto kouluttanut meitä, että pysyy ajan hermoilla.” **Sosiaalityöntekijä 1**

”Koulut oon käynyt, mut luotan paljon sellaiseen arkijärkeen ja pitkään kokemukseen. Oon tehnyt tätä työtä aika pitkän ajan. Ja sitä ennen tehnyt kunnan sosiaalityötä ja muuta... et tavallaan mä itse koen tosi hyödylliseksi sen, että olen ollut siellä kuntapuolella ja tiian palvelujärjestelmästä.”

Sosiaalityöntekijä 3

Taulukossa kolme olemme keränneet haastatteluissa mainittuja tiedon lajeja onnistuneeseen turvakotityöskentelyyn. Olemme eritelleet mainitut tiedon lajit 1) formaaliin tietoon ja 2) kokemuseräiseen tietoon (taulukko 3). Formaali tieto hankitaan erilaisten koulutuksien kautta, kuten yliopistotason peruskoulutuksen, jatkokoulutuksien ja täydennyskoulutuksien kautta. Kun taas kokemuseräinen tieto sisältää kokemukseen perustuvaa oppimista ja kokemuksesta saatavaa ymmärrystä ja tietoa, mikä usein täydentää ja syventää formaalia tietoa. Molempien tiedon lajien hallitsemiseen, arvioimiseen, joustavaan hyödyntämiseen sekä soveltamiseen tarvitaan reflektiota, tilannekohtaista harkintaa siitä, millaista tietoa ja taitoa kussakin tilanteessa tulisi hyödyntää. Sosiaalistrukturalistisessa näkemyksessä taas tarkasteltava kohde pilkotaan sen sisältämien yhteisöllisten kielellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen rakenteiden ymmärtämiseksi. Väkivaltatyössä, jota sosiaalityö turvakodeissa edustaa, joudutaan asiakkaan tilannetta tarkastelemaan usealta kantilta ja näkökulmasta sekä ottamaan huomioon erilaisia yhteyksiä niin asiakkaan historian ja nykyisyyden, yhteiskunnan kuin asiakkaan yhteisön kannoilta.

Taulukko 3. Eri tiedon lajit sosiaalityön asiantuntijuuden rakentajina turvakodissa

Formaali tieto	Kokemusperäinen tieto
<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalityön teoreettinen tieto • Lastensuojelullinen tieto, ymmärrys lastensuojelun prosesseista • Yhteiskunnallinen ymmärrys • Sosiaalisten ongelmien teoreettinen ja yksilöllinen ymmärrys • Rakenteellisten tekijöiden ymmärrys • Kriisi- ja traumatyön tieto • Oikeudellinen tieto • Sosiaalistrukturalistinen näkemys • Väkivaltailmiöihin liittyvä tieto • Lähisuhdeväkivallan käsitteistö • Väkivalta- ja asiakastyön tieto 	<ul style="list-style-type: none"> • Elämäkokemus • Maalaisjärki / arkijärki • Työkokemus • Lastensuojelun työkokemukseen perustuva tieto • Hiljainen/intuitiivinen tieto • Palvelujärjestelmien tuntemus • Tilannekohtainen harkinta • Väkivaltatyön oppiminen turvakotityötä tekemällä • Oikeudellisen tiedon soveltaminen

Asiantuntijuus koostuu siis hyvin monesta eri osasta ja hyvin eri lailla hankitusta tiedosta. Sipilä (2011) jakaakin sosiaalityöntekijöiden tiedon kahteen; 1) tietoon ja ymmärrykseen ilmiöistä sekä 2) laajaan käytännön toiminnassa tarvittavaan tietoperustaan, jota määrittelee myös tavoite tehdä hyvää sosiaalityötä. Tavoite tehdä hyvää väkivaltatyötä turvakodin kontekstissa tulee haastatteluissa ja lomakevastauksissa hyvin selvästi esille.

Formaalien tiedon kautta työntekijälle tulee tieto ja ymmärrys asioista ja ilmiöistä. Kokemusperäisen tiedon avulla työntekijä voi tämän jälkeen laajentaa ymmärrystään ja tietoperustansa alueelle, jota ei voida koulutuksessa tai akateemisessa ympäristössä oppia. Sosiaalityöntekijät kertoivat lisäksi saavansa ammattikunnan tukea toisilta turvakotien sosiaalityöntekijöiltä, joiden kanssa he ovat jopa viikoittain yhteyksissä ja tapaavat pari kertaa vuodessa.

” [...] itse pidän tärkeänä tällä hetkellä sitä tukea, jota saan muiden turvakotien sosiaalityöntekijöiltä. Et me ollaan aika paljon yhteydessä, se on aika tärkeätä, just jos tulee joku probleema, niin voi soittaa ja meillä on sellainen sähköpostirinkikin, että me laitetaan kaikille joku kysymys ja tarjotaan ja pohditaan ...ja sit nähdäänkin pari kertaa vuodessa.”

Sosiaalityöntekijä 6

Turvakotien sosiaalityöntekijät kertoivat soittelevansa ja olevansa yhteydessä sähköpostitse toisiinsa ja pyytävänsä neuvoa ja tukea kiperissä tilanteissa. Tulkitsimme tämän sosiaalityöntekijöiden tietoon perustuvan jakamisen ja kokemusten vaihdon aineistoa analysoidessamme hyvin luovaksi ja asiantuntijuudelta paljon vaativaksi työtavaksi.

Tutkimuksemme teoreettisessa keskiössä on reflektiivisen asiantuntijuuden käsite, jossa asiantuntijuuden uskotaan rakentuvan teorian, ammatillisuuden, itsereflektion, eri tiedonlajien sekä käytännöntyön vuorovaikutteisissa ajatus- ja työskentelyprosesseissa (Granfelt ym. 1993). Reflektiivisen asiantuntijuuden käsitteeseen peilaten kyse ei ole pelkästään erilaisista menetelmistä tehdä työtä, vaan ennen kaikkea siitä, missä määrin ja millä tavoin työn käytännössä on mahdollista käyttää systemaattista ja suunnitelmallista työtettä ainutkertaisissa tilanteissa. (Kananoja ym. 2011, 154.) Ajattelemmekin, että sosiaalityön asiantuntijuudessa kyse ei ole pelkästään menetelmistä tai työntekijän tiedoista tai taidoista, vaan enemmänkin siitä, miten kaikkea tätä sovelletaan vuorovaikutuksellisesti ja miten siitä rakennetaan toimiva kokonaisuus.

Taidot asiantuntijuuden muokkaajina: Sosiaalityöntekijän taidot liittyvät kykyyn käyttää ja soveltaa sekä hankkia tietoa. Sosiaalityöntekijän taidoissa on useimmiten ajateltu olevan kyse koulutuksessa opitun ja elämäkokemuksessa kerrytetyn tiedon suhteuttamisesta käytännön sosiaalityöhön esimerkiksi toteutettujen interventioiden muodossa. (Jaakkola 2016, 35.) Tiedon soveltaminen tulee kuitenkin perustua ymmärrykseen siitä, mistä tilanteesta on kyse. Ainutkertaisissa tilanteissa pitää tietää mitä tietoa tarvitaan. Myös interventioiden oikea-aikaisuus ja tarpeenmukaisuus edellyttävät taitoa soveltaa.

Sosiaalityöntekijän vastuulla on asiakkaan koko prosessin hallussa pitäminen. Se lähtee asiakkaan tulosta turvakotiin, jolloin sosiaalityöntekijä varmistaa, että asiakkuuden kriteerit täyttyvät. Sosiaalityöntekijä usein myös varmistaa, että turvakotijakson päätyttyä jatkopalvelut ja palveluohjaus on suunniteltu valmiiksi ja on kunkin asiakkaan kohdalla heidän tarpeitaan vastaava. Turvakodin sosiaalityössä tarvitaan myös väkivaltatyön taitoja, joista etenkin traumaosaaminen nousi tärkeäksi. Toisinaan sosiaalityöntekijä voi toimia

päivystäjänä ja kriisityöntekijänä. Aineistostamme käy ilmi, että turvakodin sosiaalityöntekijälle tärkeitä taitoja ovat palveluohjaus, viranomaisyhteistyön taidot, kuten erilaisiin palavereihin osallistuminen sekä yhteistyökumppaneille tai perheoikeuteen lausuntojen antaminen. Lisäksi tärkeitä taitoja ovat asiakkaan kohtaamiseen liittyvät taidot, kuten dialogisuus ja aito kuunteleminen, asiakkaan osallistamiseen tähtäävät työmenetelmät sekä asiakkaan kokonaistilanteen hahmottaminen ja laaja ymmärrys tilanteeseen johtaneista tekijöistä ja niiden seurauksista.

Sosiaalityöntekijän asiantuntijuuteen kuuluvat myös johtaminen, ohjaajien työn ohjaaminen ja esimiesasemassa toimiminen. Sosiaalityöntekijä voi toimia turvakodissa esimiesroolissa ohjaajille, jolloin hän tukee ja ohjaa heidän työtään. Aina kuitenkin turvakotien sosiaalityöntekijät eivät ole esimiehiä. Tärkeänä roolina haastatellut sosiaalityöntekijät näkivät ohjaajien tekemän asiakastyön tukemisen ja ohjaajien jaksamisesta huolehtimisen. Sosiaalityöntekijä toimii ikään kuin mahdollistajana sille, että ohjaajat voivat tehdä väkivaltatyötä asiakkaiden kanssa rauhassa ja purkaa esimerkiksi haastavia asiakastilanteita sosiaalityöntekijän kanssa.

”Tällä hetkellä turvakodeissa on se linja, että turvakodin vastuutyöntekijällä tulee olla sosiaalityöntekijän pätevyys. Sama ihminen on siinä yksikössä esimiehenä ja vastaa taloudesta, henkilöstöstä, johtamisesta ja sen lisäksi hän tekee sitä sosiaalityöntekijän työtä. Se on tosi laaja se työkenttä.”

Sosiaalityöntekijä 4

” [...] mä ajattelen, et mun tehtävä on myös tarjota työntekijöille se mahdollisuus, että he pystyvät tekemään työnsä parhaalla mahdollisella tavalla, jolloin mun tehtävänä on vastaanottaa heiltä heidän haastavina kokemia tilanteita ja pohtia yhdessä niitä heidän kanssaan.”

Sosiaalityöntekijä 5

Palvelujärjestelmän osaaminen ja tuntemus on osa sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta. Esimiestehtävien lisäksi sosiaalityöntekijä toimii turvakodin sosiaalityöntekijän asiantuntijaroolissa, tapaa asiakkaita ja vastaa asiakkaiden sosiaalityöhön liittyviin kysymyksiin. Sosiaalityöntekijänä tuleekin turvakodissa hallita hyvin myös turvakodin

ulkopuolisen palvelukenttä, kuten kunnan tarjoamat palvelut. Jaakkola (2016) on tarkastellut erilaisia taitoluokituksia ja niihin tutustumalla löytänyt niistä yhteneväisyyksiä. Jaakkola on tiivistänyt sosiaalityöntekijän taidot neljäksi kokonaisuudeksi: 1) asiakassuhteeseen liittyvät taidot, 2) hallinnolliset taidot, 3) tiedon muodostamisen taidot ja 4) auttamisen taidot. Jaakkolan tekemä jaottelu toimii hyvin myös oman aineistomme kohdalla ja tutkimuksemme vahvistaa osaltaan Jaakkolan tekemää jaottelua. Seuraavassa taulukossa (taulukko 4) olemme koonneet yhteen sosiaalityön taitoihin liittyviä mainintoja aineistosta Jaakkolan (2016) tekemän tiivistyksen mukaisesti neljään kenttään.

Taulukko 4. Sosiaalityöntekijän taidot turvakodissa työskenneltäessä. Muokattu Jaakkolan (2016) tiivistyksestä.

<p style="text-align: center;"><u>Asiakassuhteeseen liittyvät taidot:</u></p> <p>Vuorovaikutustaidot Ihmissuhdetaidot Palveluohjaus Väkivaltatyön taidot Traumaosaaminen Kriisityöntekijänä toimiminen Kumppanuussuhteen luominen Asiakkaan puolella oleminen, asianajo Kommunikaatio- ja havainnointitaidot Tulkkina asiakkaan ja viranomaisten välissä</p>	<p style="text-align: center;"><u>Hallinnolliset ja esimiesasemaan liittyvät taidot:</u></p> <p>Viranomaisyhteistyö Kirjalliset taidot Johtaminen Ohjaajien tekemän asiakastyön ja muun työn ohjaaminen ja tukeminen Esimiesasemassa toimiminen Ohjaajien jaksamisesta huolehtiminen Harkintavalta Asiakasprosessien hallinta Päivystäjänä toimiminen Lapsen edun esiin nostaja ja äänitorvi</p>
<p style="text-align: center;"><u>Tiedon muodostamisen taidot:</u></p> <p>Kognitiiviset taidot Päätöksentekotaidot Arviointitaidot Haastattelutaidot Asiantuntijatiedon hyödyntäminen Sosiaalisten ongelmien ymmärtäminen Reflektio- ja arviointitaidot</p>	<p style="text-align: center;"><u>Auttamisen taidot:</u></p> <p>Asiakkaan auttamisen taidot Ohjauksen ja neuvon antaminen Haastattelutaidot Voimavarojen tunnistaminen Taito käyttää työmenetelmiä</p>

Mielestämme tämä Jaakkolan tekemä tiivistys sopii hyvin myös turvakodeissa tehdyn sosiaalityön kuvaamiseen. Haastatteluissa kuvattiin myös, että sosiaalityöntekijä toimii ikään kuin tulkkina asiakkaan ja viranomaisten välillä, jolloin sosiaalityöntekijä pyrkii auttamaan asiakasta ymmärtämään mitä erilaiset viranomaistoimet tarkoittavat ja kuinka niitä tulee tulkita. Sosiaalityöntekijä voi valaista asiakasta siinä, millaisesta näkökulmasta esimerkiksi lastensuojelu katsoo asiakkaan tilannetta. Sosiaalityöntekijä auttaa asiakasta ymmärtämään eri toimijoiden näkökulmia asiakkaan tilanteesta, jolloin asiakas pystyy tekemään ja ymmärtämään myös omien ratkaisujensa merkitykset paremmin.

”Sosiaalityöntekijä joutuu ikään kuin avaamaan sitä, mitä viranomaiset ajattelevat, kun se asiakas tekee pelosta ja paniikeista käsin, yrittää tehdä lapsen, itsensä ja perheensä kannalta hyviä ratkaisuja. Niin sosiaalityöntekijä tuo sitä asiantuntijuutta siinä, että se kertoo auki sitä. Että ratkaisu näyttää täältä suunnasta tältä ja tää näyttääkin täältä suunnasta tältä. Että mitä sä haluaisitkaan tässä nyt tehdä.” **Sosiaalityöntekijä 7**

Lapsen edun keskiössä pitäminen ja lastensuojeluun liittyvät tekijät ovat myös tärkeä osa sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta ja työnkuvaa. Sosiaalityöntekijät kokivat toimivansa lapsen edun esiin tuojina, ikään kuin lasten ”äänitorvena” ja pyrkivänsä varmistamaan, että lapsi ja koko asiakasperhe saisi turvakotijaksonkin jälkeen tarvitsemansa tuen kunnan palveluista, ettei perhe tai lapsi jäisi tyhjän päälle ja ilman tukea. Turvakodin sosiaalityöntekijät mainitsivat, että he tuovat lapsen näkökulmaa esiin myös toimiessaan eri viranomaisten kanssa, jotta nämä saisivat oikein tulkittua tietoa lapsen tilanteesta. Sosiaalityöntekijät pyrkivät tuomaan lapsen näkökulmaa ja ääntä esiin:

”Että se tuki tän jakson jälkeen jatkuisi. Koska usein nämä lapset ovat ne, jotka ovat tässä heikoimmassa ja haavoittuvimmassa asemassa. Koska heidän äänensä on pieni. Ja he ovat usein semmoisia, että he eivät näy.”

Sosiaalityöntekijä 7

Sosiaalityöntekijät joutuvat olemaan usein myös viimesijaisina vastuun ottajina ja rajaajina turvakotiyhteisössä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat olevansa esimiesasemansa ja sosiaalityön asiantuntijuuden kautta vastuussa kontrollivallan käyttämisestä tilanteissa, joissa päätös

esimerkiksi turvakotijakson keskeytymisestä, päättymisestä tai lastensuojeluilmoituksen teosta tehdään.

”Ja toki kontrollivalta myös siinä kohtaa, et jos arvioidaan, et turvakotijakso ei voi jatkua, et asiakas on niin aggressiivinen, on jotain lääkkeiden väärinkäyttöä tai jotain, tai hän rikkoo turvakodin sääntöjä, ja turvakotijakso täytyy katkaista, et sit se on minä, joka sen tekee.” **Sosiaalityöntekijä 5**

Sosiaalityöntekijä käyttää asiantuntijuuttaan määrittämään sitä, mitkä ovat sellaisia tilanteita, joissa esimerkiksi kynnys jakson keskeytymiselle tai lastensuojeluilmoituksen tekoon ylittyy. Ammatillista taitoa vaatii myös työtehtävien priorisointi, sillä vaikka työtä olisi paljon, turvakoti ympäristönä vaatii työntekijöiltään rauhallista työtahtia ja rauhallista työtettä.

”Totta kai työtä on aika paljon, mutta se nyt on semmoinen, mitä pitää jokaisen sen oman ammattitaitonsa kautta, niin priorisoida tavallaan niitä työtehtäviä, että eihän sitä määräänsä enempää kukaan ehdi tehdä. Ja mä ajattelen, et turvakodissa se on erittäin tärkeää pitää sellainen rauhallinen tahti, koska jos täällä työntekijä lähtee ylivireystilaan itse, niin se heijastuu heti asiakkaisiin.”

Sosiaalityöntekijä 5

Aiempi sosiaalialan työkokemus katsottiin myös tärkeäksi pohjaksi turvakotityölle. Usealla sosiaalityöntekijällä olikin kunnan lastensuojelun sosiaalityöstä ja perheoikeudellisista asioista kokemusta. Tätä osaamista hyödynnettiin etenkin asiakkaan kanssa, sillä asiakkaille lastensuojelun tai perheoikeudellisten asioiden prosessit eivät välttämättä ole selviä. Sosiaalityöntekijä toimii tällöin ikään kuin linkkinä asiakkaan ja muiden viranomaisten välillä selventäen asiakkaalle eri prosessien kulkua ja merkitystä, mutta tuoden myös muille viranomaisille ymmärrystä ja tietoutta siitä, miten väkivaltakokemukset voivat näkyä asiakkaan elämässä joskus hyvin erikoisillakin tavoilla, kuten käyttäytymisessä.

”Ajattelen, että kun lastensuojelu on puuttunut perheen elämään. Niin jotenkin, kun ne miettivät ne asiakkaat niitä prosesseja. Että mitä ne ovat. Niin voin sanoa, että se tarkoittaa sitä, että me edetään näin. Se on semmoinen

linkki oikean lastensuojelun ja asiakkaan välillä, niin se olen sitten minä. Suomennan mitä se tarkoittaa.” **Sosiaalityöntekijä 1**

Sosiaalityöntekijät tarvitsevat taitoa ja osaamista myös vainon tunnistamisessa, sillä asiakkaat ja viranomaiset eivät välttämättä tunnista vainoa. Tyypillisessä tilanteessa vainosta kärsii äiti, jolla on pieniä lapsia, ja jota ex-puoliso vainoaa. Vainoaminen voi olla pyrkimyksiä kontrolloida ex-puolisoa yhteydenotoin, lasten kautta vaatimalla lasten tapaamisia, ilmestymällä työpaikalle tai turvakotiin ilmoittamatta.

” [...] vainohan on täällä meillä noussut viime vuosien aikana. Et esimerkiksi meillä oli viime vuonna useampia asiakkaita, jotka tulivat eron jälkeisen vainon takia tänne. Sitä ei välttämättä hirveän hyvin viranomaiset tunnista, sosiaalihuollossa, ei ehkä poliisissakaan tai terveysviranomaiset, et turvakodin asiantuntijuus on siinä tärkeässä roolissa.” **Sosiaalityöntekijä 3**

Sosiaalityö turvakodeissa vaikuttaa aineiston perusteella olevan monimuotoista ja vaativan monenlaisia taitoja. Turvakodin sosiaalityön asiantuntijuus näyttäytyy laaja-alaisena; taitoja ja osaamista vaaditaan usealta eri osa-alueelta, jotta asiakkaita pystytään auttamaan ja tukemaan kokonaisvaltaisesti ja yksilöllisen tilanteen mukaan. Kuten jo aiemmin mainitsimme, niin reflektiivisen asiantuntijuuden käsitteeseen peilaten, kyse ei ole pelkästään erilaisista menetelmistä tehdä työtä, vaan ennen kaikkea siitä, missä määrin ja millä tavoin työn käytännössä on mahdollista käyttää systemaattista ja suunnitelmallista työtettä. Ajattelemme, että asiantuntijuudessa kyse ei ole pelkästään erilaisista menetelmistä tai työntekijän tiedoista tai taidoista, vaan enemmänkin siitä, miten kaikkea tätä sovelletaan vuorovaikutuksellisesti ja miten siitä rakennetaan toimiva kokonaisuus.

Arvot ja etiikka sosiaalityössä: Sosiaalityön maailmanlaajuinen päämäärä on kansalaisten hyvinvoinnin lisääminen, jolloin sosiaalityö ammattina näyttäytyy hyvinvointityönä (Niemelä 2011; IFSW 2000). Suomen oloissa sosiaalityössä toteutetaan kulloistakin sosiaalipolitiikkaa, jolloin se saa hyvinvointiyhteiskunnalta valtuutuksen toimia ja edistää yhteisöjen hyvinvointia sekä varmistaa kansalaisten sosiaalisten oikeuksien toteutuminen (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011; Niemelä 2011, 13). Useasti sosiaalityön tekeminen on

kuitenkin käytännössä jännitteistä, sillä siihen kohdistuu erilaisia odotuksia ja ristipaineita toisaalta asiakkaan, toisaalta organisaation ja yhteiskunnan tahoilta. Sosiaalityöllä katsotaan silti olevan erityinen eettinen velvollisuus tunnistaa ja nostaa esille sosiaalisia ongelmia sekä yhteiskunnallisia prosesseja, jotka voivat vaarantaa yhteisön, yksilön tai perheiden hyvinvointia (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011,7). Tässä tehtävässä sosiaalityöntekijät ovat etuasemissa, sillä he toimivat sekä ongelmien tunnistamisessa, että niiden ratkaisemisessa osaavina, eettisesti herkkinä ammattilaisina (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011).

Turvakotien sosiaalityössä kohdataan asiakkaita, jotka hakevat apua usein pitkän lähisuhdeväkivaltahistorian haavoittamiin elämäntilanteisiinsa. Tällöin sosiaalityön perimmäiset arvot ja niihin perustuvat eettiset toimintaperiaatteet korostuvat; kriisissä oleva ihminen tarvitsee erityistä apua ja tukea eettisiltä ja asiantuntevilta ammattilaisilta. Tässä luvussa tarkastelemme haastateltujen sosiaalityöntekijöiden mainitsemia työlleen tärkeitä arvoja ja niihin pohjaavaa etiikkaa sosiaalityön perinteisten arvojen ja etiikan kontekstissa. Sosiaalityön arvoja ja arvoille perustuvaa etiikkaa pidetään tiedon ohella tärkeimpinä sosiaalityön toteuttamiseen ja sen sisältöihin vaikuttavina tekijöinä (Raunio 2009, 82). Arvot kertovat sen, minkä ajatellaan olevan hyvää ja toivottavaa ihmiselle, jolloin nämä arvot myös toistuvat työn etiikassa ohjaten eettisten periaatteiden kautta sosiaalityön ammatillista toimintaa (Raunio 2009, 87, 90). Eettiset periaatteet ohjaavat työntekijöitä arvojen mukaisten keinojen ja toimenpiteiden valinnassa (Raunio 2009, 83).

Haastatteluissa sosiaalityöntekijät mainitsivat erilaisia arvoja, joiden katsottiin muodostavan turvakodin sosiaalityön eettiset periaatteet ja siten muodostavan turvakodissa tehtävä sosiaalityön lähtökohdat (esim. Raunio 2009). Tärkeiksi arvoiksi nousivat asiakkaan ihmisarvo, itsemääräämis- ja perusoikeudet, asiakkaan oikeus osallisuuteen ja päätöksen tekoon sekä tasavertaisuus, joiden pyrittiin tulevan esiin turvakotien sosiaalityön käytännöissä. Arvoihin perustuvan etiikan haastateltavat kuvailivat sisältävän avoimuuden, kunnioituksen, läsnäolon, kumppanuuden sekä asiakkaan vapaaehtoisen osallistumisen sekä inhimillisen ja yksilöllisyyttä kunnioittavan käsityksen, joka ottaa huomioon myös asiakkaan tahtisen työskentelyn.

”Jos puhtaasti etiikasta tai ihmiskäsityksestä, niin ajattelen et jokainen ihminen, joka tulee tänne turvakotiin, et on se lapsi tai aikuinen perheineen, et tavallaan heidät otetaan yksilöinä vastaan ja vaikka tilanne kuulostaa samanlaiselta, kuin monen muunkin, niin he ovat kuitenkin yksilöitä, ja se on sitä yksilöä ja perhettä koskeva asia. Että lähdän siinä sitä asiakasta rauhassa kuulostelevaan sekä minä että meidän työntekijät, et sille asiakkaalle annetaan rauha ja mennään sen asiakkaan tahtiin, ja kun aletaan puhua väkivaltatyöskentelystä, niin siinä noudatetaan asiakkaan tahtia.”

Sosiaalityöntekijä 3

Asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja toiveita kunnioitetaan ja asiakkaaseen pyritään luomaan luottamuksellista ja tasa-arvoista suhdetta, mikä mahdollistaa kumppanuuden ja aidon dialogin (Seikkula & Arnkil 2005). Asiantuntija pyrkii kohtaamaan asiakkaan ihminen ihmisenä. Sosiaalityöntekijät kuvasivatkin itseään asiakkaan rinnalla kulkijoiksi, joka on yksi turvakodin sosiaalityöntekijöiden identiteeteistä (Laine 2006). Kumppanuusroolia – ja identiteettiä (Laine 2006) tukee myös sosiaalityöntekijöiden esiintuomat ajatukset asiakkaasta oman tilanteensa asiantuntijana. Asiakkaan kertomiin asioihin lähtökohtaisesti myös luotetaan:

”Siis mä en ajattele meitä ammattiroolissa, vaan aattelen et jokainen ihminen, joka meille tulee, niin on oman tilanteensa asiantuntija.” **Sosiaalityöntekijä 1**

” [...] Et kyl se tarvii kuulla se, et mikä se asiakkaan oma näkökulma, ja toive ja tavoite siihen on, että se ei tarkoita, että se tulisi toteutumaan, mutta kyllä se tarttee kuulla ja me ei voida jyrätä sen asiakkaan päälle sitten tai sen yli.”

Sosiaalityöntekijä 5

” [...] että mahdollisimman pitkään mennään asiakkaan tahtiin. Asiakkaan annetaan rakentaa sitä luottamusta ja sitten et asiakas kertoo. Että me aina lähdetään siitä lähtökohdasta, et me luotetaan siihen mitä asiakas tuottaa, et mitä hän kertoo siitä tilanteestaan.” **Sosiaalityöntekijä 3**

Tällaiset arvot korostavat sosiaalityön emansipatorista, ihmisten valtaistamiseen liittyvää luonnetta, minkä avulla pyritään tukemaan ja edistämään asiakkaiden itsenäistä selviytymistä ja elämänhallinnan paranemista (Raunio 2009; Karvinen 1993a). Turvakodin sosiaalityöhön liittykin asiakkaan valtaistamiseen tähtääviä lähtökohtia ja tavoitteita; turvakotien sosiaalityöntekijät kertoivat ammattieettiseksi lähtökohdikseen asiakkaan kunnioittavan kohtaamisen sekä asiakkaan näkökulman ja päätösten kunnioittamisen, joita pidettiin tärkeinä toimintatapoina niin aikuisten kuin lasten kanssa työskennellessä. Turvakotien sosiaalityöntekijöiden esiin tuomat arvot ja niihin perustuvat eettiset toimintatavat ovat sosiaalityölle tyypillisiä sosiaalityön ammattikunnan arvoja, jotka antavat toiminnalle myös oikeutuksen, ja tuovat esiin sosiaalityön inhimillisyyden kaikille ihmisille kuuluvan ihmisarvon, tasa-arvon ja yksilöllisen vapauden korostamisen kautta (Raunio 2009, 87). Sosiaalityöntekijät pohjaavat väkivaltatyön kontekstissa tekemäänsä sosiaalityötä perinteisiin demokraattisiin ja länsimaisiin arvoihin, joihin perustuen eettiset toimintatavat valitaan.

Turvakodeissa korostuu myös eettinen harkinta silloin, kun joudutaan pohtimaan ja päättämään siitä, ketkä saavat turvakotipalveluita ja kuinka kauan, jolloin sosiaalityöntekijät ovat eettisen ja moraalisen pohdinnan edessä. Samoin moraalista ja normatiivista pohdintaa tarvitaan tilanteissa, joissa perheen ongelmat ovat mittavia, ja tarvitaan erilaisia tumentarpeenselvityksiä tai tutkintapyyntöjä. Se, miten ammattietiikka toteutuu käytännön työssä, riippuu työntekijän tiedollisesta ja taidollisesta osaamisestaan sekä hänen ammattietiikkansa toteuttamisesta (Niemelä 2011). Turvakotien sosiaalityössä nojataan kuitenkin eettistä ja moraalista harkintaa sekä osaamista vaativissa kohtaamisissa modernin yhteiskunnan yleisesti hyväksytyihin arvoihin ja etiikkaan, kuten ihmisarvoon, oikeudenmukaisuuteen ja ihmisoikeuksiin (Raunio 2009, 82, 86; Payne 1996; IFSW 2000). Näihin arvoihin nojaaminen auttaa sosiaalityön toimintatapojen valinnassa, kun turvakodeissa joudutaan pohtimaan kriisitilanteissa olevien asiakkaiden kohdalla rajanvetoa; mikä on hyväksyttävää ja missä menee ymmärryksen rajat.

Raunio (2009, 91) tuokin esiin sen, että kun työntekijä käyttää yhteiskunnallisen organisaation antamaa valtaa, työntekijän tulee samalla arvioida tilanteita eettisiä periaatteita sekä sosiaalialan ammattieettisiä ohjeita vastaan (Talentia 2017). Talentian julkaisemat

ammattieettiset ohjeet korostavat sosiaalityöntekijän asettumista heikompiensa puolelle ja kärsimysten lieventämistä (Raunio 2009; Talentia 2017), mikä välittyi myös haastateltujen sosiaalityöntekijöiden tavoitteina asiakkaan kanssa toimiessaan.

Sosiaalityöntekijät arvioivat tekemiään päätöksiä, kirjauksia tai yhteydenottoja muihin viranomaisiin myös suhteessa työntekijävallankäyttöön, jotta eivät käyttäisi väärin sosiaalityöntekijän valtaansa asiakkaaseen. Sosiaalityöntekijät mainitsivat, että useat turvakotiin tulevat asiakkaat ovat kohdanneet sosiaalipalveluissa vääräksi ja epäoikeudenmukaiseksi kokemaansa vallankäyttöä ja kontrollia, eivätkä sosiaalityöntekijät halunneet lisätä asiakkaiden kokemusta väärästä vallankäytöstä. Jotta tehdyt päätökset olisivat eettisesti kestäviä, työntekijät hyödyntävät päätösten teossa ja niiden oikeutuksessa eettistä harkintaa ja pohtivat tilanteita useilta katsantokannoilta sekä ottavat mahdollisuuksien mukaan asiakkaat mukaan päätöksentekoon.

”Turvakodeissa meillä on hirveen iso valta, kun voidaan päättää, kuka pääsee turvaan ja kuka ei. Voidaan päättää, miten pitkiä jaksot on. Mä aattelen, et meillä on todella iso valta ja meitä valvotaan hirveen vähän. Eri tavalla kuin lastensuojelussa, kun on lainsäädännöllinen ohjeistus niin selkee, niin eihän turvakotityölle ole sellaista samanlaista laista tulevaa. Niin sen takia mä aattelen, et meidän pitää olla tosi tarkkoina jatkuvasti siinä eettisessä pohdinnassa, siitä meidän omasta vallankäytöstä. Miten työntekijöinä käytetään valtaa ja miten me esimerkiksi meidän kirjausten kautta tai meidän yhteistyön muiden viranomaisten kautta, miten me siinä käytetään valtaa”

Sosiaalityöntekijä 5

Tällainen harkinta näyttäytyy selkeänä tilanteissa, joissa turvakodin asiakkailla on kriisitilanteille tyypillistä, joskus poikkeuksellisenä käytöksenä näkyvää, käytöstä. Sosiaalityöntekijä arvioi, milloin tilanne on sellainen, että tarvitaan vahvempaa psyykkistä tukea, kuin turvakodilla on tarjota, kuten vakavissa mielenterveyden ongelmissa tai päihdeongelmissa. Sosiaalityöntekijät pyrkivät erottamaan asiakkaiden kriisitilanteet, joissa asiakkaan reagointi voi olla traumaperäistä ja siten ohimenevää reagointia tilanteeseensa, niistä tilanteista, joissa tarvitaan vahvaa psyykkistä tukea. Siten eettisen harkinnan ja

pohdinnan rinnalle tärkeäksi nousee ymmärrys käytöksen takana vaikuttavista ilmiöistä, mikä vaikuttaa oikeiden tulkintojen tekemiseen.

”Meidän tulee olla todella tarkkoja, ettei me syyllistytä sellaiseen, myös ikään kuin rakenteelliseen tai muuhun vääränlaiseen vallankäyttöön meidän työn kautta [...]” **Sosiaalityöntekijä 5**

Turvakotien sosiaalityötä kuvattiin eettisenä, mutta ristiriitaisena työnä, jossa sosiaalityöntekijä joutuu perustelemaan ja koettelemaan tekemiänsä päätöksiä suhteessa eettisiin toimintaperiaatteisiin, mutta myös työntekijävallankäyttöön. Haastateltavat toivat esiin asiakkailta usein olevan negatiivisia kokemuksia työntekijävallasta aiemmissa sosiaalialan palveluissa, jolloin turvakodissa tällaista pyrittiin välttämään refleктоimalla omaa ja toisten työtä tiimeissä sekä henkilökohtaisesti jokaisen työntekijän toimesta.

7.2 Sosiaalityön erityisasiantuntemus turvakodissa

Haastatteluaineistosta käy ilmi, että sosiaalityöntekijän roolissa korostuu asiakkaan tilanteen kokonaiskuvan näkeminen, joka edellyttää usein tietynlaista välimatkaa asiakkaaseen. Sosiaalityöntekijä vastaa asiakkaiden ja asiakasperheiden kokonaisprosesseista, toimien tavoitteiden asettajana ja seuraajana. Hän pyrkii huomioimaan ja hahmottamaan asiakasperheen tilanteen kokonaisuutena. Myös lapsi nähdään asiakkaana aikuisasiakkaan rinnalla, jolloin sosiaalityöntekijä vastaa myös lapsen tavoitteiden ja lapsityön edistymisestä, vaikka lapsen päivittäinen ohjaustyö on ohjaajien työnkuvaan kuuluvaa. Kun sosiaalityöntekijä vastaa kokonaisprosessista, koetaan ohjaajille vapautuvan tilaa ja aikaa tehdä väkivaltatyötä asiakkaan kanssa. Sosiaalityöntekijät mainitsivat, että etäällä pysyminen on monesti harkittua, sillä se auttaa pitämään liialliset tunteet loitolla.

”Meidän ohjaajat tekee sen [...] Hehän ovat siis lähempänä meidän asiakkaitamme ja perheitä kuin minä. Mutta jotkut lapset sitten haluavat ihan jutella mun kanssa ja tavallaan kaikki lapset kyllä täällä, jotka ovat viikolla, niin heitä kyllä tervehdin ja saatan myös leikkiä ja jutella sillä lailla.”

Sosiaalityöntekijä 3

Kun sosiaalityöntekijä on askeleen kauempana asiakkaasta, ei hän myöskään mene niin tunteella mukaan asiakkaan tilanteeseen ja pystyy tämän takia palauttamaan vaikeassa tilanteessa esiin sen, mikä on olennaista ja kokonaisuuden kannalta merkityksellistä.

Kun sosiaalityöntekijä vastaa kokonaisprosessista, vapautuu ohjaajille aikaa tehdä varsinaista asiakkaan lähellä tehtävää asiakastyötä. Sosiaalityöntekijällä ei ole omia asiakkaita, joiden kanssa työskennellä, vaan hän toimii asiantuntijaroolissa, kun taas ohjaajilla on nimetyt asiakkaat.

”Sosiaalityöntekijällä on kuitenkin vähän toisenlainen asiantuntijuus ja toimenkuva, että mulla se näkyy sillä lailla, että ne muut tekevät sitä asiakastyötä, ja se on heidän perustehtävä. Kun mun perustehtävä ei ole asiakastyö, vaan johtaa niitä prosesseja, niin siinä se näkyy se erikaltaisuus. Se oman asiantuntijuuden tuominen siihen arkeen.” **Sosiaalityöntekijä 1**

”Mä näen jotenkin, että nämä ohjaajat, jotka säännöllisesti tapaa asiakasta tai on koko ajan siellä ikään kuin ”kiinni asiakkaan iholla”, käy niitä keskusteluita siellä. Siellä puhutaan tosi paljon juuri tästä väkivallasta ja käydään sitä prosessia. Otetaan niitä tunteita vastaan, sitä ailahtelua [...] Ne ottaa tosi paljon vastaan sitä prosessia. Ne tekevät sen raa’an työn, sen väkivaltatyön.” **Sosiaalityöntekijä 7**

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluista käy ilmi, että heidän työnkuvansa eroaa ohjaajien tekemästä työstä useassa kohtaa. Sosiaalityöntekijä ottaa asiakkaan tilanteisiin kantaa asiantuntijuutensa perustuen toimien myös tarvittaessa rajaajana ja ”peräseinänä”. Sosiaalityöntekijällä on vahva osaaminen lastensuojelun prosesseista ja päätöksistä, vahvaa lainopillista osaamista, esimerkiksi lastensuojelulaista ja perheoikeudesta sekä palvelurakenteesta.

” [...] turvakodissa usein se vastaava on sosiaalityöntekijä. Se nyt eroaa tässä meidän ohjaajajoukkomme työnkuvasta. Että muilla ei ole sellaista asemaa. Ja ehkä kiperissä paikoissa tarvitaan, rajaa asiakkuutta. Että nyt tämä päättyy tai

sitten jatkaa, jos on perusteita. Se on ehkä se missä mun sanalla on merkitystä.” **Sosiaalityöntekijä 2**

Sosiaalityöntekijä jakaa informaatiota erilaisista viranomaisverkoston prosesseista, asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista sekä tuo asiakkaalle ymmärrettäväksi erilaisia palveluverkostoihin liittyviä rakenteellisia seikkoja. Sosiaalityöntekijät toimivat usein myös esimiesroolissa, joka eroaa ohjaajien roolista, joilla ei ole esimiesvastuuta. Toisaalta sosiaalityöntekijät kuvaavat rooliaan myös asiakasta tukevaksi, sillä he tuovat esiin erilaisia tapoja ja mahdollisuuksia toisin toimiseen eri tilanteissa.

”Asiakasprosessien kokonaisvastuu on sosiaalityöntekijällä, että mitä lähdetään työstämään ja sitten se verkostoyhteistyö. Yhteistyö sinne kuntien sosiaalitoimistoihin ja muihin yhteistyötahoihin. Ja sen prosessin vetäminen. Osallistun aina näihin asiakkaan verkostopalavereihin, missä tehdään niitä linjauksia ja mietitään kokonaisuutta. Että semmoinen kokonaisvastuu.”

Sosiaalityöntekijä 4

”Totta kai meidän ohjaajat pitkällä kokemuksella myös tietävät nämä, mutta mä olen heille sellainen heidän työskentelynsä tuki ja sitten tuki myös asiakkaille.” **Sosiaalityöntekijä 3**

”Että on selkeä tulo, oleminen ja lähtö. Se tehdään suunnitellusti ja hallitusti, et olen sellainen koordinoija ja johtaja siinä. Toki omaohjaaja myös ottaa oman koppinsa siitä, mutta sosiaalityöntekijä katsoo enempi sitä kokonaisuutta.” **Sosiaalityöntekijä 1**

Sosiaalityöntekijä vastaa turvakodin suunnitelmallisesta työstä sekä turvakodin ulkopuolisesta viranomaisyhteistyöstä, mutta myös ohjaajat tekevät lastensuojeluilmoituksia tai ovat yhteydessä kuntaan. Sosiaalityöntekijällä on kuitenkin vastuu yhteistyön toteutumisesta ja yhteydenpidosta. Sosiaalityöntekijällä on myös vahva rooli asiakkaan tukiverkoston rakentamisessa asiakkaan ja omaohjaajan kanssa, jotta lyhyen turvakotijakson jälkeen asiakas saisi asuinkunnastaan tarpeelliset jatkopalvelut ja tuen esimerkiksi sosiaalipalveluista, perhepalveluista tai lastensuojelusta.

Sosiaalityöntekijän ja ohjaajan työ turvakodissa tuotiin haastatteluissa esiin osin myös kuormittavana, sillä asiakkaiden kokemukset ovat usein rankkoja. Tämä lisää työntekijän työn henkistä kuormaa. Asiakkaiden kohtaamien tilanteiden ja tapahtumien henkisen kuormittavuuden vuoksi sosiaalityöntekijän tulee pitää omasta ja ohjaajien jaksamisesta huolta.

” [...]me ollaan niin äärikertomusten ja tarinoitten äärellä, että sen kuormittavuus on aika suuri. Jotenkin se itsestään huolenpito, ja minä kun olen esimies, niin sitten on vielä se työntekijöistä huolenpito, se on niin tärkeätä.”

Sosiaalityöntekijä 1

”Kyllähän se haaste just on se, et onhan tää tosi yksinäistä, kun on ainut oman ammattikunnan edustaja tässä.” **Sosiaalityöntekijä 5**

Turvakotien sosiaalityö koettiin myös yksinäisenä, sillä turvakodeissa on usein vain yksi sosiaalityöntekijä ja asiakkaiden tilanteet ja väkivaltaan liittyvät asiat voivat toisinaan tuntua raskailta kantaa.

7.3. Väkivaltaymmärrys osana asiantuntijuutta

Väkivaltakäsitykset sekä ymmärrys väkivallan syistä ja seurauksista muodostavat osan turvakodin sosiaalityön asiantuntijuudesta, sillä erilaiset väkivaltakäsitykset yhdistyvät laaja-alaiseksi ymmärrykseksi, jota työssä hyödynnetään muuttuvissa asiakastilanteissa. Turvakoti on työskentelyalueena ristiriitainen ja vaatii monenlaista osaamista (Laine 2006), sillä turvakodeissa kohdataan sekä uhrit että väkivallan tekijät; kaikkia pyritään auttamaan ja ohjaamaan väkivallattomaan tulevaan, mutta myös ymmärtämään, mistä väkivalta kunkin asiakkaan kohdalla aiheutuu ja kuinka sitä voitaisiin ehkäistä.

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa esiintyi erilaisia käsityksiä, joiden avulla väkivaltaa pyritään ymmärtämään ja tarkastelemaan. Tällaisia käsityksiä olivat sukupuolittunut väkivalta, kontrollivaltaan liittyvä väkivalta sekä maahanmuuttajien kohtaama väkivalta ja siihen liittyvät kulttuuriset tekijät, erityiskysymyksen kautta hahmottuva väkivaltaymmärrys sekä identiteettieroihin liittyvä ymmärrys. Lisäksi väkivaltailmiöön nähtiin vaikuttavan

yleisemmin yhteiskunnalliset rakenteet ja individualistisen yksilökulttuurin korostuminen, joka näkyy puuttuvina sosiaalisina tukiverkostoina sekä toisinaan pitkään jatkuvina lähisuhdeväkivaltatilanteina, joita ei ole havaittu tai osattu ottaa puheeksi joko lähipiirissä tai viranomaisverkostoissa. Nämä erilaiset käsitykset väkivallasta ja sen syistä yhdistyvät laaja-alaiseksi ymmärrykseksi lähisuhdeväkivallan problematiikasta. Sosiaalityöntekijät hyödyntävät tätä ymmärrystä sosiaali- ja väkivaltatyössä siten, että jokaisen asiakkaan tilannetta katsotaan toisaalta yksilöllisesti, mutta myös erilaisten lähisuhdeväkivaltakäsitysten ja väkivallan laaja-alaisen ymmärryksen kautta.

Haastatteluissa tuli esiin se, että kaikissa turvakodeissa väkivaltaan suhtaudutaan ja siitä keskustellaan avoimesti, asiapitoisesti ja yksityiskohtaisesti välttämättä kiertoilmaisuja ja tulkinnanvaraa. Tällainen avoimuus ja suorapuheisuus vaikuttivat haastatteluissa olevan yksi asiantuntijuuden elementeistä. Asiakkaan yksilökeskusteluissa väkivallasta puhutaan suoraan ja selvitetään tarkasti väkivallan muodot, teot, kestot, tiheys sekä tilanteet, joissa väkivaltaa on ollut, jotta asiakkaan kanssa tavoitetaan yhteinen ymmärrys asiakkaan tilanteesta. Turvakotien sosiaalityössä asiakkaan tilannetta pyritään ymmärtämään laaja-alaisesti ja eri näkökulmista, jotta asiakas tulisi kokonaisvaltaisesti ymmärretyksi ja kuulluksi. Haastatellut sosiaalityöntekijät kuvasivatkin haastatteluissa asiakkaan roolia merkittäväksi, kun väkivaltaa pyrittiin ymmärtämään osana juuri tietyn asiakkaan elämää. Asiakkaan koettiin osallistuvan oman tilanteensa määrittelyyn yhtenä tiedon tuottajana yhdessä sosiaalityöntekijän ja ohjaajien kanssa.

” [...]et se asiakas tuo sen näkemyksen, et mikä se hänen tilanteensa on, ja siihen liittyvä lähisuhdeväkivalta ja sitten se määrittelee hyvin pitkälle sitä väkivaltatyöskentelyä ja ilmiötä.” **Sosiaalityöntekijä 1**

Asiakkaan kanssa käytävien keskustelujen lisäksi, turvakodin sosiaalityöntekijä keskustelee lähisuhdeväkivallasta työryhmän kanssa, jolloin väkivallan syitä ja yhteyksiä pohditaan yleisesti ilman asiakkaan läsnäoloa. Asiakkaan tieto ja hänen asiantuntijuutensa koettiin voimavarana ja tärkeänä osana tiedontuottamista ja ymmärryksen rakentamista asiakkaan näkökulmasta.

”Aattelen, että on se toinen puoli siitä väkivaltakeskustelusta, mitä me työntekijöiden kanssa käydään, mikä liittyy enemmän siihen vallankäyttöön ja siihen eettiseen pohdintaan. Et mistä se väkivalta just johtuu missäkin tilanteessa. Mikä sitten voi olla vähän abstraktimpaa keskustelua. Versus jos me puhutaan itse siinä keississä olevasta väkivallasta, et sit me yritetään olla mahdollisimman yksityiskohtaisia ja tarkkoja niissä ilmaisuissa.”

Sosiaalityöntekijä 5

Työntekijöiden käsitykset väkivallasta, mutta myös uhrista ja uhriudesta voivat vaihdella (Laine 2006). Laineen (2006, 140–141) tutkimuksen mukaan turvakodin työntekijät käsitteellistävät perheissä tapahtuvan väkivallan ensisijaisesti parisuhdeväkivallaksi: väkivalta nähdään usein aikuisen miehen ja naisen välisenä sukupuolittuneena väkivaltana, jossa nainen on väkivallan uhri ja mies tekijä (Laine 2006; myös Ronkainen 1998, 2; Piispa & Heiskanen 2017). Myös tässä tutkimuksessa haastatellut sosiaalityöntekijät toivat esiin sen, että lähisuhdeväkivalta ilmiönä näyttäytyy useimmiten turvakodeissa sukupuolittuneena samalla tavoin, kuin parisuhdeväkivalta näyttäytyy yhteiskunnallisesti; tilastojen valossa väkivallantekijät ovat useammin miehiä kuin naisia (Ronkainen 2017).

Haastatellut sosiaalityöntekijät kertoivat, että miesten osuus turvakodeissa on parin prosentin luokkaa, kun taas naisten osuus turvakodeissa on yli 90 prosenttia, huolimatta siitä, että miesten osuus on kasvussa. Suomessa lähisuhdeväkivalta näyttäytyykin käytännön kokemuksiin ja tilastoihin perustuen sukupuolittuneena (Husso 2003; Piispa & Heiskanen 2017; Niemi ym. 2017; Husso 2003; Ronkainen 2008; Flinck & Paavilainen 2010, 187).

”Kyllähän se meille turvakodissa näyttäytyy sukupuolittuneena.”

Sosiaalityöntekijä 4

”Kyllä siis suurin osa meidän asiakaskunnasta on naisia, jotka on kohdannut väkivaltaa. Näin niin kun yleistäen suurin osa on naisia. Joitain miehiä on vuoden aikana. Mutta se prosentuaalinen määrä on pieni miehiä verrattuna naisiin, jotka tulevat.” **Sosiaalityöntekijä 7**

Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että lähisuhdeväkivaltaan vaikuttavat myös yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet, jotka korostavat lähisuhdeväkivallan sukupuolittuneisuutta:

” [...]et ne tavallaan on meidän yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet, ja myös muiden kulttuurien rakenteet, mitkä vielä ylläpitää sitä, et se väkivalta kohdistuu pääasiassa naisiin...mikä ei nyt tarkoita, etteivätkö naiset myös käyttäisi väkivaltaa ja etteikö siitä myös pitäisi puhua, mutta toistaiseksi tilanne nyt kuitenkin on tää, että onhan se sukupuolittunutta.”

Sosiaalityöntekijä 5

Sosiaalityöntekijöiden väkivaltatyön asiantuntijuus ei kuitenkaan rajoittunut vain sukupuolittuneeseen väkivaltakäsitykseen, vaan sen lisäksi työntekijät nostivat esiin ymmärrystä siitä, että väkivalta voi olla molemminpuolista; tekijä voi olla kumpi tahansa puolisoista tai muu perheen lähipiiriin kuuluva. Kaikissa sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa tuotiinkin esiin molemminpuolisen väkivallan mahdollisuus ja naisten mahdollinen väkivalta puolisoa tai lapsia kohtaan. Nainen siten nähtiin myös mahdollisena väkivallan tekijänä, mikä murtaa ymmärrystä naisesta väkivallan kokijana ja alisteisena väkivaltaiselle miehelle, sillä Suomessa naisten tekemä väkivalta on jonkin verran lisääntynyt (Flinck 2006). Tutkimusten mukaan molemmat puolisoista voivatkin olla sekä väkivallan tekijöitä että kokijoita (Flinck 2006; Flinck & Paavilainen 2010, 188; Johnson & Ferraro 2000), mikä asiantuntijoiden tulee ottaa huomioon. Sosiaalityön asiantuntijalta vaaditaankin tilanteen monialaista tarkastelua, jolloin perheen lähisuhdeväkivaltatilannetta ja väkivallan tekijyyttä sekä uhriutta joudutaan katsomaan usealta eri kannalta.

Haastatteluista välittyi myös se, että sosiaalityöntekijät suhtautuvat naisten itsensä kertomiin omiin väkivallan tekoihin siten, että ne pyritään ottamaan todesta. Turvakodeissa pyritään olemaan valmiita kuulemaan myös naisen tekijyys ja huomioimaan se osana asiakkaan kanssa tehtävää väkivaltatyötä, vaikkakin naisten tekemän väkivallan ajateltiin olevan usein lievempää naisten ja miesten välisten fyysisten erojen vuoksi. Tutkimusten mukaan lähisuhdeväkivallalla todella useimmiten ovat vakavammat seuraukset juuri naiselle, sillä nainen on tilanteissa fyysisesti heikompi ja jää alakynteen, jolloin naiselle aiheutuu kaksi kertaa useammin fyysisiä vammoja ja yli kolme kertaa useammin psyykkisiä seuraamuksia (Piispa & Heiskanen 2017; Nyqvist 2001).

”Ennen oli vielä enemmän sukupuolittunutta. Jos nainen vaikka yritti kertoa täällä, että hänkin on jotain tehnyt, niin täällä vähäteltiin sitä naisen tekijyyttä. Ja saatettiin sanoa, että no sähän varmaan puolustit itseäsi. Tai no että sehän on pientä, mitä sä oot tehnyt. Mutta että nyt ollaan valmiimpia kuulemaan se, että se ei oo enää niin sukupuolittunutta kuin aiemmin.” **Sosiaalityöntekijä 6**

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa toistui lähisuhdeväkivallan ymmärtäminen myös sukupuolineutraalin kontrolli- ja valtateorian kautta, jossa väkivalta nähdään tekijän keinona käyttää valtaa suhteessa uhriin. Kontrolliteorian mukaan lähisuhdeväkivalta aiheutuu toisen osapuolen vallan ja hallinnan tarpeesta, joka saadaan aikaan viime sijassa käyttämällä väkivaltaa uhriin (Husso 2003). Vääränlaista valtaa voi pyrkiä käyttämään yhtä lailla nainen kuin mieskin. Toisaalta haastatteluissa nousi esiin myös valta- ja kontrolliteorian osalta se, että ”perinteiset roolit” vaikuttavat yhä ja mies on fyysisesti voimakkaampi ja siten todennäköisempi fyysisen väkivallan käyttäjä. Joten vaikka väkivaltaan lähtökohtaisesti suhtauduttaisiin sukupuolineutraalisti, on turvakotiympäristössä oleva väkivalta sukupuolittunutta.

”Kyllähän me aika paljon lähdetään siitä, että se on kontrolliteoriaan tai tämmöiseen pohjautuva. Että siinä on toisella osapuolella tarve hallita ja käyttää sitä valtaa siihen muuhun perheeseen. Ja jos toinen ei siihen alistu, niin turvaudutaan siihen fyysiseen väkivaltaan, et jos ei pysyt perinteisissä rooleissa.” **Sosiaalityöntekijä 6**

Sukupuolineutraalin lähisuhdeväkivaltakäsityksen takana on ajatus siitä, että aikuiset perheenjäsenet ovat tasa-arvoisia ja yhtä lailla väkivaltaisista, jolloin sukupuolen merkityksiä väkivaltaan ei tulisi korostaa (Husso 2003). Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa väkivallasta puhuttiin epätasaisena valtasuhteena puolisoitten välillä, jolloin väkivallan kokijan nähdään olevan alisteisessa asemassa tekijään nähden ja kokija saattaa kohdata fyysisen väkivallan lisäksi henkistä, taloudellista, kunnia- tai uskonnollista väkivaltaa tai eron jälkeistä vainoa. Tässä näkemyksessä ei kuitenkaan oteta kantaa väkivallan tekijän sukupuoleen, vaan väkivalta nähdään tekoina, joilla tavoitellaan valtaa ja kontrollia suhteessa uhriin.

Sosiaalityön väkivaltatyön asiantuntijuuteen liitettiin myös vainon käsite, joka nousi lähes jokaisessa sosiaalityöntekijän haastattelussa esiin. Turvakodit ovat etulinjassa tunnistamassa vainoa, mistä syystä vainon merkkien tunnistaminen ja vainoon liittyvien ilmiöiden ymmärtäminen koettiin hyvin tärkeänä. Haastateltavat toivat esiin, että vainon avulla tekijä pyrkii saamaan kokijan hallintaansa ja pyrkii käyttämään valtaansa tähän.

”Vainosta on paljon julkisuudessakin puhuttu. Noin 10 % on kokenut sitä vainoa. Pakottavan kontrollin käsite on sellainen uusi, joka näkyy myös. Se liittyy henkiseen väkivaltaan. Katsotaan, että se on voimakasta kontrollia ja vallankäyttöä. Rajoitetaan kaikkea siinä toisen elämässä ja kontrolloidaan kaikkea mitä toinen tekee. Siitä on tutkimuksia tehty, että jos siinä parisuhteessa on ollut pakottavaa kontrollia, niin riski siihen, että se muuttuu eron myötä vainoksi, on huomattavasti korkeampi. Verrattuna vaikka semmoisiin, jossa on ollut sitä fyysistä väkivaltaa.” **Sosiaalityöntekijä 4**

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa mainittiin myös, että turvakotiympäristössä vaino näyttäytyy siten, ettei väkivalta päätykään eroon, vaan jatkuu eron jälkeisenä vainona. Tämä vaikuttaa uhrin lisäksi myös turvakodissa oleviin perheen lapsiin (mm. Nikupeteri 2016). Hautanen (2017, 121, 129–132) nostaa esiin vanhempien eroon liittyvät lasten tapaamis- ja huoltokäytännöt, joihin saattaa liittyä eron jälkeisen väkivallan riskiä. Myös sosiaalityöntekijät nostivat haastatteluissa eroon, kuten lasten tapaamisiin, liittyvät käytännön asiat areenana, jossa väkivallan riski on kasvanut. Tätä riskiä sosiaalityöntekijät kertoivat ottavansa esiin muiden viranomaisten tai verkostojen kanssa toimiessa.

Turvakodin sosiaalityöntekijät pyrkivät tarkastelemaan ja ymmärtämään lähisuhdeväkivaltatilanteita useista katsantokannoista, vaikka turvakotien kohtaama lähisuhdeväkivalta näyttäytyykin turvakodeissa edelleen käytännössä vahvasti sukupuolittuneena. Moniuloitteisen ymmärryksen väkivallan tekijyydestä ja kokijuudesta voi katsoa kuitenkin muodostavan osan sosiaalityöntekijän väkivaltatyöhön liittyvästä asiantuntijuudesta. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuudelle on merkityksellistä erilaisten väkivaltailmiöiden ymmärrys, mutta myös niiden sovellus käytäntöön. Jokaisen asiakkaan tilanne on erilainen ja yksilöllinen, jolloin asiakkaan tilanteen ymmärtämiseen joudutaan käyttämään erilaisia käsityksiä ja ymmärryksiä väkivaltailmiöstä niitä yhdistellen.

Haastatellut sosiaalityöntekijät kertoivat kokevansa lähisuhdeväkivallan merkitykset vakavina niin kokijaan, väkivallalle altistuneisiin lapsiin kuin tekijäänkin. Haastateltavien puheissa väkivalta toistui kaikkia osapuolia traumatisoivana ilmiönä, josta ajateltiin aiheutuvan erityisesti kokijoille, eli useimmiten lapsille ja naisille, eri tavoin ilmenevää traumaan liittyvää oireilua (myös Hautanen 2017). Turvakodeissa olevien asiakkaiden oirehtiessa useilla eri tavoilla, nousee sosiaalityöntekijöiden osaaminen ja asiantuntijuus oireiden ja asiakkaan tarpeiden ymmärtämisessä ja niihin vastaamisessa merkitykselliseksi.

Sosiaalityöntekijät nostivat esiin erityisesti lähisuhdeväkivallalle altistuneet lapset ryhmänä, joka nähtiin tukea ja apua tarvitsevana. Lähisuhdeväkivallalta ja siihen liittyvät terveyttä ja hyvinvointia heikentävät ilmiöt nähtiin monella tapaa vaikuttavan perheen lapsiin, sillä lapset ovat suojaamattomia ja puolustuskyvyttömiä joutuessaan kohtaamaan vanhempien välistä tai toiseen vanhempaan kohdistuvaa väkivaltaa (mm. Fagerlund 2016; Sterne & Poole 2010).

Turvakotien sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa lapsesta puhuttiin traumaattisten väkivaltakokemusten kokijana ja osallisena sekä avuntarvitsijana (myös Hautanen 2017, 126; Oranen 2001), johon väkivallalle altistuminen vaikuttaa negatiivisella tavalla, vaikka lapset eivät näkisikään sitä monin silmin tai olisi väkivallan kohteena (Hautanen 2017; Edleson 1999). Lähisuhteissa tapahtuva väkivalta aiheuttaa lapselle perustavanlaatuisen ristiriidan; se, jonka tulisi turvata ja tuoda lohtua, tuottaakin väkivallan ja turvattomuuden kokemuksia ja näyttäytyy turvan, hoivan ja lohdun tuojan sijaan pelottavana (Edleson 1999). Tätä lasten kohtaamaa turvallisuusvajetta turvakotien väkivaltatyössä pyritään paikkaamaan turvakotijakson aikana.

Sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta hyödynnetään myös turvakotiasiakkaille annettavassa psykoedukaatioissa, jossa vanhemmille kerrotaan väkivallan vaikutuksista lapsiin. Väkivaltainen käytös ja uhriutuminen voivat siirtyä lapsuudesta aikuisuuteen mallioppimisen, aggressioiden syntymisen ja syrjäytymisriskin kautta (Holt ym. 2008), ja sosiaalityöntekijöiden puheissa toistuivat vanhempien halu ehkäistä lastensa mallioppiminen ja väkivallan seurauksista kärsiminen. Työntekijät kertoivat tuovansa

vanhemmille tietoutta siitä, että lapsiperheissä tapahtuva lähisuhdeväkivalta heijastuu aina lapsen kokemusmaailmaan (Hautanen 2017).

Lapsille voi aiheutua väkivallalle altistumisesta kognitiivisia, sosiaalisia ja emotionaalisia ongelmia, jolloin lapset kärsivät peloista, turvattomuudesta, kiintymyssuhteen ongelmista, käyttäytymishäiriöistä, sosiaalisten suhteiden vaikeuksista, itsetunto-ongelmista ja koulunkäyntivaikeuksista (Holt ym. 2008). Samanlaisia oireita sosiaalityöntekijät kuvasivat asiakkaissaan, mutta toivat esiin myös sen, että vaikka väkivaltaan liittyvä oirehtiminen tunnistetaan ja ymmärretään hyvin turvakodeissa, ei lähisuhdeväkivaltaan liittyvää oirehtimista ja traumatisoitumista useinkaan tunnisteta muissa sosiaali- ja terveyspalveluissa, mikä vaikeuttaa asiakkaiden avunsaamista.

”Kyllä meillä on tosi paljon aggressiivisesti oireilevia lapsia, jotka lyövät toisia lapsia, lyö aikuisia, saattaa sylkeä, purra, potkia. Sitten käyttää komentelevaa kieltä muita kohtaan. Sellaista mallioppimista, että purkaa tavallaan sitä pahaa oloa, mutta myöskin mallioppimista, että puhuu samaan käskyttävään sävyyn muille lapsille ja omille vanhemmalle myöskin. Että matkii isän käytöstä, niin kun pojat, äitiä kohtaan.” **Sosiaalityöntekijä 6**

Sosiaalityöntekijät kertoivat pyrkivänsä tuomaan ammatillista osaamistaan ja ymmärrystään myös muiden viranomaisten ja verkostojen tietoon, jotta oireilun taustat tulkittaisiin oikein turvakodin ulkopuolellakin. Vaikka väkivallan vaikutukset lapsiin ja kokijoihin ymmärretään turvakotien sosiaalityössä, vaatii asiakkaiden traumaoireilu erityisiä taitoja myös työntekijöiltä, jotta asiakasta osataan tukea oikealla tavalla. Koettu väkivalta, väkivallan pelko ja sen uhka näkyvät väkivallan kokijassa ja väkivallalle altistuneissa lapsissa kuitenkin aina yksilöllisesti, sillä kaikki eivät reagoi väkivaltaan altistumiseen samalla tavoin (Hautanen 2017, 126- 127).

”Myös sille tekijälle, niin se on äärimmäisen traumatisoiva kokemus se väkivallan käyttäminen. Mä aattelen, et se näkyy ihan hirveen monella tapaa. Ja se riippuu paljon ihmisestä, sekä lapsesta että aikuisesta. Että mikä se kenenkin kohdalla on se oireilu ja ilmenemismuoto, et miten se trauma tulee näkyväksi. Se näkyy myös hirveen pitkälle sen jälkeen turvakodin ulkopuolella,

hirvee määrä sellaisia ihmisiä, jotka käyttävät sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palveluita ja siinä taustalla on se väkivallasta johtuva trauma ja sitä ei vaan tunnisteta sitä traumaa.” Sosiaalityöntekijä 5

Lapsiperheissä tapahtuva lähisuhdeväkivalta heijastuu myös vanhempien vanhemmuuteen (Hautanen 2017). Lähisuhdeväkivalta aiheuttaa vanhemmalle pelkoa, stressiä ja masennusta, jotka vaikuttavat heikentävästi vanhemmuuteen, vanhemman ja lasten väliseen vuorovaikutukseen sekä nostaa riskiä siihen, että äiti kohdistaa väkivaltaa omiin lapsiinsa (Holt ym. 2008; Hautanen 2017; Lattu 2016). Äidin kohtaama väkivalta vähentää usein myös äidin auktoriteettia lasten silmissä (Hautanen 2017). Tällaisiin ilmiöihin turvakodin sosiaalityöntekijät hyödyntävät asiantuntijuuttaan ja väkivaltatyön osaamistaan, jotta perheiden tilanne normalisoituisi ja vanhempi saisi lisää voimavaroja sekä oikeanlaisia tapoja riittävän hyvään vanhemmuuteen.

Toisaalta sosiaalityöntekijät mainitsevat, että väkivallan seuraukset eivät ole kuitenkaan aina samanlaisia suhteessa naisten vanhemmuuteen; toiset äidit voivat olla sensitiivisempiä ja tukea lapsiaan entistä enemmän ja pyrkivät suojaamaan heitä väkivallan seurauksilta (Holt ym. 2008). Ojurin (2004) mukaan etenkin turvakodin asiakkaille omat lapset ja vanhemmuus näyttäytyivät voimaannuttavana tekijänä, joka auttoi selviytymään väkivallasta. Lasten tarpeisiin havahtuminen voi saada monet myös hakemaan eroa väkivaltaisesta puolisoista (Kaattila 2017). Samat ilmiöt toistui turvakodin sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa. Turvakodeissa pyritään väkivallan ehkäisyyn väkivaltatyön avulla. Sosiaalityöntekijät kertoivat haastatteluissa, että turvakodin väkivaltatyön koetaan auttavan useimpia asiakkaista, jolloin näiden asiakkaiden kohdalla väkivalta loppuu joko eron tai uusien käyttäytymismallien myötä.

Sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuteen sisältyy erilaiset näkemykset lähisuhdeväkivallan ja sen ehkäisyn problematiikasta, joiden avulla pyritään ehkäisemään väkivaltaa uusien näkökulmien antamisen kautta; nostamalla esiin lapsi ja kertomalla väkivallan vaikutuksista lapsen elämään ja antamalla asiakkaalle väkivaltaan liittyen psykoedukaatiota.

”Ja sitten tietenkin, kyl mä ajattelen, että väkivallasta puhumisella ja siihen kantaa ottamalla. Että se on väärin. Että se on vaurioittavaa ja se on rikos. Ja sitä ei saa tehdä ja mitä se aiheuttaa lapsille. Niin kyllä sillä puheella, ainakin yritän vaikuttaa siihen, että se ihminen näkisi sen semmoisena tärkeänä asiana, sekä itselle että niille lapsille.” **Sosiaalityöntekijä 7**

Turvakodin sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuuteen kuuluu myös väkivaltaa ehkäisevän työn tekeminen esimerkiksi kouluttamalla, pitämällä puheita, osallistumalla seminaareihin ja paneeleihin tai antamalla haastatteluja lehtiin.

”Mutta tää ennalta ehkäisevä työ, niin kyllä mä itse aika paljonkin osallistun tälläisiin esimerkiksi käyn kouluttamassa. Ja meillä käy täällä paljon opiskelijoita ja itse osallistun tällaisiin seminaareihin ja saatan olla puhumassakin niissä tai jossain paneeleissa, joihin osallistuu koulun työntekijöitä. Eli tällaisia perustason työntekijöitä. Ja että miten he voivat sitä väkivaltaa ehkäistä ja miten siihen puuttua. Ja miten voidaan vaikka kouluissa ottaa kasvatuksellisesti huomion just tää. Just kysyttiin, et voisiko jossain yhteiskuntaopissa, missä puhuttaisiin, että tää väkivalta on väärin ja mitä kaikkea se väkivalta on ja tällein.” **Sosiaalityöntekijä 6**

Lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan ja sen uhkaan koetaan olevan vahva velvollisuus puuttua, ja turvakodeista ollaan yhteydessä lastensuojeluun aina, jos asiakkaalla on alaikäisiä lapsia. Kynnyksen lastensuojeluilmoituksen tekoon ajatellaan ylittyvän, vaikka lähisuhdeväkivalta ei olisikaan kohdistunut lapseen. Jos vanhempien välillä on väkivaltaa, lapsi altistuu väkivallalle tavalla tai toisella. Tällaiset yhteydenotot lastensuojeluun koetaan väkivallan ehkäisynä. Sosiaalityön asiantuntijuutta tarvitaan, kun moniammatillisessa tiimissä päätetään tehdä lastensuojeluilmoitus asiakasperheen lapsista, sillä sosiaalityöntekijä toimii usein tiimin esimiehenä ja asiakkaan turvakotijaksosta vastaavana työntekijänä.

Toisaalta sosiaalityöntekijät mainitsivat, että väkivaltaa pyritään ehkäisemään siten, että asiakasta kuullaan ja otetaan hänen tilanteensa vakavasti. Usealla asiakkaalla on ollut

kokemus siitä, ettei häntä ole kuultu, vaikka väkivallasta ja avun tarpeesta on yritetty kertoa muualla.

”No se, että pitää kuulla, että kun ihminen tulee turvakotiin, niin oon saanut kuulla sitä, että on yrittänyt ehkä puhua jossain, että tarvitsee apua. Mutta tää on ehkä viranomaispuolella vaikea asia ottaa puheeksi. Että onko teillä väkivaltaa, tai suora kysymys väkivallasta. Ei semmoista systeemiä ole. Mutta se tahti tänä päivänä on tuolla sosiaalipuolella sellainen, että on välillä sitten helpompi, ettei näe tai kuule kaikkea, tai sitten menee ihan oikeasti ohi, koska on niin hektistä.” **Sosiaalityöntekijä 1**

Lisäksi osana väkivallan ehkäisyä kannustetaan muitakin toimijoita väkivallan puheeksi ottoon.

”Mä ajattelen, että se on reilua, että kysytään suoraan, että tarvitsisiko apua. Ja että minulla tulee sellainen olo, että tässä on nyt jotain.” **Sosiaalityöntekijä 1**

Tärkeä osa väkivallan katkaisua ja ehkäisyä on kuitenkin asiakkaan haastaminen pohtimaan elämäänsä ja valintojaan, joita hän on tehnyt.

”Väkivalta ei koskaan ole hyväksyttävää tai oikein, mut meidän tehtävä täällä ei oo syyllistää ketään, vaan miettiä yhdessä. Ja asiakkaan pitää kanssa itse tehdä ne ratkaisut. Niitä näkökulmia voidaan antaa, ja yrittää saada se asiakas sitten itse hoksaamaan.” **Sosiaalityöntekijä 3**

Turvakotien sosiaalityössä asiakkaan toimijuutta vahvistetaan kuuntelemalla asiakasta, ottamalla huomioon asiakkaan omat toiveet ja näkökulmat tilanteeseensa sekä hyväksymällä asiakkaan tekemät päätökset. Asiakasta kunnioitetaan ja hänen omia vaikuttamisen mahdollisuuksia pyritään vahvistamaan, jolloin päätöksiä ei tehdä asiakkaan puolesta, vaan asiakkaalle tarjotaan erilaisia näkökulmia tilanteeseensa.

”Mut sit mä aattelen, et miten turvakodissa sit, miten sitä voidaan ehkäistä. Niin se on juurikin asiakkaan kuunteleminen ja hänen eri näkökulmansa

hyväksyminen. Myös sen hyväksyminen, et se ei ole välttämättä hänen tavoite sen suhteen lopettaminen. Mä aattelen, että me kunnioitetaan asiakkaan näkemystä, mutta tuodaan siihen meidän osaamisella se psykoedukaatio ja se ymmärrys. Mut myös kunnioittaa sitä et se on loppu viimein hänen ratkaisunsa. Ja sit mä aattelen, et se että me kunnioitetaan asiakasta, niin sitä kautta hän itse saa semmoisen kokemuksen, että hän pystyy itse vaikuttaa asioihinsa. Ja sitä kautta hän ehkä sit jossain kohtaa myös pystyy itse tekemään sen ratkaisunsa, et hän haluaa itse katkaista sen tilanteen.” **Sosiaalityöntekijä 5**

Kun sosiaalityöntekijät kohtaavat asiakkaat dialogisesti ja läsnäolevasti sekä yksilöllisesti, heillä on mahdollisuus vähentää huono-osaisuutta (Saikkonen ym. 2015; Niemelä & Saari 2013). Sosiaalityö onkin vaikuttavinta, kun asiakas on aktiivisesti mukana pohtimassa omaa tilannettaan, siihen vaikuttavia tekijöitä sekä suunnittelemassa omaa tulevaisuuttaan (Saikkonen ym. 2015). Siten asiakkaan äärelle pysähtyminen ja ajan antaminen sekä asiakkaan tilanteeseen paneutuminen ovat oleellisia tekijöitä myönteisten muutosten saamiseksi (Saikkonen ym. 2015).

Väkivallan uusiutumista pyritään ehkäisemään myös käsittelemällä asiakkaan kokemuksia syyllisyydestä ja vastuusta. Haastateltavat sosiaalityöntekijät toivat esiin, että lähisuhdeväkivallan kokijat ja tekijät kokevat vastuuta, syyllisyyttä ja häpeää tilanteestaan. Häpeää tunnetaan puolison väkivaltaisuudesta sekä väkivallan kohteena olemisesta (Husso 2003, 280). Husson (2003, 280) mukaan naiset tuntevat olevansa vastuussa kohtaamastaan lähisuhdeväkivallasta ja kokevat syyllisyyttä kyvyttömyydestä lähteä väkivaltaisesta suhteesta, sekä siitä, että lapset ovat altistuneet väkivallalle. Myös haastatellut sosiaalityöntekijät nostivat esiin samanlaisia havaintoja.

”Kyllä se syyllisyys tulee, kun havahtuu, että on vaikka äiti yksin lapsen kanssa täällä. Tulee se syyllisyys sitten lapsia kohtaan, että miksi minä altistan ja annan heidän olla siinä. Monesti syyttää sitä että miksen lähtenyt aikaisemmin tai jotain tämmöistä. Siinä kyllä näkyy se syyllisyysteema.” **Sosiaalityöntekijä**

Toisaalta haastateltavat toivat esiin sen, että tekijän tulee aina kuitenkin kantaa vastuu teoista ja käyttämästään väkivallasta, sillä usein tekijä siirtää tekojensa vastuuta kokijalle, joka saattaa lopulta uskoa olevansa osallinen, syyllinen ja vastuussa siitä, että häneen kohdistetaan väkivaltaa (Husso 2003, 280). Asiakkaan psykoedukaatiolla voidaan kuitenkin ehkäistä väkivaltaa, kun asiakas saadaan ymmärtämään, ettei hän ole vastuussa tekijän teoista, vaan vain omistaan, mikä mahdollistaa muutoksen.

”Kyllä me myös sanotaan asiakkaalle, että hän ei ole vastuussa siitä kokemastaan väkivallasta vaan vastuu on aina tekijällä...Koska hirmu usein tässä väkivallassa, etenkin pitkään kestäneessä henkisessä väkivallassa, se väkivallan tekijä usein saa sen väkivallan kokijan uskomaan, että se on hänen vikansa, että häntä lyödään.” **Sosiaalityöntekijä 7**

Turvakodeissa kannetaan vastuuta myös väkivallantekijän auttamisesta, vaikka tekijätyö ei kuulukaan turvakotien palveluihin. Useimmat sosiaalityöntekijöistä nostivat haastatteluissa esiin tekijän tuen tarpeen ja tuen saamisen, mikä mahdollistaa väkivallan kierteen katkaiseminen ja väkivallan ehkäisemisen. Väkivaltaiset miehet eivät välttämättä mieti, miltä väkivalta perheenjäsenistä tuntuu, jolloin lasten ja naisten pelko voi tulla heille yllätyksenä (Nyqvist 2001, 125–145). Tällöin huoli omasta vanhemmuudesta ja lasten tunteista saattaa nostaa miehen motivaatiota väkivallan lopettamiseen (Nyqvist 2001). Haastateltavat toivatkin esiin sen, että väkivallantekijän oma halu ja motivaatio väkivallan lopettamiseen on välttämätöntä.

7.4. Kulttuuristen erityispiirteiden ymmärrys

Haastatteluissa selvisi, että toiset turvakodit kohtaavat maahanmuuttaja-asiakkaita enemmän kuin toiset. Turvakoteihin, joissa maahanmuuttaja-asiakkaita on runsaammin, saattaa olla kertynyt yksilöllisten tilanteiden kautta ymmärrystä ja tietoa yksilöllisiin eroihin ja identiteetteihin liittyvästä väkivallan käsitteestä (Keskinen 2017; Laine 2006), jolloin maahanmuuttaja-asiakkaiden ongelmia ei enää katsota kulttuurisen puheen läpi, vaan haetaan kokonaisvaltaista ymmärrystä yksilöllisten erojen kautta. Haastatteluista nousi esiin se, että asiakas osallistuu oman tilanteensa ja lähisuhdeväkivallan ymmärtämiseen ja sen käsitteellistämiseen. Tämä vähentää kulttuurisen puheen värittämää tulkintaa tilanteista ja

edesauttaa ymmärtämään väkivallan erityiskysymysten ongelmallisuutta (Keskinen 2017). Tällöin asiakas saa olla muodostamassa yhteistä ja jaettua ymmärrystä siitä, mistä asiakkaan tilanteessa on kyse.

”On tullut myös laajempi ajatus itselle tästä, ettei tuijottele vaan jotakin teorioita, vaan antaa tilaa niiden perheiden tilanteille. Ja ottaa jokaisen vastaan avoimin mielin ja tutkii sitä, että mistä tässä on heidän kohdallaan kyse. Ja ei ajattele, että kaikki menisi jotenkin samalla tavalla.”

Sosiaalityöntekijä 6

Haastatteluista nousi esiin myös erilaisia käsityksiä ja tapoja ymmärtää maahanmuuttajien kohtaamaa väkivaltaa. Sosiaalityöntekijät toivat esiin väkivallan ymmärtämistä kulttuuristavan tarkastelun kautta, jolloin kulttuuriin kuuluvien seikkojen nähtiin vaikuttavan vahvasti väkivallan takana (Keskinen 2017).

Toinen tapa hahmottaa maahanmuuttajien väkivaltaa oli nähdä se erityiskysymyksenä, jolloin väkivaltaa tulkittiin osin samojen ilmiöiden kautta kuin yleisesti naisten kohtaamaa väkivaltaa muutenkin, mutta maahanmuuttajanaisten ja heidän elämäntilanteidensa oletettiin kuitenkin eroavan valtaväestöstä ja heidän tilanteestaan (Keskinen 2017). Tätä käsitystä Keskinen (2017) kutsuu kulttuuristamiseksi, jossa tulkinnat kulttuureista jaetaan tiukasti kahteen; yleiseen länsimaalaiseen kulttuuriin ja erityisiin toisiin ei-länsimaalaisiin kulttuureihin (Keskinen 2017).

Keskinen (2017, 274) nostaa esiin tämän lähestymistavan ongelmallisuuden juuri yleisen ja erityisen suhteen kautta, sillä yleisenä normina toimii valtaväestön tilanne ja kokemukset, kun taas maahanmuuttajien tilanteet nähdään erityisinä ja normeista poikkeavina. Tällaisia näkemyksiä esiintyi myös sosiaalityöntekijöiden keskuudessa.

Haastatteluissa sosiaalityöntekijät mainitsivat kokevansa, että etnisten ryhmien lähisuhdeväkivallassa on joitakin erityisiä käytäntöihin tai kulttuuriin liittyviä piirteitä, jotka hämmentävät, mutta toisaalta itse väkivalta näyttäytyi myös samankaltaisina väkivallan tekoina, joissa kokijaan käytetään valtaa alistamis- ja nöyryyttämistarkoituksessa, vaikkakin

sosiaalityöntekijät mainitsivat eroja kantasuomalaisten ja etnisten asiakkaiden kohtaamalla lähisuhdeväkivallalla esiintyvän:

”Mun mielestä ulkomaalaisuus ja semmoinen monikulttuurisuus näkyvät. Se tuo mukanaan semmoisen väkivallan, mihin ei välttämättä me olla totuttu, et se väkivalta on jotenkin aika raakaa ja sit semmoista että siihen kulttuuriin liittyy tiheittä piirteitä, mikä sitten hämmentää meitä suomalaisia ja tässä kulttuurissa asuvia, mutta sit toki ymmärtää, että näistähän me sit puhutaan ja selvitetään, et Suomessa meil on asiat näin.” **Sosiaalityöntekijä 1**

”Tietty siinä on sellaisia, että mitä eri kulttuureissa ajatellaan. Että mikä on erityisen nöyryyttävää. Esimerkiksi romanikulttuurissa hiusten leikkaaminen, mikä useinkin, et se tehdään tai romanikulttuureissa esimerkiksi kasvoihin sylkeminen, mikä voi olla se kaikista nöyryyttävin väkivallan teko, mitä taas kantasuomalainen ei ajattele niin nöyryyttävänä. Mut et mikä nyt on erityisen paha, et sellaisia nyansseja.” **Sosiaalityöntekijä 5**

Haastateltavat mainitsivat, että maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kohdalla väkivallan tekijyys saattaa myös olla toisinaan hämärärajainen; lähisuhdeväkivallan tekijöitä voi olla useita, kuten sukua tai perheen jäseniä. Keskinen (2017, 276–277) tuokin esiin ajatuksen ylirajaisuudesta maahanmuuttajiin liittyen; maahanmuuttajilla saattaa olla sosiaalisia, poliittisia ja taloudellisia suhteita usean maan alueella.

Tämä näkyy keskeisenä elementtinä Keskinen (2017) mukaan maahanmuuttajanaisten elämässä, sillä perhesuhteet ylittävät kansallisia rajoja ja tärkeät perheenjäsenet voivat elää toisessa maassa, mutta vaikuttaa silti hyvin vahvasti naisten elämään esimerkiksi mielipiteidensä kautta. Tällainen ylirajaisuus nousi esiin myös sosiaalityöntekijöiden haastatteluista asiaksi, joka lisäsi ymmärrystä maahanmuuttaja-asiakkaiden tilanteiden kohdalla:

” [...] meillähän on maahanmuuttajataustaisia asiakkaita myös, et niistä näkyy ne kunniakulttuurin elementit, et se liittyy vahvasti niihin kunniakäsityksiin kulttuurissa, jolloinka se naisten oleminen on usein hyvin

paljon rajatumpaa ja niitä toimintamalleja, et mitkä on hyväksytyjä, on paljon vähemmän. Ja sit siihen saattaa liittyä, että se väkivallantekijä, kuka käyttää sitä väkivaltaa, et se ei välttämättä oo vain yksi henkilö, kuten perheen isä. Vaan siinä voi olla perheen miespuolisia muitakin. Että siinä voi olla myös vahvasti muita sukulaisia, jotka on myös Suomessa tai voivat olla myös ulkomailla. Et tavallaan väkivallan uhka on laajempi siinä yhteisössä.”

Sosiaalityöntekijä 5

Ylirajaisuuden ymmärtäminen osana maahanmuuttajien kohtaamaa väkivaltaa on turvakodin sosiaalityöntekijöiden ammatillisuuden kannalta merkityksellistä. Maahanmuuttajien kohtaama väkivalta voi erota kantaväestön kohtaamasta väkivallasta esimerkiksi kunniaväkivallan uhan kautta, minkä sosiaalityöntekijä ottaa huomioon esimerkiksi arvioidessa asiakkaan tai perheen lasten turvallisuustilannetta.

Kunniaväkivalta otettiin esiin haastatteluissa ilmiönä, jonka koettiin poikkeavan suomalaiselle kulttuurille tyypillisestä väkivallasta tai sen uhasta. Haastateltavat toivat esiin, että myös puolisoitten valta-asetelmien erot näkyvät selkeimmin maahanmuuttaja- ja muissa etnisissä perheissä. Ymmärrystä tilanteisiin haettiin maahanmuuttajien kulttuureista ja erilaisista tavoista toimia sekä naisen alisteisesta asemasta suhteessa mieheen, mikä on tyypillistä väkivallan ymmärtämistä kulttuuripuheen kautta (Keskinen 2017). Toisaalta ymmärrystä pyrittiin hakemaan myös identiteettien erojen kautta korostamalla myös maahanmuuttaja-asiakkaiden yksilöllisiä tilanteita.

”Siinä on mun mielestä enempi se epätasapaino, että nainen on enemmän alistettu ja mies on [...] Sitten jotenkin kohdistuu sellaista, että ajatellaan, että nainen on häpäissyt miestä, niin miehellä on oikeus tehdä jotain kamalia asioita. Siellä on pitkät perinteet. Nämä on semmoista mitä huomaan. Että on itsellä sellainen ajattelu, että näähän pitää muuttua, jos ollaan Suomessa. Että nyt ollaan Suomessa ja eletään Suomen kulttuurissa, että tällainen ei voi olla totta ja siis tapahtua.”

Sosiaalityöntekijä 1

Sosiaalityön asiantuntijuuteen liittyykin olennaisena osana erojen ja yksilöllisten tilanteiden ymmärrys, jota tulee hyödyntää etenkin maahanmuuttajaperheiden lähisuhdeväkivaltaongelmien yhteydessä. Laine (2010b, 24–25) nostaa esiin lisäksi maahanmuuttajien tuomat haasteet ja vaatimukset, joihin turvakodeissa tulisi pystyä myös vastaamaan.

Maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa tehtävä työ vaatii kulttuurisensitiivistä osaamista, sillä turvakotien työ perustuu asiakkaan ja työntekijän väliseen vuorovaikutukseen, kuten keskusteluun ja muuhun tukeen. Kun eri kieli- ja kulttuuritaustaisten asiakkaiden kanssa tehdään lähisuhdeväkivaltaongelmien yhteydessä, vuorovaikutukseen liittyvä osaaminen ja asiantuntijuus korostuvat (Laine 2010b). Monikulttuurisuus myös painottuu eri turvakoteihin maantieteellisesti siten, että Etelä-Suomessa kohdataan monikulttuurisuutta eniten. Laineen (2010b, 25) mukaan joissakin turvakodeissa maahanmuuttajia voi olla kolmannes, joissakin taas maahanmuuttajia ei ole asiakkaina juuri lainkaan. Tämä saattaa aiheuttaa myös monikulttuurisen osaamisen painottamista Etelä-Suomeen ja niihin turvakoteihin, joissa eniten ja säännöllisesti kohdataan maahanmuuttajia.

7.5 Turvakodissa kohdataan yhteiskunnalliset haasteet ja rakenteet

Turvakodeissa kohdataan erilaisia sosiaalisia ja yhteiskunnallisia haasteita, jotka haastateltujen sosiaalityöntekijöiden mukaan ilmenevät myös turvakodin heterogeenisessä asiakaskunnassa. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa mainittiin toistuvasti huono-osaisuuden, kuten perusturvan varassa elämisen tai väkivalta- ja päihdeongelmien, ylisukupolvisuus. Huono-osaisuus on ilmiönä laaja ja epäyhtenäinen, jolloin sen merkitys tulee rajata tutkimuskohtaisesti (Saikkonen ym. 2015; Saari 2015).

Haastatteluissa *huono-osaisuuteen* viitattiin, kun asiakkaalla oli useita haasteita samaan aikaan elämässään lähisuhdeväkivallan lisäksi, kuten tulottomuutta, päihdeongelmia, peliongelmiä sekä mielenterveyden ongelmia. Turvakotien sosiaalityöntekijät mainitsivat heillä näkyvän eniten juuri väkivalta- ja päihdeongelmien ylisukupolviset juuret. Lähisuhdeväkivaltaa kuvattiin ylisukupolvisena ilmiönä, jossa väkivalta on osa opittua

käyttäytymismallia ja ongelmanratkaisua (myös esim. Husso 2003; Heiskanen & Piispa 1998).

” [...] mä näen sen ylisukupolvisuuden ja sitä näkyy meillä. Ja yleensä sosiaaliset ongelmat, et ollaan lastensuojelun asiakkuudessa tai tällöisiä, niin siinäkin näkyy se ylisukupolvisuus. Ettei ole pystynyt katkaisemaan sitä. Ja siihen liittyy sit se väkivalta, kyl se on sellainen iso juttu.”

Sosiaalityöntekijä 1

Lähisuhdeväkivallan *ylisukupolviset vaikutukset* tulivat esiin toistuvasti myös sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa; useat turvakotiin tulleet asiakkaat olivat kohdanneet lapsuuden perheessään lähisuhdeväkivaltaa, mutta myös turvakotiin tulleiden asiakkaiden väkivaltaiset puoliset olivat altistuneet lapsuudessaan lähisuhdeväkivallalle. Toiset asiakkaat taas tulivat yhä uudelleen turvakotiin uusissa väkivaltilanteissa, vaikka puoliso oli kertaalleen jo vaihtunut. Sosiaalityöntekijät mainitsivat haastatteluissa, että osan asiakkaista huomattiin ajautuvan uudelleen väkivaltaisiin parisuhteisiin, mihin yritettiin puuttua asiakkaan kanssa keskustelemalla ja tuomalla esiin uusia näkökulmia.

Husso (2003, 17; myös Heiskanen & Piispa 1998) tuokin esiin, että alttius lähisuhdeväkivaltaan näyttää siirtyvän ylisukupolvisesti. Vanhempien käyttäytymismallit ja perheen kulttuurit vaikuttavat lähisuhdeväkivallan käyttöön sekä siihen, millaisiin parisuhteisiin väkivaltaa lapsena kohdanneet aikuisina ajautuvat. Haastateltujen sosiaalityöntekijöiden puheissa kuitenkin lähisuhdeväkivallan yhteydessä puhuttiin väkivallasta usein ylisukupolvisena ilmiönä, minkä vuoksi turvakotiin tulleiden lasten auttamiseen haluttiin panostaa ja nostaa lapsen näkökulmaa esiin, jotta vanhempi ei siirtäisi väkivaltaisia käyttäytymismallejaan lapselle. Väkivalta ilmiön ylisukupolvisuuden ymmärtäminen onkin tärkeä osa myös turvakodin sosiaalityön asiantuntijuutta. Väkivaltailmiön ylisukupolvisuus voi kytkeytyä eri tavoin väkivallalle altistuneen lapsen elämän polkuun.

Kun asiantuntijat ja auttajat ymmärtävät tämän ja ottavat ylisukupolviset vaikutukset osaksi väkivaltatyöskentelyä, mahdollistuu väkivallan kierteen ehkäiseminen tai siihen

puuttuminen lähisuhdeväkivallalle altistuneen lapsen kohdalla. Haastatteluissa nousikin esiin se, ettei väkivaltaista käytöstä tai väkivaltaisiin parisuhteisiin päätymistä nähty pysyvänä ominaisuutena tai osana ihmisen persoonaa, vaan käytöksenä, josta voi vapautua tai jolta voi välttyä, tuen avulla. Myös Husso (2003, 17) tuo esiin sen, että kuitenkin yli puolet lähisuhdeväkivallalle altistuneista lapsista ei aikuisena käytä parisuhteissaan väkivaltaa, eikä väkivallalle altistuminen suoraan johda väkivaltaiseen käyttäytymiseen aikuisena. Myös tämän ymmärryksen nähtiin olevan väkivaltatyössä keskeistä, jotta asiakkaiden kohtaamisesta ei tule syyllistävää tai mustavalkoista.

”Et se ymmärrys siitä väkivallasta, et se ei oo kenenkään ihmisen ominaisuus. Vaan asia siinä missä esimerkiksi myös päihteidenkäyttö tai mielenterveysongelmat. Tavallaan sen väkivallan käsitteleminen asiana, ei silleen ihmiseen ja hänen persoonaansa kytkeytyvänä asiana. Sit tavallaan se käsitys, että ymmärretään sen kulttuurinen konteksti. Missä se väkivalta ilmenee, et millaista väkivaltaa se on, mihin asioihin se liittyy ja mistä se mahdollisesti kumpuaa.” **Sosiaalityöntekijä 5**

Turvakodin asiakkaiden sosioekonominen ja etninen tausta vaihtelee, osalla ainoa sosiaalinen ongelma on lähisuhdeväkivalta, mutta suurimmalla osalla on myös muita haasteita elämässään akuutin lähisuhdeväkivaltatilanteen lisäksi. Tällaisia haastatteluissa usein toistuvia ilmiöitä olivat erilaiset riippuvuudet (päihde- ja peliongelmat) sekä mielenterveysongelmat, jaksamisen haasteet sekä taloudelliset ongelmat, kuten pitkät toimeentulotukiasiakkuudet.

”Esimerkiksi sosioekonominen asema, niin meillähän on ihan kaikkee. Siis tosi korkeassa asemassa olevia, joilla kaikki muut asiat näyttää olevan tosi hyvin, lapsi käy hyvin koulua ja näin. Ja toinen ääripää on sitten tämmöiset, jotka on ollut esim. tosi pitkään sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkaina, voi olla jo omasta lapsuudesta saakka ollut ja sitten on se kierre jatkunut vuosikymmeniä. Voi olla päihteitä, mielenterveysongelmia, tämän väkivallan lisäksi, et on tosi moniongelmaisia.” **Sosiaalityöntekijä 6**

Tutkimusten mukaan huono-osaisuuden ylisukupolvisuus voi määrittää ja rajoittaa asiakkaiden tiedostamatta heidän tulevaisuuttansa ja heidän tekemiään valintoja (Nousiainen ym. 2016, 11). Turvakodeissa tähän ylisukupolvisuuteen pyritään vaikuttamaan keskustelemalla ja tuomalla esiin uusia näkökulmia ja pohtimalla asiakkaan kanssa hänen oman lapsuuden perheen vaikutuksia asiakkaan tämänhetkisiin elämänvalintoihin.

Toisaalta sosiaalisten ja terveydellisten haasteiden ylisukupolvisuus näyttäytyy sosiaalityöntekijöiden puheissa osin myös rakenteellisena; kulttuurimme ja palvelujärjestelmämme katsottiin voivan aiheuttaa tai syventää ylisukupolvista huono-osaisuutta (Bützow & Yliruka 2016, 29). Tällaisia rakenteellisia seikkoja ja niiden merkitysten pohdintaa asiakkaiden haasteiden kasautumiseen liittyen tuli esiin sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa. Sosiaalityöntekijä kuvasivat turvakodissa näkyvän yhteiskunnan rakenteelliset ja sosiaaliset haasteet sekä ongelmakohtat, kuten individualistisen kulttuurin korostuminen ja perheiden yksin jääminen yhteisöllisyyden vähennyttyä, turvaverkkojen väliin putoaminen, turvapaikanhakijoihin ja maahanmuuttajiin ja heidän kotoutumiseensa tai muihin prosesseihin liittyvät haasteet, mielenterveys- ja peliongelmat sekä päihteiden käyttö.

” [...] mietin meidän yhteiskuntaa, että se on jotenkin muuttunut. Sillä lailla, että ollaan enemmän omissa oloissa ja nurkissa, että pääsee sit tapahtumaan semmoisia pahoja asioita, kun ei oo sitä yhteisöllisyyttä. Yhteiskunnassa se ei oo enää niin tavallista. Ja sit semmoinen, että joku vaan putoaa sinne väliin. Ettei tule autetuksi tai saa apua, vaikka tarvis.” **Sosiaalityöntekijä 1**

Kaiken kaikkiaan turvakodin sosiaalityössä kohdataan samanlaisia haasteita, kuin muillakin sosiaalityön areenoilla. Turvakodissa työskentely vaatii näihin haasteisiin vastaamista, mihin laaja-alainen asiantuntijuus antaa hyvät mahdollisuudet.

8. POHDINTA

Tutkimuksessamme selvitimme turvakodeissa, väkivaltatyön kontekstissa, tehtävää sosiaalityötä sekä sitä, miten sosiaalityön asiantuntijuus rakentuu turvakotityön kehityksessä. Yhtenä tärkeänä tutkimuskysymyksenä oli tarkastella sosiaalityöntekijöiden väkivaltatyön perustana olevia väkivaltakäsityksiä ja -ymmärrystä. Lisäksi olimme kiinnostuneita siitä, miten turvakodeissa työskennellään lasten parissa.

Turvakoti on työympäristönä erityinen; työntekijöille se edustaa työpaikkaa, jossa työntekijöitä ja asiakkaita on aina läsnä ja jossa jatkuva muutos on osa turvakodin arkea; asiakkaat ja asiakkaiden tilanteet vaihtuvat ja työntekijät toimivat työvuoroissa. Toisaalta turvakoti edustaa myös asiakkaiden sen hetkistä kotia, jossa asiakkaiden läsnäolo ja heidän tilanteensa määrittävät myös turvakotia työympäristönä. Tällainen muuttuva, väliaikaisena kotina asiakkaille toimiva työympäristö vaatii työntekijältä erityisiä tietoja, taitoja ja etiikkaa, kuten sensitiivisyyttä ja kykyä asettua asiakkaan puolelle ja pyrkimystä ymmärtää asiakasta. Turvakodin päämäärä on tukea asiakasta, mikä määrittää ja suuntaa turvakotityön tekemistä. Omat lisänsä turvakodin erityisyydelle antavat väkivallan uhan mahdollisuus ja asiakkaiden kokemukset väkivallasta; vaikka turvakoti merkitsee asiakkaille turvaa ja suojaa, työntekijöiden ja turvakotirakennuksen tehtävänä on aktiivisesti ylläpitää turvallisuutta ja arvioida väkivallan riskejä sekä estää väkivalta turvakodin sisällä. Työntekijät toimivatkin ristiriitaisessa ympäristössä.

Turvakotien sosiaalityöntekijöiden haastattelut sekä kyselyaineisto toivat esiin sen, mistä tekijöistä sosiaalityöntekijän asiantuntijuus turvakodeissa koostuu, miten lasten kanssa turvakodeissa työskennellään, ja miten sosiaalityön asiantuntijuus eroaa muiden turvakodissa työskentelevien ammattilaisten asiantuntijuudesta. Lisäksi haastatteluista nousi esiin yhteiskunnassa laajemminkin esiintyviä ilmiöitä, kuten erilaisten riippuvuuksien aiheuttamaa moniongelmallisuutta, taloudellisia haasteita ja asiakkaiden kohtaamaa, joskus vaikeastikin tunnistettavaa, väkivaltaa, joita turvakodin sosiaalityöntekijät kohtaavat arjessaan.

Asiantuntijuuden osalta tutkimuksen keskiössä oli reflektiivinen asiantuntijuus, jonka nähdään rakentuvan teorian, ammatillisuuden, itsereflektion, eri tiedonlajien sekä käytännöntyön vuorovaikutteisissa ajatus- ja työskentelyprosesseissa (Granfelt ym. 1993). Myös tämän tutkimuksen tulokset painottivat turvakotien sosiaalityön ammatillisuuden koostuvan formaalien ja kokemukseen perustuvien tiedon lajien ja erilaisten taitojen sekä arvojen ja etiikan muodostamana.

Moniammatillista osaamista turvakodissa kuvattiin aineistoissa hyvin yksityiskohtaisesti. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta kuvailtiin olevan lastensuojelutyön- ja prosessien tuntemus ja osaaminen, viranomaisyhteistyö ja verkostotyö, lainsäädännöllinen ja perheoikeudellinen osaaminen, väkivaltailmiöiden teoreettinen ja tutkimusperustainen osaaminen ja soveltaminen, vainoon liittyvien tekijöiden tunnistaminen ja niihin liittyvä tieto, sosiaalipalveluiden tuntemus ja osaaminen, asiakasprosessien hallinta sekä asiakastyöstä vastaaminen sekä aikuissosiaalityö. Sosiaalityöntekijälle tärkeää osaamista oli myös ihmisoikeuksiin ja eettisyyteen liittyvä ymmärrys ja tieto sekä harkintavallan käyttäminen eettisesti oikein. Lisäksi haastavien asiakastilanteiden, toimenpiteiden ja päätösten reflektointiosaaminen oli tärkeää, ja reflektointia tehtiin myös muiden turvakotien sosiaalityöntekijöiden, ammattivertaisten, kanssa.

Turvakodissa työskentelevillä sairaan- ja terveydenhoitajilla kerrottiin olevan asiantuntijuutta ja tietoa psykiatrisista sairauksista sekä lasten että aikuisten kohdalla, ja tietoa siitä, miten väkivalta vaikuttaa psyykkiseen terveyteen. Lisäksi heillä on tietoa päihdeongelmista sekä lääkehoidollisesta osaamisesta.

Sosionomeilla taas mainittiin olevan laaja osaaminen suorasta asiakastyöstä, sekä osaamista sosiaalipuolen palvelujärjestelmästä ja sen mahdollisuuksista asiakkaan auttamisprosessissa. Lisäksi osalla oli kokemusta lastenpsykiatriasta, yhteisöllisestä työskentelystä tai epävakaaan persoonan kanssa työskentelystä sekä hyvä yleistietämys perheiden kanssa työskentelystä. Esimiehellä kerrottiin olevan johtamiseen ja esimiestoimintaan liittyvää osaamista.

Ohjaajan kohdalla osaamista mainittiin olevan arjen turvakotityön, lasten ja vanhempien kanssa työskentelyn, palveluohjauksen, kasvatustalon osaamisen, vauva- ja lapsityön osaamisen, väkivaltatyön, kriisityön, yhteisöhoiton, traumatyön, nuorisotyön, psykiatrisen sairaanhoidon osaamisen sekä päihdetyön osalta. Lisäksi mainittiin yleisesti osaamista seuraavilta osa-alueilta: nuorisotyö, varhaiskasvatus, vammaistyö, rikosseuraamusala, diakoniatyö, monikulttuurinen työ, eroauttaminen, vanhustyö, sosiaalipedagogiikka, psykiatria, pariterapia, perheterapia, psykoterapia, taideterapia, seksuaaliterapia, miestyö, laitostyö, ryhmätyöskentelyn ohjaaminen, lapsen ja vanhemman vuorovaikutus. Taulukossa 5 olemme tiivistäneet ammatillisen osaamisen jakautumista.

Taulukko 5: Työntekijöiden ammatillisen osaamisen jakautuminen

Ammatti	Osaamisalueet
Sosiaalityöntekijä	Sosiaalityön ja väkivaltatyön teoreettinen osaaminen, teoreettisen ja tutkimustiedon soveltaminen käytäntöön, reflektio-osaaminen, eettinen osaaminen, lainsäädännöllinen osaaminen, perheoikeudellinen osaaminen, vainoon liittyvien ilmiöiden tunnistaminen, asiakasprosessien hallinta, asiakastyöstä vastaaminen, aikuissosiaalityö, lastensuojelutyöhön liittyvä osaaminen, verkostotyö ja viranomaisyhteistyö, sosiaalipalveluiden tuntemus.
Ohjaaja	Arjen turvakotityö, lasten ja vanhempien kanssa työskentely, palveluohjaus, kasvatustalon osaaminen, vauva- ja lapsityön osaaminen, väkivaltatyö, kriisityö, yhteisöhoito, traumatyö, nuorisotyö, psykiatrisen sairaanhoidon osaaminen sekä päihdetyö.
Esimies	Johtamiseen ja esimiestoimintaan liittyvä osaaminen
Sairaan-/terveydenhoitajat	Psykiatrisisten ja fyysisisten sairauksien tietämys, ymmärrys väkivallan vaikutuksista psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen.
Sosionomi	Palvelujärjestelmän laaja osaaminen, lastenpsykiatrisen -, yhteisöllisen työskentelyn tai epävakaaan persoonan kanssa työskentelyn osaaminen, hyvä yleistietämys perheiden kanssa työskentelystä.

Sosiaalityöntekijät pohjaavat väkivaltatyön kontekstissa tekemäänsä sosiaalityötä perinteisiin demokraattisiin ja länsimaisiin arvoihin, joihin perustuen eettiset toimintatavat

valitaan. Tärkeiksi arvoiksi nousivat asiakkaan ihmisarvo, itsemääräämis- ja perusoikeudet, asiakkaan oikeus osallisuuteen ja päätöksen tekoon sekä tasavertaisuus. Arvoihin perustuvan etiikan haastateltavat kuvailivat sisältävän avoimuutta, kunnioitusta, läsnäoloa, kumppanuutta sekä asiakkaan vapaaehtoista osallistumista. Arvoihin liittyi myös inhimillisyyttä ja yksilöllisyyttä kunnioittava käsitys, joka ottaa huomioon myös asiakkaan tahtisen työskentelyn sekä turvakodin erityisen ympäristön.

Turvakotien sosiaalityö kuvattiin eettisenä, mutta ristiriitaisena työnä, jossa työntekijä joutuu perustelemaan tekemiänsä päätöksiä suhteessa eettisiin toimintaperiaatteisiin, mutta myös työntekijävallankäyttöön. Haastateltavat toivat esiin asiakkailta usein olevan negatiivisia kokemuksia työntekijävallasta muissa sosiaalialan palveluissa, jolloin turvakodissa tällaista pyrittiin välttämään refleктоimalla omaa ja toisten työtä tiimeissä sekä henkilökohtaisesti jokaisen työntekijän toimesta. Turvakotien sosiaalityössä eettinen vastuu korostuu, sillä asiakkaat ovat usein kokeneet eriasteista alistamista tai vallan väärinkäyttöä.

Laine (2006) on jakanut omassa tutkimuksessaan sosiaalityöntekijän roolin kolmeen erilaiseen identiteettiin: Erillinen työntekijä, kumppani ja tulkitsija. Haastatteluisamme näkyi nämä kaikki kolme identiteettiä. Erillinen työntekijä tapaa asiakasta asiakkaan toiveesta ja antaa asiantuntija apua. Kumppanin roolissa sosiaalityöntekijä tukee ja kulkee asiakkaan rinnalla turvakotijaksoprosessin ajan. Tulkitsijan roolissa sosiaalityöntekijä auttaa asiakasta tulkitsemaan monimutkaisia tilanteita ja niihin liittyvää erilaista informaatiota, kuten lainsäädäntöä, erilaisia sosiaalihuoltoon kuten lastensuojeluun liittyviä käytänteitä tai prosesseja. Haastatteluisa mainittiin sosiaalityöntekijöiden toimivan erilaisissa rooleissa ja erilaisten ammatti-identiteettien kautta.

Olimme kiinnostuneita myös siitä, millaista tietoa työntekijät käyttävät asiakastyössä, sillä tieto vaikuttaa siihen, miten työtä tehdään ja miten asiakkaat ja heidän tilanteensa kohdataan (Laine 2006). Sosiaalityöntekijät hyödyntävät erilaista tietoa tai tiedon yhdistelmiä eri identiteeteissä ja rooleissa. Erillisen työntekijän identiteetissä hyödynnettiin kokemuksellista ja reflektiivistä tietoa, kumppanuusidentiteetin avulla työntekijä liittoutui asiakkaan, kuten väkivaltaa kokeneen naisen, kanssa ja toimittiin rinnalla tasavertaisena

kumppanina. Tulkitsijaidentiteetissä kumppani- ja erillisen työntekijän identiteettejä sekä erilaisia tietoja yhdistettiin, jotta monimutkaisiin tilanteisiin voitiin vastata. (Laine 2006, 139–152.)

Sosiaalityön asiantuntijuus turvakodeissa välittyi haastattelujen kautta monimuotoisena, laaja-alaisena ja syvänä. Sosiaalityön asiantuntijuus rakentui erilaisista tiedon ja taidon lajeista sekä sosiaalityön perinteisistä eettisistä arvoista. Ihmissuhdeammateissa erilaisia usein mainittuja tiedon lajeja ovat formaali tieto, käytännöllinen ja kokemuksellinen tieto sekä itsesääätelytieto eli reflektiivinen tieto (Laine 2006). Laine (2006; myös Karvinen-Niinikoski 2005, 80-81; Healy 2014; Payne 2016) tuo esiin, että sosiaalityössä kokemuksellinen tieto syntyy sekä elämän-, että työkokemuksesta, kun taas formaalinen, professionaalinen ammattitieto rakentuu akateemisesta perinteestä ja teorioista.

Tutkimuksemme tulokset vahvistivat sitä, että turvakotien sosiaalityön asiantuntijuus koostuu erilaisista tiedon lajeista ja taidoista. Formaalin tiedon kautta työntekijälle tulee tieto ja ymmärrys asioista ja ilmiöistä. Kokemusperäisen tiedon avulla työntekijä voi tämän jälkeen laajentaa ymmärrystään ja tietoperustaansa alueelle, jota ei voida koulutuksessa tai akateemisessa ympäristössä oppia.

Sosiaalityö turvakodeissa vaikuttaa aineiston perusteella olevan monimuotoista ja vaativan tiedon lisäksi myös monenlaisia, joustavia ja muuttuvissa tilanteissa eri tavoin hyödynnettäviä taitoja. Taitoja ja osaamista vaaditaan usealta eri osa-alueelta, jotta asiakkaita pystytään auttamaan ja tukemaan kokonaisvaltaisesti ja yksilöllisen tilanteen mukaan. Tärkeä havainto oli mielestämme myös se, että turvakodin asiantuntijuuden voidaan katsoa koostuvan myös organisaatiotason kautta siten, että organisaatio voi tukea ja antaa asiantuntijuudelle raamit mahdollistaen koulutuksiin ja työnohjauksen osallistumisen. Luomalla hyvän ja viihtyisän työympäristön ja kohtelemalla työntekijöitä hyvin vaikutetaan työyhteisön hyvinvointiin. Organisaation tuen ja hyvän johtamisen nähtiinkin olevan tärkeä tekijä asiantuntijuuden rakentumisessa.

Haastatteluaineistosta käy ilmi, että sosiaalityöntekijän roolissa korostuu asiakkaan tilanteen kokonaiskuvan näkeminen, joka edellyttää usein tietynlaista etäisyyttä asiakkaaseen.

Sosiaalityöntekijä vastaa asiakkaiden ja asiakasperheiden kokonaisprosesseista, toimien tavoitteiden asettajana ja seuraajana. Hän pyrkii huomioimaan ja hahmottamaan asiakasperheen tilanteen kokonaisuutena. Jotta kokonaisuus olisi helposti hahmotettavissa, sen kuvattiin vaativan tietynlaista ammatillista etäisyyttä asiakkaasta.

Lisäksi osan sosiaalityön asiantuntijuudesta väkivaltatyön kontekstissa muodostivat väkivaltakäsitykset sekä ymmärrys väkivallan syistä ja seurauksista, jotka yhdistyvät laaja-alaiseksi ymmärrykseksi, jota työssä hyödynnetään muuttuvissa asiakastilanteissa. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa esiintyi erilaisia käsityksiä, joiden avulla väkivaltaa pyritään ymmärtämään ja tarkastelemaan. Tällaisia käsityksiä olivat sukupuolittunut väkivalta, kontrollivaltaan liittyvä väkivalta sekä maahanmuuttajien kohtaamaan väkivaltaan liittyvät kulttuuriset erityiskysymykset.

Lisäksi väkivaltailmiöön nähtiin vaikuttavan yleisemmin yhteiskunnalliset rakenteet ja individualistisen yksilökulttuurin korostuminen, joka näkyy puuttuvina sosiaalisina tukiverkostoina sekä toisinaan pitkään jatkuvina lähisuhdeväkivaltatilanteina, joita ei ole havaittu joko lähipiirissä tai viranomaisverkostoissa. Nämä erilaiset käsitykset väkivallasta ja sen syistä yhdistyvät laaja-alaiseksi ymmärrykseksi lähisuhdeväkivallan problematiikasta, mitä sosiaalityöntekijät hyödyntävät sosiaali- ja väkivaltatyössä siten, että jokaisen asiakkaan tilannetta katsotaan toisaalta yksilöllisesti, mutta myös erilaisten lähisuhdeväkivaltakäsitysten ja väkivallan laaja-alaisen ymmärryksen kautta.

Sosiaalityöntekijät toivat esiin molemminpuolisen väkivallan esiintymisen, mutta myös sen, että useimmiten väkivalta näyttäytyy käytännön tasolla turvakodeissa asiakastilastojen valossa sukupuolittuneena; turvakodeista hakee turvaa useimmiten nainen ja mies on useimmissa tapauksissa väkivallantekijä. Sukupuolineutraalin lähisuhdeväkivaltakäsityksen takana on kuitenkin ajatus siitä, että miehet ja naiset ovat tasa-arvoisia ja yhtä lailla väkivaltaan taipuvaisia, jolloin sukupuolen merkityksiä väkivaltaan ei haluta korostaa (Husso 2003). Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa väkivallasta puhuttiin yleisellä tasolla epätasaisena valtasuhteena puolisojen välillä, jolloin väkivallan kokijan nähdään olevan alisteisessa asemassa tekijään nähden. Tässä näkemyksessä ei kuitenkaan oteta kantaa

väkivallan tekijän sukupuoleen, vaan väkivalta nähdään tekoina, joilla tavoitellaan valtaa ja kontrollia suhteessa uhuriin.

Käsitykset väkivallasta teoriassa sukupuolineutraalina kuvastavat Husson (2003; myös Julkunen 2001) mukaan yhteyksiä suomalaiseen sukupuolten väliseen tasa-arvoajatteluun, jolla pyritään lisäämään ajatusta sukupuolista samanlaisina ja tasa-arvoisina ja välttämään vastakkainasettelua ja sukupuolten konflikteja. Kuitenkin käytännössä ilmiö nähdään sukupuolittuneena, sillä turvakotien asiakkaita yli 90 prosenttia ovat naisia. Merkityksellistä oli kuitenkin se, että naisen tekijyys ja molemmin puolinen väkivalta nähtiin yhtenä mahdollisuutena, ja naisen tekemään väkivaltaan suhtauduttiin vakavasti ja se pyrittiin kohtaamaan, eikä naisen tekijyyttä pyritty selittämään pois. Sukupuolittuneen väkivaltakäsityksen rinnalla turvakodeissa vaikuttaakin kulkevan kontrollivaltaan perustuva käsite, jossa väkivallan tekijä voi olla yhtä hyvin nainen.

Haastatteluista nousi esiin myös erilaisia käsityksiä ja tapoja ymmärtää maahanmuuttajien kohtaamaa väkivaltaa. Sosiaalityöntekijät toivat esiin väkivallan ymmärtämistä kulttuuristavan tarkastelun kautta, jolloin kulttuuriin kuuluvien seikkojen nähtiin vaikuttavan vahvasti väkivallan takana. Toinen tapa hahmottaa maahanmuuttajien väkivaltaa oli nähdä se erityiskysymyksenä, jolloin väkivaltaa tulkittiin osin samojen ilmiöiden kautta kuin yleisesti naisten kohtaamaa väkivaltaa muutenkin, mutta maahanmuuttajanaisten ja heidän elämäntilanteidensa oletettiin kuitenkin eroavan valtaväestöstä ja heidän tilanteestaan kulttuuristen asioiden vuoksi (Keskinen 2017).

Keskisen (2017) mukaan maahanmuuttajien väkivaltaan suhtaudutaan eri tavoin kuin kantaväestön väkivaltaan, sillä usein kantaväestöön kuuluvan henkilön väkivaltaisuus selitetään väkivaltaisen yksilön pahoinvoinnilla, mielenterveys- tai päihdeongelmilla, kun taas maahanmuuttajien väkivaltaa pyritään ymmärtämään heidän erilaisen kulttuurinsa ja naisten alisteisen aseman kautta (Keskinen 2017). Samankaltaisia mainintoja nousi esiin myös haastateltavien sosiaalityöntekijöiden puheista; maahanmuuttajien väkivaltaa selitettiin kulttuuripuheen avulla, mutta myös sitä pyrittiin ymmärtämään kulttuurisiin piirteisiin liittyen. Toisaalta mainittiin myös, että väkivallan teot nähtiin samankaltaisina

kaikkien tekijöiden kesken. Sosiaalityön asiantuntijuuteen liittyikin olennaisena osana erojen ja yksilöllisten tilanteiden ymmärrys, jota tulee hyödyntää etenkin maahanmuuttajaperheiden lähisuhdeväkivaltaproblematiikan yhteydessä.

Haastatteluaineisto täydensi kyselyaineiston kuvauksia turvakodista ympäristönä, jossa turvallisuus, asiakaslähtöisyys ja kodinomaisuus painottuvat, ja jossa lapsi pyrittiin huomioimaan vanhemman rinnalla väkivallalle altistuneena asiakkaana. Lasta pyrittiin tukemaan, osallistamaan työskentelyyn ja työntekijät pyrkivät kuulemaan lapsen ja hänen perheensä palvelutarpeen ja yksilöllisen tilanteen. Keskeiset työorientaatiot turvakodissa liittyivät seuraaviin teemoihin: turvallisuus ja arjen vakauttaminen, keskustelu ja avoimuus, vanhemmuuden tukeminen, tunnetyöskentely, huolenpito ja hoiva sekä leikki ja ilo.

Toisaalta kehitystarpeita nousi esiin. Työntekijät toivoivat lisää aikaa ja resursseja lasten kanssa tehtävään työhön, menetelmiä lasten kanssa toimimiseen sekä väkivaltateemaan liittyvää koulutusta. Myös vanhempien kanssa tehtävään työhön sekä lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tukemiseen kaivattiin koulutusta. Maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskentely ja maahanmuuttajaperheiden vanhemmuustyö nähtiin teemoina, joissa tietoja ja taitoja pitäisi turvakodissa kehittää. Työntekijät kaipasivat myös tietoa uusista väkivaltatyön menetelmistä,

Tutkimustuloksemme tuo lisätietoa sosiaalityön asiantuntijuudesta väkivaltatyön kehyksessä, mutta saatuja tuloksia voidaan hyödyntää myös perheiden ja lasten kanssa tehtävän turvakotityön valtakunnallisessa kehittämisessä ja koulutuksen suunnittelussa. Tutkimuksemme on osa turvakodeissa tehtävän väkivaltatyön asiantuntijuuden kehittämistä tuoden esiin tietoa siitä, millaista sosiaalityön asiantuntijuus turvakodeissa on ja kuinka Suomen turvakodeissa lapsia tällä hetkellä pystytään auttamaan ja miten auttamisprosessia voisi parantaa työntekijän näkökulmasta.

Tässä tutkimuksessa yhtenä näkökulmana on ollut lapsen kohtaaminen ja lapsen etu turvakotityössä, niin sosiaalityön kuin väkivaltatyön kehyksessä. Lapsen osallisuus tähän tutkimukseen on kuitenkin sivuutettu tässä tutkimusasetelmassa. Tutkimuksemme tulokset

ovat siten aikuisten ja turvakotien työntekijöiden näkemyksiä ja tulkintoja siitä, kuinka lasta ja hänen perhettään autetaan parhaiten. Se, että lapsen etu määritellään ilman, että lapsia itseään haastatellaan ja kuullaan, aiheuttaa eettisiä ongelmia, jotka tulisi jatkotutkimuksissa ottaa huomioon lasten osallistumisen kautta. Toisaalta tutkimuksemme painottui tutkimaan sitä, millaista työ ja asiantuntijuus turvakodeissa ovat työntekijöiden näkökulmasta.

Jatkotutkimusta tarvitaan, sillä lasten näkökulmasta turvakotien sosiaalityö ja lasten auttaminen saattavat näyttäytyä toisella tavalla. Jatkotutkimuksissa tulisikin ottaa huomioon lapsilla itsellään oleva tieto turvakodissa olosta ja siitä, kuinka lapsia turvakodeissa kohdataan. Lapsia tulisi jatkotutkimuksissa pyrkiä osallistamaan, jotta lasten auttamisen ja kohtaamisen kehittämiseen turvakotityön kehyksessä saisi myös lasten äänen ja näkökulman kuuluviin.

KIRJALLISUUS

- Aittola T & Raiskila V** (1994): Jälkisanat. Teoksessa: Berger L & Luckmann T: Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus.
- Akers C & Kaukinen C** (2009) The police reporting behavior of intimate partner violence victims. *Journal of Family Violence*, 24 (3), 159–171.
- Berger L ja Luckmann T** (1994): Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Helsinki: Gaudeamus
- Bogolub E & Thomas N** (2005): Parental Consent and the Ethics of Research with Foster Children. *Beginning a Cross-Cultural Dialogue. Qualitative Social Work* 4.
- Bogolub E** (2010): The obligation to bring about Good in Social Work Research. *Qualitative Social Work* 9.
- Butzow A & Yliruka L** (2016) Sosiaalityöntekijöiden ja kokemusasiantuntijoiden näkemyksiä ylisukupolvisuudesta. Teoksessa Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhepalveluissa. Työpaperi 20/2016. Toim. Nousiainen K, Petrelius P & Yliruka L (2016) Helsingin Yliopisto, Socca, THL.
- Coolican H** (2014) *Research methods and statistics in psychology*. 6th Edition. Hodder.
- Cox C, Kotch J & Everson M** (2003) A Longitudinal Study of Modifying Influences in the Relationship between Domestic Violence and Child Maltreatment. *Journal of Family Violence* 18.
- DiLauro M** (2004) Psychosocial Factors Associated with Types of Child Maltreatment. *Child Welfare* 83.
- Dixon L, Hamilton-Giachritsis C, Browne K & Ostapuik E** (2007) The Co-occurrence of Child and Intimate Partner Maltreatment in the Family: Characteristics of the Violent Perpetrators. *Journal of Family Violence* 22.
- Edleson J L** (1999) Children's witnessing of adult domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence* 14 (8), 839–870.
- Ellonen N** (2010) Väkivalta- ja hyväksikäyttöepäilyistä ilmoittaminen. Teoksessa Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö. Tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja

viranomaisten välinen yhteistyö. Toim. Humppi S-M & Ellonen N:

Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 40. Yliopistopaino, Tampere.

Eskola J & Suoranta J (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.

Eskonen I (2005) Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta? Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 1107.

Eskonen I, Korpinen J & Raitakari S (2006) Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Toim. Forsberg H, Ritala-Koskinen A & Törrönen M. PS-kustannus.

EU (2014) Violence against Women: An EU -wide Survey. Main results. Wien: Euroopan unionin perusoikeusvirasto.

Fagerlund M (2016) Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Poliisiammattikorkeakoulu Tampere. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123, Juvenes Print, Tampere.

Flinck A (2006). Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemменmarja. Acta Universitatis Tamperensis 1169.

Flinck A, Paavilainen E & Merikanto J (2007) Lasten fyysisen pahoinpitelyn tunnistaminen ja siihen puuttuminen yliopistollisessa sairaalassa. Hoitotiede 2007: 19, 163-173.

Flinck A & Paavilainen E (2010) Naisten kokemuksia omasta väkivaltaisuudestaan parisuhteessa. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2010: 47 187–200

Fook J (2016): Social Work. A Critical Approach to Practice. Third Edition. Sage Publications.

Forsberg H (2000): Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista. Ensi ja turvakotien liitto

Forsberg H (2002) Lasten asiakkuudet ja kokemukset turvakodissa. Arviointitutkimus Lapsen aika -projektista. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 31.

Forsberg H (2005) Havaita, nimetä, uudelleen määrittää, vaieta – lapsia koskettavan väkivallan kategorisoinnista. Teoksessa Ruumiita ja mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan. Toim. Aatsikka U & Valenius J. Saarijärvi: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

Gagné M-H & Bouchard C (2004) Family Dynamics Associated with the Use of Psychologically Violent Parental Practices. *Journal of Family Violence* 2004: 19, 117-130.

Granfelt ym. R, Jokiranta H, Karvinen S, Matthies A-L & Pohjola A (1993): Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Hautanen T (2017) Vain vanhempien parisuhdeasia? Väkivallan arviointi huoltoriidoissa. Teoksessa Sukupuolistunut väkivalta. Toim. Niemi J, Kainulainen H & Honkatukia P (2017) Vastapaino.

Healy K (2014): *Social Work Theories in Context. Creating Frameworks for Practice.* Toinen painos. Macmillan education, Palgrave.

Hentilä S, Ellonen N, Paavilainen E, Kääriäinen J & Koivula T (2010) Pieniin lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun tilanteet vanhempien kuvaamana. *Janus* 2010: 18, 260–276.

Hirsjärvi S & Hurme H (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Holden G (2003) Children Exposed to Domestic Violence and Child Abuse: Terminology and Taxonomy. *Clinical Child and Family Psychology Review* 2003: 6, 151- 160.

Holt S , Buckley H & Whelan S (2008) The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature . *Child Abuse & Neglect* 32:8.

Huovinen A (2017): Perheväkivaltaa kokeneen lapsen identiteettikertomukset. Ammatillinen lisensiaatintutkimus. Sosiaalityö. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos Jyväskylän yliopisto.

Hurme T, Alanko S, Anttila P, Juven T, Julin J & Swedström E (2008) Lasten pahoinpitelyepäiltyjen selvitykset TYKS:n lastenlinikalla. *Suomen Lääkärilehti* 2008: 63, 1269-1276.

- Hurtig J** (2003) Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Acta universitatis lapponiensis 60.
- Hurtig J** (2006) Lapsen tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg H, Ritala-Koskinen A & Törrönen M (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Juva: PS-kustannus.
- Husso M** (2003) Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila. Vastapaino. Tampere.
- IFSW** (2000) International Federation of Social Workers. General meeting. Montreal 2000.
- Jaakkola O** (2016): Sosiaalityöntekijän tiedot ja taidot lastensuojelutarpeen arvioinnissa. Ammatillinen lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Johnson MP & Ferraro KJ** (2000) Research on DOMestic Violence in the 1990s: Making Directions. Journal of Marriage and the Family 64:4, 948-963.
- Julkunen R** (2001) Sukupuoli, työ, hyvinvointivaltio. Teoksessa Suomalainen nainen. Otava: Helsinki.
- Kallio KP** (2010): Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa: Lagström H, Pösö T, Rutanen N & Vehkalahti K (toim.): Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura Ry/Nuorisotutkimusverkosto. 92-112
- Kaittila A** (2017) Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset avun hakijoina. Motivaatio ja esteet. Teoksessa Sukupuolistunut väkivalta. Toim. Niemi J, Kainulainen H & Honkatukia P (2017) Vastapaino.
- Kannasoja S & Svenlin A-R** (2011): Osallistumisen ja suojelun yhdistäminen lähtökohdaksi sosiaalityön nuorisotutkimukselle? Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen- Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 275–291.
- Kananoja A, Lähteinen M & Marjamäki P** (toim.) 2011: Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy
- Kappeler S** (1996) Violence and the Will to Violence. The Politics of Personal Behaviour. Polity Press. Cambridge.

Karvinen S (1993a): Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa: Granfelt R, Jokiranta H, Karvinen S, Matthies A-L & Pohjola A: Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Karvinen S (1993b): Metodisuus sosiaalityön ammatillisuuden perustana. Teoksessa: Granfelt R, Jokiranta G, Karvinen S, Matthies A-L & Pohjola A: Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Karvinen S (2000): Sosiaalityön tutkimuksen metodologiset jännitteet. Teoksessa: Karvinen, Synnöve, Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) 2000: Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. SoPhi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Karvinen S, Pösö T & Satka M (toim.) 2000: Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. SoPhi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Karvinen-Niinikoski S (2005): Reflektiivisyys suomalaisessa sosiaalityössä. FinSoc, Sosiaalialan menetelmien arviointi 1/2005.

Keskinen S (2005): Commitments and contradictions: Linking violence, parenthood and professionalism. In M. Eriksson, M. Hester, S. Keskinen, & K. Pringle (Eds.), *Tackling men's violence in families: Nordic issues and dilemmas* (pp. 31–48). Bristol, United Kingdom: Policy Press.

Keskinen S (2010): Sukupuolistunut väkivalta. Teoksessa Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): *Käsikirja Sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere, 243–254.

Keskinen S (2017) Erojen näkökulma ylijärjestyksiin ja sukupuolistuneeseen väkivaltaan. Teoksessa *Sukupuolistunut väkivalta*. Toim. Niemi J, Kainulainen H & Honkatukia P (2017) Vastapaino.

Kiili J (2006): Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 283. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kääriäinen A (2006) Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Toim. Forsberg H, Ritala-Koskinen A & Törrönen M. PS-kustannus.

Kääriäinen J (2007) Lapsiin kohdistuva väkivalta tilastoissa - väkivalta poliisitilastoissa. Teoksessa Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Toim: Ellonen N, Kivivuori J & Kääriäinen J. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 64.

Lagström H, Pösö T, Rutanen N & Vehkalahti K (2010) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura Ry/Nuorisotutkimusverkosto.

Laine T (2006): Työntekijäidentiteetit turvakodissa – etäisyyttä, kumppanuutta ja tulkintaa. Janus vol. 14 (2) 2006, 139-152.

Laine T (2010a): Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: Aaltola J & Valli R (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laine T (2010b): Lähisuhde- ja perheväkivallan uhreille tarjottavat turvakotipalvelut. Selvityshenkilöraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:1.

Lattu E (2016) Naisten tekemä väkivalta. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis.

Lazenbatt A & Freeman R (2006) Recognizing and Reporting Child Physical Abuse: a Survey of Primary Healthcare Professionals. Journal of Advanced Nursing 2006: 56, 227-236.

Lee N (2001) Childhood and Society. Growing up in an age of uncertainty. Maidenhead. Open University Press.

Liukko E (2006) Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9/2006. Helsinki: SOCCA ja Heikki Waris -instituutti.

Liukko E (2009) PERUSSOSIAALITYÖN MAHDOLLISUUKSIA – helsinkiläisten projektien näkökulmia sosiaalityön ammatillisiin käytäntöihin. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto.

Metsämuuronen J (2000a): Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia -sarja 4. Viro: Jaabes ou.

Metsämuuronen J (2000b): Metodologian perusteet ihmistieteissä. Metodologia -sarja 1. Viro: Jaabes ou.

Metsämuuronen J (2008) Laadullisen tutkimuksen perusteet. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus.

- Metteri A** (2012) Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Moilanen P & Rähkä P** (2010): Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Muukkonen T** (2008) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 2008:17.
- Muukkonen T & Tulensalo H** (2004) Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Selvityksiä 1. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Mäkelä K** (2005): Sosiaalitutkimuksen eettinen säätely. Yhteiskuntapolitiikka 70 (2005):4, 386-395.
- Möller S** (2004) Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Opas- ja käsikirja 1/2004. Pesäpuu ry.
- Neale B** (2004) Introduction: Young Children's Citizenship. Teoksessa Young Children's Citizenship. Idea to Practice. Toim. Neale B. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Niemelä M & Saari J** (2013) (Toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki. Kelan tutkimusosasto.
- Niemelä P** (2011) Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana. Teoksessa Sosiaalityön arvot ja etiikka. Toim. Pehkonen A ja Väänänen-Fomin M (2011) PS-kustannus.
- Niemi J, Kainulainen H & Honkatukia P** (2017) Johdanto. Teoksessa Sukupuolistunut väkivalta. Toim. Niemi J, Kainulainen H & Honkatukia P (2017) Vastapaino.
- Niiniluoto I** (1997): Johdatus tieteenfilosofiaan: käsitteen ja teorianmuodostus. Helsinki: Otava.
- Nikupeteri A** (2016): Vainottuna: eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Acta electronica Universitatis Lapponiensis
- Nousiainen K & Pentikäinen M** (2017) Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksenä. Suomi alisuorittaja. Teoksessa Sukupuolistunut väkivalta.

Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Toim. Niemi J, Kainulainen H & Honkatukia P (2017) Vastapaino.

Nousiainen K, Petrelius P & Yliruka L (2016) Johdanto. Teoksessa Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhepalveluissa. Työpaperi 20/2016. Toim. Nousiainen K, Petrelius P & Yliruka L (2016) Helsingin Yliopisto, Socca, THL.

Nyqvist L (2001) Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos: prosessin arviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Oranen M (2001) Taistelut ja tulokset. Lasten kokemuksia jakamassa. Teoksessa Perheväkivallan varjossa. Raportti lapsikeskeisen työn kehittämistä. Toim. Oranen M (2001). Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Ojuri A (2004) Väkiältä naisten elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivallasta kokeneiden naisten elämäntilasta ja selviytymisestä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Ojuri A & Laitinen M (2015): Turvakoti työnä. Selvitys Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten turvakotityön sisällöistä ja vaikutuksista. Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Paavilainen E (2001) Naisten kokemuksia perheväkivallasta: odotuksen ja pelon kierre. Hoitotiede 2001: 13, 21-29.

Paavilainen E, Kanervisto M, Flinck A & Rautakorpi H (2006) Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen, siihen puuttuminen ja näihin liittyvä koulutuksen tarve. Tutkiva Hoitotyö 2006: 4, 23-29.

Paavilainen E & Flinck A (2008) Lasten kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Hoitotyön suositus. <https://docplayer.fi/1972305-Lasten-kaltoinkohtelun-tunnistaminen-ja-siihen-puuttuminen-hoitotyon-suositus.html>. Luettu 30.4.2019.

Paavilainen E & Pösö T (2003): Lasten kokema perheväkivallasta käsitteenä ja ilmiönä. Teoksessa Paavilainen E & Pösö T (toim.) Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo. WSOY.

Payne M (2016): Modern Social work theory. Neljäs painos. Oxford University Press.

Pehkonen P (2003): Naisen puolesta, ei miestä vastaan. Suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa. Joensuun yliopisto. Sosiologian laitoksen raportteja. N:o 2.

Pehkonen A ja Väänänen-Fomin M (2011) Arvojen ja etiikan dilemma sosiaalityössä. Teoksessa Sosiaalityön arvot ja etiikka. Toim. Pehkonen A ja Väänänen-Fomin M (2011) PS-kustannus.

Piispa M & Heiskanen M (2006): Johdanto. Teoksessa M. Piispa, M. Heiskanen, J. Kääriäinen & R. Sirén (toim.) Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 225. Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan Kriminaalipolitiikan Instituutti (HEUNI). Publication Series No. 51. Helsinki: Hakapaino, 1-10

Piispa M & Heiskanen M (2017) Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa. Miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? Teoksessa Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Toim. Niemi J, Kainulainen H & Honkatukia P (2017) Vastapaino.

Pohjola A (2007) Merkintöjä sosiaalityön asiantuntijuudesta. Teoksessa Kiitos kysymästä! Toim. Vesterinen K (2007) Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 27. Oy SEVENPRINT Ltd.

Pohjola A (2014) Sosiaalisesti kestävä kehitys ja talous. Teoksessa Hyvinvointitalous. Toim.

Särkelä R, Siltaniemi A, Päivi Rouvinen-Wilenius P, Parviainen H, Ahola E. (2014) Hyvinvointitalous. SOSTE.

Taskinen S (1999) Lasten pahoinpitely. Teoksessa Perhe hoitotyössä. Teoria, tutkimus ja käytäntö. Toim. Paunonen M & Vehviläinen-Julkunen K. Porvoo: WSOY, 211-232.

Raatikainen P (2004) Ihmistieteet ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio K (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Ronkainen S, Pehkonen L, Lindblom-Ylänne S & Paavilainen E (2011): Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy

Ronkainen S (1998): Sukupuolistunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa. Tutkimuksen katveet valokeilassa. Naistutkimusraportteja 2/98. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Ronkainen S (2008): Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. Yhteiskuntapolitiikka 73 (4), 388-401.

Ronkainen S (2017) Mitä väkivalta on? Erontekojen tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa Sukupuolistunut väkivalta. Toim. Niemi J, Kainulainen H & Honkatukia P (2017) Vastapaino.

Rountree M & Pomeroy E (2010): Bridging the Gaps among Social Justice, Research, and Practice. *Social Work* 55, 293–295.

Ruusuvuori J, Nikander P & Hyvärinen M (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Haastattelun analyysi. Toim. Ruusuvuori J, Nikander P & Hyvärinen M (2010). Vastapaino.

Saari J (2015) Huono-osaisuus. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.

Saikkonen P, Blomgren S, Karjalainen P & Kivipelto M (2015) Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? Kaks – kunnallisan kehittämissäätiö. Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 89, Vammalan Kirjapaino Oy.

Salazar LF, Baker CK, Price AW & Carlin K (2003): Moving Beyond the Individual: Examining the Effects of Domestic Violence Policies on Social Norms. *American Journal of Community Psychology* 32.

Sellergren H (2007) NUORISOPSYKIATRIAN POLIKLINIKAN ASIAKASYHTEISTYÖ. Metodina työntekijöiden fokusryhmähaastattelu. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Kuntouttavan sosiaalityön erikoisala Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto.

Sipilä A (2011): Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Akateeminen väitöskirja. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 28, Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.

Seikkula J & Arnkil T (2005) Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi.

Strandell H (2010): Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa: Lagström H, Pösö T, Rutanen N & Vehkalahti K (toim.): Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura Ry/Nuorisotutkimusverkosto. 92-112

Sterne A & Poole L (2010) Domestic violence and children. A handbook for schools and early year settings. New York. Routledge.

Särkelä R (2015): Esipuhe. Teoksessa: Ojuri, Auli & Laitinen, Merja (2015): Turvakoti työnä. Selvitys Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten turvakotityön sisällöistä ja vaikutuksista. Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Talentia (2017) Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentia. PunaMusta Oy.

THL (2018) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Turvakodit. <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollonerityispalvelut/turvakotipalvelut/turvakodit>. (Luettu 6.4.2018)

THL (2017) Tilastoraportti 17/2017, Turvakotipalvelut.

Tuomi J & Sarajärvi A (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. 158 s.

Tulensalo H (2015) LAPSEN TIEDOLLINEN TOIMIJUUS LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖSSÄ. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus.

Tynjälä P (1999): Oppiminen tiedonrakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. 3. Painos. Helsinki. Tammi

Urponen K (2003): Sosiaalityön etiikan teoreettiset taustat. Teoksessa Anneli Pohjola (toim.) Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. Työpapereita 47. Lapin yliopisto.

Valli R (2010): Kyselylomaketutkimus. Teoksessa: Aaltola J & Valli R (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: PS-kustannus.

White M, Grzankowski J, Paavilainen E, Åstedt-Kurki P & Paunonen-Ilmonen M (2003) Family Dynamics and Child Abuse and Neglect in Three Finnish Communities. Issues in Mental Health Nursing 2003: 24, 707-722.

Winter K (2011) Building relationships and communicating with young children. Oxon & New York: Routledge.

Yliruokanen K (2018) Helpommin turvaan. Talentia 9, 2018.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Lasten kanssa turvakodissa tehtävä työ - kysely turvakotien työntekijöille

Kysely on lähetetty jokaiseen 27:ään turvakotiin Suomessa. Toivomme saavamme jokaisesta turvakodista yhden, turvakodin työntekijöiden yhdessä työryhmänä täyttämän, vastauksen. Toivomme, että vastaatte kyselyyn yhdessä työryhmänä, jotta erilaiset kokemukset ja mielipiteet tulevat riittävän kattavasti huomioituiksi. Toivomme, että kyselyyn vastaamassa olisi monipuolisesti eri työnkuvan tai koulutustaustan omaavia työntekijöitä. Luemme vastaukset teidän turvakotinne yhteisenä näkemyksenä kysymimme asioihin.

1. Turvakodin nimi

2. Kyselyyn vastaavien henkilöiden koulutustaustat ja lukumäärä

Sosiaalityöntekijä

Sosiaalialan muu koulutus (esim. sosionomi)

Terveysalan koulutus (esim. psykiatrinen sairaanhoitaja)

Muu koulutus, mikä?

3. Onko turvakodissanne erityisesti lasten kanssa työskentelystä vastaavaa työntekijää?

- Kyllä (esim. lapsityöntekijä)
 Ei

4. Kuvailkaa yksityiskohtaisesti millaisia työmenetelmiä olette käyttäneet viimeisen vuoden aikana työskennellessänne eri-ikäisten lasten kanssa?

Työmenetelmiä voivat olla esimerkiksi voimavaruusautuneet työmenetelmät, lapsen osallisuutta tukevat menetelmät, jne.

0-3 vuotiaat

4-6 vuotiaat

7-10 vuotiaat

11-14 vuotiaat

15-17 vuotiaat

5. Kuvailkaa yhden työntekijän tavanomainen päivä viimeisen kuukauden ajalta, jolloin hän on työskennellyt turvakodissa olevan lapsen/lasten kanssa. Kuvailkaa, miten ja kuinka paljon lapsen kanssa työskenneltiin. Mainitkaa vastauksessa, minkä ikäisestä lapsesta on kysymys sekä työntekijän koulutustausta.

6. Oletteko kohdanneet haasteita lasten kanssa työskennellessänne? Jos olette, niin minkälaisia?

7. Voidaanko mielestänne kaikkien turvakodissa olevien lasten väkivaltakokemuksista esiin nouseviin tarpeisiin vastata turvakodissa? Jos ei, niin miksi?

8. Millaisissa tilanteissa olette työssänne kokeneet tarvitsevanne uusia taitoja tai lisäkoulutusta liittyen lasten kanssa työskentelyyn?

9. Mihin erilaisiin lasten kanssa työskentelyyn liittyviin työmenetelmiin toivoisitte lisäkoulutusta?

10. Miten tai millaisin menetelmin väkivallalle altistunutta tai väkivaltaa kokenutta turvakodissa olevaa lasta voidaan mielestänne parhaiten auttaa?

11. Arvioitko ja jos, niin miten arvioitte lapsen kohdistuvaa väkivallan riskiä?

12. Kuinka säännöllisesti ja suunnitelmallisesti työskentelette lapsen kanssa ilman hänen vanhempiensa läsnäoloa?

13. Miten työskentelette yhdessä turvakodissa olevan vanhemman ja lapsen kanssa? Kuvailkaa mahdollisimman yksityiskohtaisesti.

14. Missä työskentely lapsen ja perheen kanssa jatkuu turvakodista lähdön jälkeen?

	Usein	Joskus	Harvoin	Ei koskaan
Lastensuojelupalvelut	☐	☐	☐	☐
Perheneuvola	☐	☐	☐	☐
Lastenpsykiatrian palvelut	☐	☐	☐	☐
Järjestäjien tarjoamat avopalvelut, mitkä? <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐
Jokin muu palvelu, mikä? <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐

15. Mistä tekijöistä koette työyhteisönne asiantuntijuuden koostuvan?

16. Millaista erityisosaamista eri ammattiryhmillä on?

Liite 2. Teemahaastattelujen runko

LASTEN KANSSA TYÖSKENTELY TURVAKODISSA JA SOSIAALITYÖNTEKIJÄN ASiantuntijuus – HAASTATTELURUNKO

1. Asiakkaat turvakodissa

- Minkälaisista tilanteista asiakkaat tulevat turvakotiin?
- Millaisten ongelmien kanssa turvakodissa ollaan tekemisissä?
- Millaisia asiakasperheet yleensä ovat?
- Millainen ympäristö pyritään turvakodissa luomaan lapselle?
- Ketkä turvakodissa työskentelevät pääosin lasten kanssa?

2. Väkivalta ilmiönä

- Millaisiin käsityksiin väkivallasta työ kytkeytyy?
- Millaiseen käsitykseen väkivallasta sinä pohjaat työskentelysi?
- Millaisena ilmiönä väkivalta näyttäytyy turvakodissa?
- Mistä väkivalta mielestäsi johtuu? Miksi väkivaltaan turvaudutaan?
- Miten väkivallasta puhutaan, miten siitä turvakodissa keskustellaan?
- Miten väkivaltaan voidaan puuttua tai miten sitä voidaan mielestäsi ehkäistä?
- Voiko sosiaalityöntekijä ehkäistä tai vähentää väkivaltaa?
- Onko väkivalta sukupuolittunutta turvakotityöskentelyn viitekehyksessä?
- Sosiaalityöntekijän käsitykset lähisuhdeväkivallasta?
- Lähisuhdeväkivallan merkitykset lapsiin, uhriin, tekijään?
- Syyllistäminen ja vastuu teemoina. Niiden jakaantuminen uhrin ja tekijän välillä?
Kuka on syyllinen, kuka on uhri.

3. Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus ja rooli turvakodissa

- Miksi ja mihin sosiaalityöntekijää tarvitaan turvakodissa?
- Mikä on sosiaalityöntekijän rooli turvakodissa? Sosiaalityöntekijän työnkuva.
- Eroaako asiantuntijuus muiden työntekijöiden asiantuntijuudesta?
- Mikä on sosiaalityön rooli moniammatillisessa työyhteisössä? Miten vertaisit sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän erityisosaamista ja työnkuvan eroja suhteessa

toisiinsa? Entä sosiaalityöntekijän erityisosaamista ja työnkuvan eroja suhteessa muihin työntekijöihin?

- Turvakodin ja muiden viranomaisten yhteistyö – onko sosiaalityöntekijä linkkinä ulkopuolelle muihin viranomaisiin?
- Miksi työ edellyttää yhteyttä muiden viranomaisten kanssa? Miten yhteys toimii ja milloin turvakodin sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä muihin ja miksi?
- Asetetaanko turvakodin ulkopuolelta paineita sille, miten turvakodissa tulee toimia joissakin tilanteissa? Mitä nämä tilanteet ovat? Entä mitä muut odottavat?
- Millaisena näet oman asiantuntijuutesi työskennellessäsi lasten kanssa, minkälaisista asioista tai tekijöistä se koostuu?
- Sosiaalityön tieto: millaista tietoa, taitoa, etiikkaa tarvitaan? Mistä se hankitaan?
- Millaiset periaatteet luovat turvakodin?
- Liittyykö työn sisältöön tai organisointiin mahdollisuuksia, haasteita tai ongelmia?
- Millaisia haasteita kohtaat työssäsi? Millaista osaamista tarvitaan, jotta haasteista selviää?
- Sosiaalityöntekijä työskentelee kyselylomakevastauksien mukaan turvakodeissa seuraavien teemojen parissa: lastensuojelutyö, verkostotyö, perheoikeudellinen työskentely, vaino, sosiaalipalveluiden tuntemus, viranomaisyhteistyö, asiakastyöstä vastaaminen, aikuissosiaalityö, lastenvalvojan työkokemus. Mitä on sosiaalityön osaaminen näiden sisällä?
- Moniammatillisen työyhteisön merkitys turvakodissa, onko moniammatillisuus tärkeää turvakodissa ja jos, niin miksi?

4. Väkivallalle altistuneiden lasten kanssa työskentely

- Kuinka usein työskentelet lasten kanssa? Jos sosiaalityöntekijät eivät työskentele juurikaan erityisesti lasten kanssa, niin miksi? Mitä osaamista puuttuu? Mikä ammattiryhmä turvakodissa lapsen kanssa työskentelee, miksi?
- Mitä pitää ottaa huomioon? Mitkä asiat toistuvat?
- Hyväksi havaitut työmenetelmät tai työskentelytavat?
- Väkivallan käsitysten pohjalta rakentuvat työorientaatiot ja työmenetelmät?

- Millaisena näet oman asiantuntijuutesi työskennellessäsi lasten kanssa, minkälaisista asioista tai tekijöistä se koostuu?
- Käyttääkö sosiaalityöntekijä eri menetelmiä kuin muut työntekijät?
- Mitä menetelmiä käytät?
- Miten moniammatillisuus näyttäytyy lasten kanssa työskennellessäsi?
- Millaisia väkivallalle altistuneet lapset ovat?
- Millaista uutta työskentelyä/työmenetelmiä mielestäsi tarvittaisiin?

5. Loppukysymys:

- Mikä on tuottanut eniten iloa työssäsi?
- Mikä auttaa jaksamaan työssäsi?

Liite 3. Lomakehaastattelussa mainitut työorientaatiot, työmenetelmät ja työvälineet

1. 0-3- vuotiaat lapset

Työorientaatiot

- Lapsen turvallisuuteen ja arjen vakauttamiseen liittyvä työorientaatio
- Leikkiin ja iloon liittyvä työorientaatio
- Huolenpitoon ja hoivaan liittyvä työorientaatio
- Tunnetyöskentelyyn liittyvä työorientaatio
- Keskusteluun ja avoimuuteen liittyvä työorientaatio
- Vanhemmuuden tukemiseen liittyvä työorientaatio

Työmenetelmät

- Lapsen osallisuuden tukeminen
- Tilanteiden ja tunteiden sanottaminen
- Taideterapia-työskentely
- Vanhemman jaksamisen ja vanhemmuuden tukeminen
- Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen
- Huomioidaan lapsi, mutta tunnustetaan myös se, että vanhempi on kriisissä.
- Tuodaan esiin väkivaltaan liittyvää perhetilannetta lapsen näkökulmasta
- Kerrotaan vanhemmalle väkivallan vaikutuksista lapseen
- Keskustelut lapsen peloista
- Lapsen käyttäytymisen tunnistaminen, lapseen liittyvät huolet ja positiiviset asiat
- Voimavaroista keskustelu

Työvälineet

- Oma turvalelu, pehmolelu
- Pikkuesineet, teiping nuket, nukketalo, palapelit
- Perhekuva-kortit, nallekortit
- Palvelutarpeen arviointi ja toteutumissuunnitelma yhdessä vanhemman kanssa
- Sadut, esim. Urhea pikku-nalle kirjan lukeminen, katselukirjat
- Pyöräily
- Musiikki, lorut, laulut
- Askartelu, piirtäminen
- Viikoittainen kerho
- Perhepalaveri ja yhteisökokous
- Lapsen haastattelu
- Kannustavan kasvatuksen nelikenttä
- Kehonkartan piirtäminen
- Turva10
- Lapsen yö-hoito
- Tunnetyöskentely satujen avulla
- Perushoito ja perustarpeiden täyttämisestä huolehtiminen
- Yhdessäolo, läsnäolo, läheisyys
- Lapsen huomiointi turvakodin arjessa tiiviisti
- Yhdessä puuhailu, sylissä pitäminen, pajaaminen
- Turvakodin tiloihin tutustuminen
- Arjen tukeminen, vuorokausirytmä ja päivärytmä perheen kriisitilanteesta huolimatta
- Lapsen kanssa keskustelu leikin ohessa
- Lapsen havainnointia vanhemman kanssa ja ilman vanhempaa
- Huolenpito lapsesta yhdessä vanhemman kanssa

- Vanhemman lapselleen antaman perushoivan ja huolenpidon havainnointi ja tukeminen
- Lapsen kanssa leikkiminen ja pelaaminen
- Eron jälkeisistä tapaamiskäytäntöihin liittyvistä kysymyksistä keskustelu

---

2. 4-6 vuotiaat lapset

Työorientaatiot

- Lapsen turvallisuuteen ja arjen vakauttamiseen liittyvä työorientaatio
- Leikkiin ja iloon liittyvä työorientaatio
- Huolenpitoon ja hoivaan liittyvä työorientaatio
- Tunnetyöskentelyyn liittyvä työorientaatio
- Keskusteluun ja avoimuuteen liittyvä työorientaatio
- Vanhemmuuden tukemiseen liittyvä työorientaatio

Työmenetelmät

- Osallistavat menetelmät, lapsen osallisuutta tuetaan ja vahvistetaan
- Keskustelua turvakodissa olosta, erosta ja tulevaisuudesta, turvallisuudesta ja perheestä
- Lapsen vahvuuksiin keskittyminen
- Yhdessäolo, läsnäolo
- Arjen vakauttaminen
- Perustarpeet, säännöllinen päivärytmi perheen kriisitilanteesta huolimatta
- Lapselle annetaan aikaa
- Luodaan mahdollisuuksia kertoa kokemuksistaan ja tunteista työntekijälle
- Työntekijät ovat kiinnostuneita lapsen asioista, kehuvat ja kannustavat häntä
- Keskustelua tunteista, tunteiden ja tilanteiden sanoittamista
- Taideterapia- työskentely
- Lapsen omat toiveet esiin

Työvälineet

- Turvasuunnitelma, turvatyyny, turvalelu
- Palvelutarpeen arviointi ja toteutumissuunnitelma
- Kehonkartta
- Lapsen oman kirjan täyttäminen
- Teemoitetut yksilötapaamiset
- Perhepalaveri, yhteisökokous
- Kipsikäsi (hyvä/paha kosketus)
- Minä tässä hei- tehtävä
- Lapsen omakirja ja sen täyttäminen
- Tunteiden tunnistaminen erilaisia tunnekorttien avulla
- Peilin avulla opetellaan tunnistamaan tunteita ja omia tunnereaktioita
- Sadut, satuhieronta, sadut, jotka käsittelevät väkivaltateemaa
- Pelaaminen, valovoimapeli, kotileikki, lääkrileikki, auto-leikki
- Lautapelit, roolileikit
- Askartelu, kivimaalaus, piirustus, muovailu, maalaus, väritykset
- Into-ilmapallo
- Haavepuu
- Trappan työskentely, Tejping-nuket, Nallekortit
- Turvasuunnitelman tekemistä, turva10-lomake
- Lapsen yksilötapaaminen, jossa lapsella mahdollisuus kertoa kotitilanteesta.
- Väkivaltatilanteiden läpikäyminen hyödyntäen esim. leluja
- Kriisikeskustelu

- Ulkoilu, arkisten asioiden yhdessä tekeminen
- Lapsen havainnointi, vuorovaikutuksen ja arkirytmien havainnointi
- Turvakodin tiloihin tutustuminen
- Retket, leipominen, musiikki
- Viikoittainen kerho
- Erilaiset liikunnalliset menetelmät, esim. temppuradat
- Perhekuvan ja verkoston tekeminen
- Turvapassin askartelu
- Lapsen haastattelu
- Tiedon antaminen
- Keskustelut yhdessä vanhemman ja lapsen kanssa
- Vanhempi-lapsi työskentely
- Kannustavan kasvatuksen nelikenttä
- Keskustelut väkivallan vaikutuksista lapsen kasvuun ja kehitykseen vanhemman kanssa
- Vanhemmuustyöskentelyä lapsen läsnä ollessa sekä vanhemman kanssa kaksin
- Vanhemman kanssa keskustelut lapsen ajatuksista ja toiveista perheen tilanteeseen liittyen
- Keskustelut väkivallasta ja sen vaikutuksista lapseen.

---

3. 7-10 vuotiaat lapset

Työorientaatiot

- Lapsen turvallisuuteen ja arjen vakauttamiseen liittyvä työorientaatio
- Leikkiin ja iloon liittyvä työorientaatio
- Huolenpitoon ja hoivaan liittyvä työorientaatio
- Tunnetyöskentelyyn liittyvä työorientaatio
- Keskusteluun ja avoimuuteen liittyvä työorientaatio
- Vanhemmuuden tukemiseen liittyvä työorientaatio

Työmenetelmät

- Lapselle annetaan aikaa
- Luodaan mahdollisuuksia kertoa kokemuksistaan ja tunteista työntekijälle
- Työntekijät ovat kiinnostuneita lapsen asioista sekä kehuvat ja kannustavat
- Kouluikäisten lasten kouluun liittyvät asiat huomioidaan arjessa
- Havainnointi
- Lapsen osallisuuden vahvistaminen arjessa
- Lapsen omat toiveet esiin
- Tunteiden tunnistamiseen, keskustelua tunteista
- Taideterapia- työskentely
- Arjen vakauttaminen
- Arjessa huomioiminen, arkisten asioiden yhteistä tekemistä
- Yhdessäolo, läsnäolo
- Lapsen vahvuuksiin keskittyminen
- Väkivaltilanteiden läpikäyminen, väkivallasta keskustelu

Työvälineet

- Kehonkartta
- Keskusteltu tapaamiskäytännöistä eron jälkeen
- Erilaiset haastattelut ja kyselyt, roolikartta
- Erilaisten kortit ja pelit apuna, vahvuuskortit
- Kriisikeskustelu

- Perhepalaveri
- Keskustelut väkivallan vaikutuksista lapsen kasvuun ja kehitykseen vanhemman kanssa
- Palvelutarpeen arviointi ja toteutumissuunnitelma yhdessä vanhemman kanssa
- Erilaiset tunnekortit, tunnekartta, sydämeni tunteet, pelkomittari
- Turvalelu, turvatyynyliina, turvanalle
- Nalle- ja susikortit
- Tietojen antaminen lapselle
- Keskustelut yhdessä vanhemman ja lapsen kanssa, sisaruskeskustelut
- Lapsen yksilötapaaminen, jossa lapsella on mahdollisuus kertoa omasta kotitilanteestaan
- Lapsen omakirjan täyttäminen
- Trappan, Tejping, lelut
- Verkostokartta
- Voimakiven maalaaminen
- Turvapaikkaharjoitus, turvapassin askartelu
- Perhekuvan tekeminen
- Turvasuunnitelman tekeminen, kirjallinen tai suullinen
- Sadut, lukeminen, sadut, jotka käsittelevät väkivaltateemaa.
- Pelit, lautapelit
- Askartelu, kivimaalaus, piirustus, väritykset, piirtäminen
- Pyöräily, pihaleikit, retket, ulkoilu
- Liikuntasalissa esim. erilaiset temppuradat
- Häntä-leikki (?)
- Musiikki
- Kahdenkeskistä yhdessäoloa ohjaajan kanssa
- Ruoan laitto ja leipominen

4. 11-14 vuotiaat lapset

Työorientaatiot

- Lapsen turvallisuuteen ja arjen vakauttamiseen liittyvä työorientaatio
- Leikkiin ja iloon liittyvä työorientaatio
- Huolenpitoon ja hoivaan liittyvä työorientaatio
- Tunnetyöskentelyyn liittyvä työorientaatio
- Keskusteluun ja avoimuuteen liittyvä työorientaatio
- Vanhemmuuden tukemiseen liittyvä työorientaatio

Työmenetelmät

- Lapsen esille tuominen, lapsen kokemusten näkyväksi tekeminen
- Ratkaisukeskeisyys
- Keskustelut väkivallan vaikutuksista lapsen kasvuun ja kehitykseen
- Arjen turvallisuustyöskentely
- Taideterapia- työskentely
- Voimavaratyöskentely
- Lapsen vahvuuksiin keskittyminen
- Vakauttaminen
- Turvakodin työntekijät kiinnostuneita lapsen asioista
- Työntekijät kannustavat ja kehuvat
- Lasta autetaan huomaamaan omat vahvuutensa
- Kouluikäisten lasten kouluun liittyvät asiat huomioidaan arjessa
- Tulevaisuus, toivon näkökulma
- Havainnointi
- Lapsen osallisuuden vahvistaminen arjessa

- Lapsen omat toiveet, suunnitelmat esiin

Työvälineet

- Vanhempi-lapsi työskentelyissä puhutaan turvakodissa olosta, erosta ja tulevaisuudesta
- Kouluikäiselle kirjallinen tai suullinen turvasuunnitelma ennen kotiinpaluuta
- Perhepalaveri
- Lapsen oma kirja.
- Korttityöskentely väylä käydä läpi lapsen kokemaa väkivaltaa
- Voimavaraistavat keskustelut nuoren kanssa,
- Internetin hyödyntäminen esim. nettiturvakoti, YouTubesta soveltuvaa materiaalia yms.
- Yhteisökokous
- Lapsen yksilötapaaminen, lapsella mahdollisuus kertoa omasta kotitilanteestaan.
- Palvelutarpeen arviointi ja toteutumissuunnitelma
- Tiedon anto
- Yksilökeskustelut, sisarustapaamiset
- Erilaiset haastattelut ja kyselyt
- Trappan
- Kartoitetaan millaista väkivaltaa lapsi/nuori on kokenut tai nähnyt
- Keskusteltu tapaamiskäytännöistä eron jälkeen
- Kriisikeskustelu
- Perheterapeutin tapaaminen
- Painajaisten käsittelyä Unisiepparin avulla ja piirtämällä
- Kouluikäisille lapsityön tehtävämuotoiset menetelmät mm. sosiaalinen atomi
- Selviytymistarina
- Keskustelut yhdessä vanhemman ja lapsen kanssa
- Turvapehmoleulun hakeminen, turvatyynyliinan tekeminen, turvapaikkaharjoitus, turvapassi
- Perhepiirros, tunnekartta
- Turvasuunnitelma
- Elokuvan katsominen
- Kirjat, satujen luku
- Taiteelliset menetelmät
- Korujen teko
- Leikit, pelaaminen, lautapelit
- Tyttöjen hemmottelua (kauneuden hoitoa)
- Musiikki
- Turvakodin tiloihin tutustuminen
- Nalle-kortit, vahvuus-kortit
- Tunnettyöskentely esim. kirjallisen tehtävän avulla
- Voimavara-peli
- Toiminnallista työtä, ruuan laitto, leipominen
- Turvallinen arki, koulu, kaverit, tärkeät ihmiset
- Kysytään miten koulussa meni, oletko nukkunut, syönyt, onko huolia
- Työntekijöiden saatavilla olemisen kertominen lapselle

.....

5. 15-17 vuotiaat lapset

Työorientaatiot

- Lapsen turvallisuuteen ja arjen vakauttamiseen liittyvä työorientaatio
- Leikkiin ja iloon liittyvä työorientaatio
- Huolenpitoon ja hoivaan liittyvä työorientaatio
- Tunnettyöskentelyyn liittyvä työorientaatio

- Keskusteluun ja avoimuuteen liittyvä työorientaatio
- Vanhemmuuden tukemiseen liittyvä työorientaatio
- Tulevaisuus, toivon näkökulma
- Arjessa huomioiminen

Työmenetelmät

- Lapsi-vanhempityö
- Keskustelut väkivallan vaikutuksista lapsen kasvuun ja kehitykseen
- Lapsen esille tuominen, lapsen kokemusten näkyväksi tekeminen vanhemmalle
- Tavoite, että jatkossa vanhempi pystyy suojelemaan lasta kaikenlaiselta väkivallalta
- Keskustelu ja tiedon anto
- Osallistavat menetelmät
- Taideterapia- työskentely
- Tunnetyöskentely
- Nuoren vahvuudet ja omien selviytymiskeinojen vahvistaminen
- Taiteelliset menetelmät
- Havainnointi
- Lapsen omat toiveet, suunnitelmat esiin
- Turvallinen arki; koulu, kaverit, tärkeät ihmiset
- Turvallisuuden luominen

Työvälineet

- Vanhempi antaa lapselle luvan puhua kodin tapahtumista, ei ole salaisuuksia
- Palvelutarpeen arviointi ja toteutumissuunnitelma
- Turvasuunnitelman tekeminen
- Yksilökeskustelut
- Erilaiset haastattelut ja kyselyt
- Roolikartat, verkostokartta
- Nettiturvakotiin tutustuminen, internetin hyödyntäminen
- Tulevaisuustyöskentely, ratkaisukeskeisyys
- Trappan
- Kartoitetaan millaista väkivaltaa lapsi/nuori on kokenut tai nähnyt
- Kriisikeskustelu, perheterapeutin tapaaminen
- Perhepalaveri, yhteisöpalaveri
- Korttityöskentely on usein väylä käydä läpi lapsen kokemaa väkivaltaa
- Tutustumisen yhteydessä esim. pelaaminen
- Päiväkirja
- Lapsen oma kirja, kehonkartta
- Voimavaraistavat keskustelut lapsen/nuoren kanssa
- Haaveet/toiveet (esim. aarrekartta)
- Psykoedukaatio nuoren tahtisesti väkivallasta
- Turva10, tunnekartta
- Valovoimapeli
- Unisiepparin askartelu, voimakiven maalaaminen, voimavarakortit
- Leikit, sadut, keskustelut, askartelut, kirjalliset tehtävät
- Elokuvan katsominen, elokuvissa käyminen
- Piirtäminen, askartelu, värittäminen
- Erilaiset leikit ja lautapelit
- Leipomista, tyttöjen hemmottelu, kauneuden hoitoa, poikien kanssa pelikoneella, esim. Playstation
- Toiminnallinen työ, liikunta, majojen rakennus
- Turvakodin tiloihin tutustuminen
- Vakauttamisharjoitukset
- Kysytään, miten koulussa meni, oletko nukkunut, syönyt, onko huolia